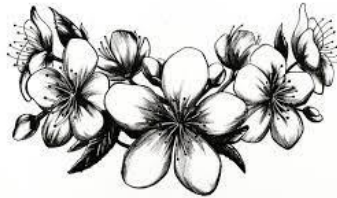

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՌՈՄԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ԱՄԲԻՈՆ

ԾԱՂԻԿ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅԱՆՑ

FLOR DE TRADUCCIONES

FIORE DI TRADUZIONI

Կազմող՝ Հասմիկ Բաղդասարյան

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
2021

ՀՏԴ 82-8
ԳՄԴ 84(4)
Ծ 211

*Հրատարակության են երաշխավորել ԵՊՀ եվրոպական լեզուների և
հաղորդակցության ֆակուլտետի գիտիտրիտորդը և ռոմանական
բանասիրության ամբիոնը:*

Թարգմանության խմբագիրներ՝
Հ. Բաղդասարյան, Ա. Ստեփանյան, Ա. Մ. Սեկա
Revisión de traducciones/Revisione di traduzioni:
H. Baghdasarián, A. Stepanyan, A. M. Seca

Ծ 211 Ծաղիկ թարգմանությանց / Կազմ.՝ Հ. Բաղդասարյան.- Եր.: ԵՊՀ
հրատ., 2021, 142 էջ:

Ժողովածուն «Ծաղիկ թարգմանությանց» մատենաշարի հինգերորդ հատորն է, որն իր մեջ ամփոփում է ԵՊՀ եվրոպական լեզուների և հաղորդակցության ֆակուլտետի ռոմանական բանասիրության ամբիոնի իսպանական և իտալական բաժինների ուսանողների և դասախոսների կատարած թարգմանությունները՝ իսպաներենից, իտալերենից և պորտուգալերենից հայերեն, հայերենից իսպաներեն և իտալերեն, ինչպես նաև անգլերենից իսպաներեն: Ժողովածուի մեջ ընդգրկված արձակ և չափածո ստեղծագործությունների գերակշիռ մասը առաջին անգամ է թարգմանվում տվյալ լեզվով և ներկայացվում ընթերցողին: Ժողովածուն նպատակ է հետապնդում խրախուսելու և զարգացնելու ուսանողների թարգմանական հմտություններն ու կարողությունները: Այն ծառայում է նաև որպես ուսումնասօժանդակ ձեռնարկ «Թարգմանության տեսություն և պրակտիկա», «Թարգմանաբանության ներածություն» դասընթացներին՝ արձակ և չափածո ստեղծագործությունների թարգմանության մի շարք խնդիրներ քննելու համար:

ՀՏԴ 82-8
ԳՄԴ 84(4)

ISBN 978-5-8084-2541-5

© ԵՊՀ հրատ., 2021
© Կազմողի համար, 2021

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

«Ծաղիկ թարգմանությանց» մատենաշարի այս հատորը նվիրվում է Երևանի պետական համալսարանի եվրոպական լեզուների և հաղորդակցության ֆակուլտետի (նախկինում՝ ռոմանագերմանական բանասիրության ֆակուլտետ) և ռոմանական բանասիրության ամբիոնի ստեղծման 30-ամյակին:

ԵՊՀ ռոմանագերմանական բանասիրության ֆակուլտետը հիմնադրվել է 1991 թվականին բանասիրական ֆակուլտետի ռոմանագերմանական լեզուների բաժնի հիման վրա: Կազմավորվելով որպես առանձին ֆակուլտետ՝ ռոմանագերմանական բանասիրության ֆակուլտետը շարունակեց օտար լեզուների դասավանդման այն հարուստ ավանդույթները, որոնք ձևավորվել են տասնամյակների ընթացքում՝ 1935 թվականին բանասիրական ֆակուլտետի կազմում օտար լեզուների ամբիոնի ստեղծմամբ:

Ավելի ուշ՝ 1957 թվականին, օտար լեզուների ամբիոնը բաժանվեց երկու ամբիոնի՝ ռոմանագերմանական լեզուների ամբիոնի և օտար լեզուների ամբիոնի: Սա մեծ խթան եղավ մեր հանրապետությունում ռոմանագերմանական բանասիրության զարգացման համար, որում մեծ դեր են ունեցել այնպիսի հայտնի գիտնականներ, ինչպիսիք են Գևորգ Ջահուկյանը, Էդուարդ Աթայանը, Հասմիկ Թոքմաջյանը, Դորա Սաքայանը և շատ ուրիշներ:

Ռոմանական բանասիրության ամբիոնը ստեղծվել է 1991 թվականին, երբ կազմավորվեց ԵՊՀ ռոմանագերմանական բանասիրության ֆակուլտետը: Ի սկզբանե ամբիոնն ապահովում էր երեք օտար լեզուների դասավանդում՝ ֆրանսերեն,

խապաներեն և իտալերեն, իսկ ավելի ուշ՝ 2007 թվականից մագիստրատուրայում դասավանդվում է նաև պորտուգալերեն: 2009 թվականին ստեղծվում է ֆրանսիական բանասիրության ամբիոնը, և այդ ժամանակից ի վեր ռոմանական բանասիրության ամբիոնը ապահովում է միայն ռոմանական երեք լեզուների (խապաներեն, իտալերեն, պորտուգալերեն) դասավանդումը:

Ռոմանական բանասիրության ամբիոնի առաջին վարիչը եղել է Ճանաչված ֆրանսիագետ, բանասիրության դոկտոր, պատվարժան պրոֆեսոր Արմանդ Նազարյանը, որին հաջորդել են անվանի այնպիսի մասնագետներ, ինչպիսիք են Ամալյա Մուրադյանը, Նվարդ Վարդանյանը, Զավեն Հարությունյանը և Վահան Սարգսյանը: Նրանցից յուրաքանչյուրն իր արժանի ներդրումն ունի ամբիոնի կայացման գործում: 2011 թվականից ամբիոնը ղեկավարում է Հասմիկ Բաղդասարյանը:

Այսօր ամբիոնն իր գործունեությունը ծավալում է մի քանի հիմնական ուղղություններով՝ ուսումնական, ուսումնամեթոդական, գիտական և թարգմանական: Ամբիոնում իրականացվում են մի շարք հետազոտական աշխատանքներ, որոնք ներառում են գիտական հետաքրքրությունների լայն շրջանակ և առնչվում են ռոմանական բանասիրության տարբեր հիմնահարցերի՝ իմաստաբանության, դարձվածաբանության, առածաբանության, գործաբանության, թարգմանաբանության, նշանագիտության և այլն: Այս տարիների ընթացքում ամբիոնի դասախոսները հրատարակել են մի շարք ուսումնական ձեռնարկներ, դասագրքեր, բառարաններ և ուսումնաօժանդակ նյութեր:

Ռոմանական բանասիրության ամբիոնն ակտիվորեն համագործակցում է արտասահմանյան հեղինակավոր համալ-

սարանների հետ (Մադրիդի Կոմպլուտենսե համալսարան, Գրանադայի, Վալյադոլիդի, Կադիսի, Վալենսիայի, Ալմերիայի, Կա' Ֆոսկարիի, Պերուջայի, Հայդելբերգի և այլն), որոնց հետ համագործակցության շրջանակներում իրագործվում են տարբեր ծրագրեր:

Իսպանագիտական ուսումնասիրությունների հայտնի կենտրոնի՝ Սերվանտեսի ինստիտուտի հետ համագործակցությամբ ամբիոնը կազմակերպում է «Իսպաններենը որպես օտար լեզու» դիպլոմի որակավորման միջազգային քննություններ, իսկ Սիենայի համալսարանի հետ համագործակցությամբ՝ իտալերեն լեզվի որակավորման քննություններ՝ ըստ «Լեզուների իմացության/իրագրելության համաեվրոպական համակարգի» չափանիշների:

Ռոմանական բանասիրության ամբիոնի մշտական ուշադրության կենտրոնում է կրթական ծրագրերի մշակման և կատարելագործման խնդիրը՝ հաշվի առնելով նաև արդի աշխատաշուկայի պահանջները: 2017-2018 ուսումնական տարում ամբիոնում մեկնարկել են «Միջմշակութային հաղորդակցություն (իսպաներեն)» և «Միջմշակութային հաղորդակցություն (իտալերեն)» մագիստրոսական կրթական ծրագրերը, իսկ 2018-2019 թթ.՝ «Անգլերեն լեզու, իսպաներեն լեզու և հաղորդակցություն», «Անգլերեն լեզու, իտալերեն լեզու և հաղորդակցություն», «Անգլերեն լեզու, իտալերեն լեզու և հաղորդակցություն» բակալավրի կրթական ծրագրերը՝ եվրոպական արդի չափանիշներին համապատասխան:

Ամբիոնի գործունեության կարևոր օղակներից է թարգմանության տեսական և գործնական խնդիրների քննությունը, ինչպես նաև «Ծաղիկ թարգմանությանց» մատենաշարի հրատարակումը: «Ծաղիկ թարգմանությանց» մատենաշարի այս հատորում ընդգրկվել են իսպանացի, իտալացի, հայ, ամերի-

կահայ, պորտուգալացի հայտնի հեղինակների (Դոն Խուան Մանուել, Գաբրիել Դ'Անունցիո, Հովհ. Թումանյան, Ավ. Իսահակյան, Վ. Սարգսյան, Վ. Թոթովենց, Ս. Զորյան, Վ. Պետրոսյան և այլք) ստեղծագործությունների թարգմանություններ, որոնց գերակշիռ մասը առաջին անգամ է թարգմանվում տվյալ լեզվով:

Ժողովածուի կարևոր նպատակներից է խթանել և զարգացնել ուսանողների թարգմանական հմտություններն ու կարողությունները: Այն ծառայում է նաև որպես ուսումնասօժանդակ ձեռնարկ «Թարգմանության տեսություն և պրակտիկա», «Թարգմանաբանության ներածություն» դասընթացներին՝ արձակ և չափածո ստեղծագործությունների թարգմանության մի շարք խնդիրներ քննելու համար:

Տասնամյակների մեծ փորձառություն և հարուստ ավանդույթներ ունեցող ռոմանական բանասիրության ամբիոնին մաղթում ենք նորանոր հաջողություններ և ձեռքբերումներ:

Հասմիկ Բաղդասարյան

PREFACIO

El presente volumen de la colección «Flor de traducciones» se dedica al trigésimo aniversario de la creación de la Facultad de Lenguas Europeas y Comunicación (anteriormente Facultad de Filología Románica y Germánica) y del Departamento de Filología Románica de la Universidad Estatal de Ereván.

La Facultad de Filología Románica y Germánica de la Universidad Estatal de Ereván fue fundada en 1991 a base del Departamento de Lenguas Románicas y Germánicas de la Facultad de Filología. Formándose como una facultad aparte, la Facultad de Filología Románica y Germánica continuó las ricas tradiciones de la enseñanza de lenguas extranjeras que se habían desarrollado a lo largo de décadas, con el establecimiento del Departamento de Lenguas Extranjeras dentro de la Facultad de Filología en 1935.

Posteriormente, en 1957, el Departamento de Lenguas Extranjeras se dividió en dos departamentos: el Departamento de Lenguas Románicas y Germánicas y el Departamento de Lenguas Extranjeras. Fue un gran impulso para el desarrollo de la filología romance-germánica en nuestra república, en el que famosos eruditos como Gevorg Jahukyan, Eduard Atayan, Hasmik Tokmadjyan, Dora Sakayan y muchos otros jugaron un papel importante.

El Departamento de Filología Románica se creó en 1991, cuando se formó la Facultad de Filología Románica y Germánica de la Universidad Estatal de Ereván. Inicialmente, el Departamento se dedica a la enseñanza de tres lenguas románicas: francés, español, italiano y, posteriormente, a

partir del año 2007, se imparte también el portugués en la maestría. En 2009 se forma el Departamento de Filología Francesa y, desde entonces, el Departamento de Filología Románica se dedica solo a la enseñanza de tres lenguas románicas (español, italiano y portugués).

El primer director del Departamento de Filología Románica fue el conocido francesista, doctor en filología francesa, el distinguido catedrático Armand Nazarián, al que posteriormente siguieron especialistas tan famosos como Amalya Muradián, Nvard Vardanián, Zaven Harutyunián y Vahan Sarkisián. Cada uno de ellos tiene su valiosa contribución al establecimiento del Departamento. A partir del año 2011 Hasmik Baghdasarián es la directora del Departamento.

Actualmente, el Departamento desarrolla su actividad en varias direcciones principales: formativa, didáctico-metodológica, científica y traductora. El Departamento despliega una serie de actividades de investigación que incluyen un amplio abanico de áreas de interés científico y abordan diversas cuestiones de filología románica: semántica, fraseología, paremiología, pragmática, traductología, semiótica, etc. Durante estos años, los profesores del Departamento han publicado varios libros de texto, manuales, diccionarios, diferentes materiales curriculares y didácticos.

El Departamento de Filología Románica desarrolla una colaboración fructífera con universidades extranjeras de prestigio (Universidad Complutense de Madrid, las Universidades de Granada, Valladolid, Cádiz, Valencia, Almería, Ca' Foscari, Perugia, Heidelberg, etc.). En el marco de esta colaboración se llevan a cabo diversos proyectos.

En colaboración con el Instituto Cervantes, conocido centro de estudios hispánicos, el Departamento organiza exámenes internacionales de certificación del Diploma Oficial de español como lengua extranjera (DELE) y, en colaboración con la Universidad de Siena, los exámenes de acreditación del dominio de lengua italiana, ambos de acuerdo con los criterios del Marco común europeo de referencia para las lenguas.

El Departamento de Filología Románica también está enfocado en la elaboración y mejora continua de los planes de estudios, teniendo en cuenta las exigencias del mercado laboral actual. En el año académico 2017-2018, el Departamento implementó los programas de Máster en Comunicación intercultural (lengua española) y Máster en Comunicación intercultural (lengua italiana), y en 2018-2019, los programas educativos de Grado en «Inglés, Español y Comunicación», «Inglés, Italiano y Comunicación», de acuerdo con los estándares europeos actuales.

Una de las actividades importantes del Departamento es el estudio de los problemas teóricos y prácticos de la traducción, así como la publicación de la colección «Flor de Traducciones». Este volumen de la colección «Flor de Traducciones» incluye traducciones de obras de autores famosos españoles, italianos, armenios, americanos de origen armenio y portugueses (Don Juan Manuel, Gabriele D'Annunzio, H. Tumanián, A. Isahakián, V. Saroyan, V. Totovents, S. Zoryan, V. Petrosián, entre otros), la mayoría de las cuales se vierten al idioma dado por primera vez.

Uno de los principales objetivos de la colección es el desarrollo de las habilidades y competencias traductoras de los estudiantes. También sirve como material didáctico en la

enseñanza de las asignaturas «Teoría y práctica de la traducción» e «Introducción a la traductología», para abordar una serie de problemas referentes a la traducción de la prosa y poesía.

Deseamos nuevos éxitos y logros al Departamento de Filología Románica, un Departamento con décadas de experiencia y grandes tradiciones.

Hasmik Baghdasarián

PREFAZIONE

Il presente volume della raccolta “Fior di traduzioni” è dedicato al trentesimo anniversario della fondazione della Facoltà di Lingue Europee e di Comunicazione (precedentemente Facoltà di Filologia romanza-germanica) e della Cattedra di Filologia romanza dell’Università Statale di Yerevan.

La Facoltà di Filologia romanza-germanica è stata fondata nel 1991 sulla base del Dipartimento delle lingue romanze e germaniche della Facoltà di Filologia. Costituendosi come una facoltà a se stante, la Facoltà di Filologia romanza-germanica, ha adottato e ha continuato a seguire fedelmente le ricche tradizioni d’insegnamento delle lingue straniere, tradizioni formate nel corso dei decenni con la creazione della Cattedra di lingue straniere in seno alla Facoltà di Filologia nel 1935.

Più tardi, nel 1957, la Cattedra di lingue straniere si è articolata in due cattedre: Cattedra delle lingue romanze e germaniche e Cattedra delle lingue straniere. Questo fatto è stato un grande stimolo per lo sviluppo della ricerca scientifica in filologia romanza-germanica nella nostra repubblica in cui hanno svolto un gran ruolo tali studiosi e scienziati rinomati come Gevorg Jahukyan, Eduard Atayan, Hasmik Tokmadjyan, Dora Sakayan e molti altri.

La Cattedra di Filologia romanza è stata fondata nel 1991, la data in cui si è costituita anche la Facoltà di Filologia romanza-germanica. Già dall’inizio della sua fondazione la cattedra ha attivato l’insegnamento di tre lingue romanze: il francese, lo spagnolo e l’italiano. Più tardi, dal 2007 è stato attivato e anche oggi viene insegnato il portoghese nel Corso

della Laurea magistrale. Nel 2009 è stata creata la Cattedra di Filologia francese e da quella data la Cattedra di Filologia romanza tiene attivo solo l'insegnamento di tre lingue romanze: lo spagnolo, l'italiano, il portoghese.

Il primo capocattedra della Filologia romanza è stato il famoso francesista, dottore di filologia, il professore onorario Armand Nazaryan. Dopo di lui hanno assunto la gestione della cattedra altri famosi studiosi Amalia Muradyan, Nvard Vardanyan, Zaven Harutiunyan e Vahan Sargsyan. Ognuno di loro ha portato un notevole contributo nel potenziamento e nell'affermazione della cattedra. Dal 2011 dirige la cattedra Hasmik Baghdasaryan.

Attualmente la Cattedra di Filologia romanza svolge le proprie attività in alcune direzioni essenziali: formativa, didattico-metodologica, scientifica e traduttiva. Nella cattedra si svolgono costantemente vari lavori di ricerche che includono un'ampia gamma d'interesse scientifico e trattano diverse problematiche della filologia romanza concernenti la semantica, la fraseologia, la paremiologia, la pragmatica, la traduttologia, la semiotica e altro. Negli ultimi anni i docenti della cattedra hanno pubblicato una serie di manuali didattici, libri di testo, dizionari e vari materiali didattici.

La Cattedra di Filologia romanza ha instaurato una feconda collaborazione con le università straniere più prestigiose come Università Complutense di Madrid, Università di Granada, Valladolid, Cádiz, Valencia, Almería, Università di Ca' Foscari, Università di Perugia, Università di Heidelberg e altre, con le quali vengono realizzati vari progetti nei quadri di questa stretta collaborazione.

In collaborazione con l'Istituto di Cervantes, famoso Centro di studi ispanistici, la cattedra organizza esami internazionali per la qualificazione del diploma "Lo spagnolo come lingua straniera", invece con l'Università di Siena organizza esami di lingua italiana secondo i criteri del Quadro comune europeo di riferimento per la conoscenza delle lingue.

La questione dell'elaborazione dei piani di studi e l'aggiornamento costante della programmazione didattica, dettati dalle richieste del mercato di lavoro, sono sempre al centro di attenzione delle attività della cattedra di Filologia Romanza. Nell'anno accademico 2017-2018 sono stati attuati i piani di studio per il Master in "Comunicazione interculturale (spagnolo)" e in "Comunicazione interculturale (italiano)", invece nell'anno accademico 2018-2019 sono stati attivati i piani di studio per il corso di laurea "Lingua inglese, lingua spagnola e comunicazione", "Lingua inglese, lingua italiana e comunicazione". Tutti i piani di studio sono consoni ai criteri attuali europei.

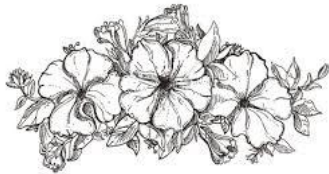
Una delle assi portanti delle attività della cattedra è l'esaminazione delle questioni teoriche e pratiche della traduzione e, tra queste, anche la pubblicazione della raccolta "Fiore di traduzioni". In questo volume della raccolta "Fiore di traduzioni" sono incluse le traduzioni delle opere dei famosi autori spagnoli, italiani, armeni, armeno-americani, portoghesi (Don Juan Manuel, Gabriele D'Annunzio, H. Tumanyan, A. Isahakyan, V. Saroyan, V. Totovenz, S. Zoryan, V. Petrosyan e altri), opere di cui la maggior parte vengono tradotte nella data lingua per la prima volta.

Una delle finalità essenziali della pubblicazione della raccolta è quella d'incentivare e sviluppare le abilità e le competenze traduttive degli studenti. La raccolta serve anche come un manuale-sostegno didattico per i corsi di "Teoria e pratica della traduzione" e "Introduzione alla traduttologia" al fine di esaminare una serie di problematiche riguardanti la traduzione delle opere in prosa e in poesia.

Auguriamo nuovi traguardi e successi alla Cattedra di Filologia romanza che si vanta di grande esperienza e di ricche tradizioni.

Hasmik Baghdasaryan

TRADUCCIONES DEL
ARMENIO Y DEL INGLÉS AL ESPAÑOL
Y DEL
ESPAÑOL AL ARMENIO

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ՀԱՅԵՐԵՆԻՑ, ԱՆԳԼԵՐԵՆԻՑ
ԻՍՊԱՆԵՐԵՆ
ԵՎ
ԻՍՊԱՆԵՐԵՆԻՑ ՀԱՅԵՐԵՆ

Vahan Totovents
Վահան Թոթովենց

Vahan Totovents (1893-1936) es un eminente escritor, publicista, poeta, dramaturgo armenio. Nació en 1893, en la ciudad de Mezire de la provincia de Kharberd (Armenia Occidental). Recibió una educación excelente en el Colegio Nacional Central de su ciudad natal. Sus profesores eran «maestros de la prosa armenia» Tlkatintsi y Rubén Zardarián que ejercieron una gran influencia en su vida «descubriéndolo como escritor». Posteriormente, Totovents se trasladó a París, más tarde a Nueva York. Estudió la literatura universal, historia y filosofía en la Universidad de Wisconsin.

Totovents fue el séptimo hijo de sus padres. Siempre tuvo una especial conexión con su madre, cuyo amor incondicional, corazón dulce y tierno se ven reflejados en varias obras del escritor.

A continuación, presentamos unos escritos autobiográficos de Totovents donde se revelan también su personalidad y su mundo interior.

«Aún me cuesta entender el amor profundo de mi madre», escribe Totovents. «Cuando trato de mirar en esa profundidad, me siento embriagado y mi corazón tiembla».

«Mi madre no era una mujer educada, su educación no fue más allá del Evangelio, pero bajo la influencia de un amor fuerte logró una paz de alma infinita».

«Si una mujer ama, puede llevar el peso de la montaña en su alma».

V. Totovents se convirtió en víctima de las purgas de Stalin. Fue encarcelado en 1936 y posteriormente fusilado en 1938.

A continuación, se presenta la traducción de uno de los cuentos maravillosos de V. Totovents (el texto armenio disponible en <https://www.youtube.com/watch?v=w7TDpHc9F7U>)

LA ORACIÓN DE PERDÓN

1

De niño, era ferviente y amaba la iglesia. Así me había educado mi madre cristiana y temerosa de Dios.

Me hablaba día y noche, señalando el azul.

—Allí arriba, detrás de las nubes, justo al lado de las estrellas, está Dios que nos ve y nos escucha, sabe lo que hacemos y oye lo que hablamos. Está allí arriba, arriba del todo... Bendito seas, Señor, Padre Todopoderoso —decía y se santiguaba, mientras yo la observaba.

Las palabras de mi madre me conmovían, le salían del alma. Aunque nunca había visto a ese Dios, jamás le hacía preguntas: «¿Entonces dónde está, madre, que no lo veo...?». Porque había algo majestuoso en ese azul, y las estrellas tenían tal solemnidad que me causaba sensación de un dulce escalofrío, y mi alma empezaba a volar y volar...

Íbamos a la iglesia con mi madre, todas las mañanas, a primera hora, cuando allí estaba solo el campanero. Mi madre no solía subir al Vernatun¹. Cogida de mi mano, ella venía al lugar destinado a las mujeres, se ponía de rodillas frente a la imagen de la Virgen María y empezaba a rezar. La vela que chispeaba delante de esa imagen sombría y aceitosa, echaba una sombra temblorosa a su alrededor. ¡Qué sensación de tristeza y dulzura al mismo tiempo...!

Mi madre rezaba y pedía perdón por mi padre, un hombre impío e incrédulo que no había oído una misa en los últimos treinta años. Yo subía despacito y encendía la vela del centro.

—Madre, madre, sube.

—¡Shhh, cállate y baja!

Yo bajaba. Mi madre de prisa subía al Vernatun, ella no quería que el cura la viera abajo. De camino a casa le pregunté:

¹ Vernatun - espacio abuhardillado en la puerta principal de la iglesia armenia destinado solo para las mujeres.

—¿Y por qué no se puede subir al altar?

Y ella me respondió:

—Es un pecado para las mujeres subir al Altar, cariño.

Hasta el día de hoy sigo sin entender la historia de Eva.

Una noche de Pascua me llevaron al Vernatun. En esa oscuridad profunda y el silencio sagrado, yo estaba solo en el Vernatun, pálido, vestido de blanco y sosteniendo una vela encendida en mi mano.

—Jesucristo resucitó de entre los muertos —mi canción hizo que todos se arrodillaran.

Oí a mi madre llorar de emoción y a la vez de tristeza, porque mi padre no escuchaba el canto de su benjamín.

2

Una vez nos trajeron manzanas del pueblo. Eran grandes y jugosas de color rojo escarlata. Para sacarles el brillo, las froté tanto sobre mis mangas hasta poder ver mi reflejo en ellas. Pero mi madre guardó esas manzanas para los invitados.

Así que robé dos piezas para dárselas a la pequeña Zaru, que era nuestra vecina, una niña de cabello largo y rubio, los ojos azules como el mar, las mejillas y labios rojos.

Como yo no solía jugar con chicos, Zaru era mi única compañera de juegos. Pero dentro de unos días sus padres tenían que viajar a Constantinopla, llevándose a Zaru.

Yo estaba muy angustiado...

Así que quise tener un último detalle con Zaru y robé esas manzanas. Agarré a Zaru de la mano, que parecía un pequeño, precioso becerro sin habla, y ella me siguió pegando brincos hasta nuestro jardín, donde los rosales estaban floreciendo. Me senté en la hierba, saqué las dos manzanas del bolsillo y se las enseñé.

Al verlas, Zaru pegó un salto para coger una.

Enseguida metí una en mi bolsillo y la otra se la acerqué a los labios.

Cuando Zaru estaba a punto de pegarle un mordisco a la manzana, le robé un beso. Yo no quería soltar la manzana, porque con cada mordisco, yo le daba un beso a Zaru. Al terminarla, ella extendió su tierna mano suavemente hasta mi cuello, y con la otra sacó con cuidado la otra manzana de mi bolsillo. Yo me di cuenta, pero no hice más que besarla —en las mejillas, los ojos y el cabello... ese cabello rubio...

Zaru me quitó la otra manzana... y se fue corriendo...

3

Volví a casa. Mi madre con cara hosca se me acercó.

—Mírame en los ojos —dijo.

Mi madre veía perfectamente la culpa en mis ojos. A esa edad yo no entendía cómo ella podía adivinar nuestros pecados con tan solo una mirada. Ahora lo entiendo. Cuando cometíamos un pecado, cerrábamos los ojos y ese era el secreto mágico de mi madre.

Pero yo no abría los ojos no por haber robado esas manzanas. Era por el miedo de haber besado a Zaru. Estaba asustado.

—Ven a rezar conmigo para que Dios perdone tus pecados —dijo mi madre.

Salimos al balcón, saqué un crucifijo y empecé a rezar en mi mente:

«Padrecito mío Todopoderoso, déjame besar tus pies, pero no dejes que Zaru se vaya a Constantinopla, te lo suplico. Los lobos la secuestrarán en el camino, o el mar se la tragará, Señor, haz que Zaru se quede aquí, por favor».

Me eché a llorar, a sollozar desconsoladamente... Mi madre me cogió en sus cálidos y acogedores brazos y dijo:

—No llores, corderito mío, no llores, Dios te perdonará el robo.

*Traducido por **Hasmik Margarián**
(Licenciada en Lengua y Literatura inglesas,
Colaboradora del Departamento de Filología Romance)*

Avetik Isahakián
Ավետիք Իսահակյան

Avetik Isahakián (1875, Alexandropol – 1957, Ereván) es un famoso poeta, escritor armenio, miembro de la Academia Nacional de Ciencias de Armenia, una figura pública prominente. Su obra literaria, que destaca por el gran humanismo y respeto por la dignidad humana, está profundamente relacionada con la historia y cultura del pueblo armenio. Según decía el poeta ruso A. Block, «Isahakián es un gran poeta, quizás ahora no haya un talento tan grande y brillante en toda Europa». De amplia cultura y pluma prodigiosa, A. Isahakián es uno de los escritores más célebres de la literatura armenia.

LA CANCIÓN NACIONAL

Era una mañana brillante de otoño... un otoño espléndido en la llanura de Ararat. Los racimos dorados de uvas, las granadas y las manzanas resplandecían a través de los setos polvorosos, como si fueran bolas de fuego. En el aire de los jardines fértiles flotaba un aroma dulce de abundancia; arriba –en el azul celeste– se extendía una bandada de pájaros; abajo los carros y caballos de los campesinos armenios, cargados de cosecha abundante de otoño, pasaban por los senderos mojados por el rocío matinal.

Nosotros, los dos amigos, andábamos bajo la antigua colina de Armavir; sobre nuestra cabeza ondulaba el misterioso susurro de los plátanos sagrados; los dos caminábamos en silencio embriagados por nuestras visiones.

Caminábamos con los garrotes enganchados a los codos a lo ancho de la espalda, tal como los pastores, por el cauce viejo del río Yeraskh hacia un pueblo que estaba en la orilla izquierda.

La llanura de Ararat es una maravilla...

Precisamente delante de nosotros estaba el monte Masis, tan claro y cristalino que se podía apreciarlo perfectamente desde el pie hasta la cima. Parecía un león gigante de melena blanca, sentado sobre sus patas traseras, con la cabeza canosa en la infinitad, tranquilo y sereno.

El sol dulce y suave de otoño había extendido su dorado de arriba abajo del monte Masis, y a lo largo y ancho del país de Ararat.

Llegamos al pueblecito, nuestro destino final.

Al día siguiente, antes de marcharnos, fuimos a visitar la escuela clandestina del pueblo; por la noche habíamos conocido al maestro que era un joven apasionado del pueblo.

El gobierno zarista había cerrado las escuelas armenias en las ciudades y los pueblos, se había apropiado de los edificios escolares y de las haciendas que producían beneficios. El pueblo armenio estaba privado de medios y de oportunidades para recibir una educación nacional. La parte sensible del pueblo armenio era consciente del golpe duro que sobrevino a los armenios, y los patriotas pensaban, naturalmente, hacer frente a esa política estatal degenerada tanto fuera posible. En algunas provincias armenias, aunque aún en muy pocas aldeas, se abrieron escuelas clandestinas con medios muy humildes.

Algunos maestros de las escuelas anteriores se quedaron en las aldeas y se dedicaron a la educación nacional de la nueva generación de niños. Enseñaban a los alumnos a leer y a escribir y la aritmética elemental. Posteriormente, aumentó el número de esas escuelas primarias.

Visitamos una de esas escuelas.

A la orilla del río Araks, un gran número de niños y adolescentes estaban sentados en grupos en bancos muy simples bajo la noguera secular, de tronco muy ancho.

Era domingo, y el pueblo descansaba después de los trabajos de campo, así que la escuela estaba llena de alumnos, tal como nos explicó el maestro. La escuela tenía solo un maestro, pero su energía llegaba a todas partes. Un grupo estaba aprendiendo «el alfabeto», el otro estaba leyendo «La lengua materna», el tercero entregaba los deberes de la «Historia de Armenia» de Palasian y otro grupo leía “David Bek”.

Cuando terminó la clase y los estudiantes tenían que marcharse, mi amigo, al que le gustaba mucho cantar, pidió al maestro que los estudiantes cantaran una canción. El maestro respondió que no tenía una voz melodiosa para cantar, por eso no había enseñado a los alumnos a cantar, pero añadió que entre sus estudiantes había buenos cantantes y les propuso: «El que pueda, que cante». Los menores no tuvieron el coraje de hacerlo y los mayores no se atrevieron.

—Sería mejor que todos supieran una canción nacional común como, por ejemplo, «A la madre Araks» que es muy apropiada pues estamos en su orilla —comentó mi amigo.

El maestro se puso colorado, pero después de pensar un rato, sacudiendo con energía la cabeza, se volvió hacia los alumnos:

—Vamos, queridos míos, poneos aquí en fila —luego se dirigió hacia nosotros—, claro que sí, saben y conocen una muy buena.

Y levantando con vigor la regla de su mano, exclamó:

—¡Cantad todos juntos conmigo «ayb-ben-guim²»! Ya lo sabéis de memoria, pues lo hemos aprendido en voz alta todos juntos. Bueno, empecemos, ¡adelante, chicos!

² Nombre del alfabeto armenio que designa las primeras dos letras del alfabeto: la letra *a* se pronuncia como *ayb* y la letra *b* como *ben*.

En armonía con los golpes rítmicos de la regla, todos siguiendo al maestro empezaron a deletrear en voz alta y melódica:

Ayb, ben, guim,

Da, ech, za,

E, et, to...

Así, hasta el final, esa voz poderosa, polifónica y unánime que salió de cuarenta o cincuenta pechos, que por sí misma es la lengua armenia junto con el rugido del Yeraskh extendiéndose por el mundo Ararat, parecía volar libremente hacia arriba por el monte Masis.

Todos tenían una sonrisa radiante en sus rostros, el maestro estaba muy entusiasmado.

—He aquí una canción nacional común que todo armenio debería conocer obligatoriamente; llevo cuatro o cinco años enseñando esa canción y no conozco ninguna otra... —dijo jadeando el maestro con los labios ardientes y se secó la frente sudorosa.

—Tienes mucha razón. ¡Bravo! Es realmente espectacular —nosotros contestamos con el mismo entusiasmo.

Después de expresar nuestro agradecimiento, nos dimos un fuerte apretón de manos con el ingenioso maestro y continuamos nuestro viaje con alegría y ligereza.

Durante un rato estuvimos bajo la influencia de esa extraña canción. Mi amigo rompió el silencio:

—¿Estás de acuerdo conmigo, que mientras viva el armenio, el “ayb-ben” armenio no morirá?

—Sí —dije yo—, pero estoy más de acuerdo con lo contrario, que mientras viva el «ayb-ben» armenio, el armenio no morirá...

—Con eso también estoy de acuerdo, y quizás más —contestó mi querido amigo con una voz sincera y emocionada.

Traducido por Sona Mkhitarian
(Máster Universitario en Lengua y Literatura españolas)

William Saroyan
Վիլյամ Սարոյան

William Saroyan (1908-1981), escritor estadounidense de origen armenio, guionista, dramaturgo, novelista y poeta, miembro de la Academia Estadounidense de las Artes y las Letras. Nació en Fresno (California) en 1908; era hijo de inmigrantes armenios que dejaron la ciudad de Bitlis, en el Imperio Otomano, antes del genocidio armenio de 1915.

La comedia humana es la más célebre de las novelas de Saroyan. Entre sus libros de cuentos destacan *El joven audaz sobre el trapecio volante*, *Tres veces tres*, *Me llamo Aram* y *Chiquillos*. Entre sus obras de teatro sobresalen *La dulce melodía del amor*, *Mi corazón está en las montañas*, *Nacimiento decoroso en tierra verde* y *Gente maravillosa*. En 1940 por la obra *El momento de tu vida* le fue concedido el premio Pulitzer de teatro, que rechazó por oponerse al patrocinio y la condescendencia de los ricos hacia el arte. W. Saroyan, que publicó más de cuatrocientos cuentos y ensayos, novelas y numerosas obras teatrales, introdujo, según críticos literarios, el impresionismo en estos géneros literarios.

Falleció en Fresno y sus cenizas se dividieron entre Fresno y el Panteón de Komitas en Armenia.

LOS GRANADOS

Mi tío Melik fue quizás el peor agricultor de la historia. Tenía alma de poeta, era tan soñador que ni siquiera pensaba en su beneficio. Lo que perseguía era la belleza: quería plantarla y verla crecer.

En mis buenos tiempos de poesía y juventud, planté más de cien granados para él. Por entonces yo conducía un tractor John Deere, al igual que mi tío. Todo era pura estética, nada de

agricultura: lo único que le fascinaba era plantar árboles y admirar su crecimiento.

Sin embargo, estos no querían crecer: la culpa era de aquel suelo árido, desértico.

Mi tío extendió la mano hacia los seiscientos ochenta acres de desierto que había comprado y dijo en el armenio más poético:

—Aquí, en este terrible yermo, el jardín florecerá; brotarán los manantiales de agua fresca y toda la belleza nacerá.

—Sí, señor —respondí.

Fui el primer y único familiar que tuvo la suerte de ver la tierra que compró. Él sabía que yo en el fondo de mi alma era poeta y esperaba que comprendiera su magnífico impulso, aunque este lo llevara a la ruina absoluta, y así lo hice. Los dos sabíamos que la tierra que había adquirido era un desierto estéril, un lugar perdido en el infierno al pie de Sierra Nevada. Multitud de plantas desérticas crecían del seco y abrasado suelo; por todas partes pululaban perritos de las praderas, marmotas, lagartos cornudos, serpientes y otras pequeñas criaturas; por el cielo volaban halcones, águilas, buitres y busardos ratoneros. Aquel era el reino de la soledad y el vacío, pero también de la franqueza y la dignidad: la naturaleza en su manifestación más seca y solitaria, orgullosa y agradable.

Mi tío y yo bajamos del Ford en medio de su terreno y comenzamos a caminar por aquel desierto.

—Esta tierra es mía —afirmó.

Caminaba lentamente, pisoteando el suelo seco con la punta de las botas. De repente, un lagarto cornudo apareció justo debajo de sus pies y mi tío me cogió del hombro. ¡Qué susto se llevó!

—¿Qué animal es este? —me preguntó.

—¿Esta pequeñita lagartija?

—Este ratón con cuernos —respondió él—. ¿Qué es?

—No lo sé seguro, pero nosotros los llamamos lagartos cornudos.

El reptil se detuvo a tres pasos y giró la cabeza hacia nosotros. Mi tío se quedó mirando al pequeño animal.

—¿Es venenoso? —inquirió.

—¿Si lo comes o si te muerde?

—En ambos casos.

—No creo que sean comestibles —le expliqué— y parecen ser inofensivos. He capturado muchos. En cautiverio se entristecen, pero no muerden. ¿Quiere que coja uno?

—¡Atrápalo! —me ordenó.

Me acerqué sigilosamente y lo cogí mientras él me observaba con interés.

—¡Cuidado! ¿Estás seguro de que no es venenoso? —preguntó temeroso.

—Ya le dije que he atrapado bastantes.

Le acerqué el lagarto y él trató de disimular su miedo.

—Qué criatura más bonita, ¿verdad? —comentó con voz temblorosa.

—¿Quiere cogerlo?

—No, es mejor que lo tengas tú. Nunca había visto algo así tan cerca. ¡Mira, tiene ojos! Probablemente nos ve.

—Creo que sí. —El lagarto cornudo lo observaba.

Mi tío Melik miró a los ojos de la criatura, que le devolvió la mirada. Ambos la mantuvieron cerca de medio minuto. Después, el lagarto cornudo giró la cabeza y se fijó en el suelo; mi tío suspiró aliviado.

—Si hubiera mil de estos —dijo—, probablemente podrían devorar a un hombre...

—No se desplazan en grupos —le aclaré—. Es muy raro ver varios a la vez.

—Si apareciera uno más grande que este, podría morder y matar a un ser humano.

—No crecen mucho —le expliqué—, no más de este tamaño.

—¿Cómo una criatura tan pequeña puede tener unos ojos tan grandes? ¿Estás seguro de que no se enfadan cuando los cogen?

—Probablemente se olvidan cuando los sueltas —opiné.

—¿De verdad?

—No creo que tengan memoria —le tranquilicé.

Mi tío se enderezó y respiró hondo.

—¡Suéltalo! —me pidió—. No seamos crueles con criaturas inocentes del omnipotente Dios. No son venenosos, no crecen más que un ratón, no viven en manadas..., ni tan siquiera tienen memoria para hablar. Deja que se vaya el pobre animal, seamos bondadosos con estos animalitos que viven en la tierra con nosotros.

—Sí, señor. —Obedecí y lo solté.

—Con cuidado —me pidió—. No hagamos daño a los habitantes más raros de mi terreno.

El lagarto cornudo trepó.

—Estos animalitos han vivido durante siglos en tierras como esta —afirmé.

—¿Durante siglos? ¿Estás seguro?

—No —le respondí—, pero creo que sí. De todos modos, siguen aquí.

Mi tío contempló los cactus y arbustos espinosos de su terreno y el cielo sobre su cabeza.

—¿De qué se alimentan? —quiso saber él.

—No lo sé.

—¿Qué crees que comerán?

—Insectos, supongo.

—¿Insectos?! —exclamó—. ¿Qué tipo de insectos?

—Bichitos lo más probable. No sé cómo se llaman. Mañana puedo preguntar en la escuela.

Seguimos avanzando por el desolado desierto cuando de repente encontramos unos pequeños agujeros en el camino. Mi tío se detuvo y preguntó:

—¿Qué animales viven aquí?

—Perritos de las praderas —le expliqué.

—¿Qué son?

—Son parecidos a ratas, pertenecen al grupo de los roedores.

—Pero ¿qué hacen todas estas criaturas en mi tierra? —se quejó.

—Ellas no saben que esta tierra es suya. Viven aquí desde hace mucho tiempo.

—No creo que el lagarto cornudo hubiese mirado a un hombre a los ojos antes.

—No lo creo —le respondí.

—Piensas que lo asusté...

—No sé —dudé.

—Si lo asusté —añadió—, no era mi intención... ¿Sabes que algún día voy a construir una casa aquí?

—¿Sí?

—Sin duda —afirmó—. ¡Una casa preciosa!

—Está bastante lejos, ¿no cree?

—Solo a una hora en coche de la ciudad.

—Eso si va a cincuenta millas por hora —razoné.

—Desde aquí hasta la ciudad no hay cincuenta millas, solo treinta y siete.

—Bueno, hay que calcular un poquito más por las carreteras en mal estado.

—Construiré la mejor casa del mundo —prosiguió—. ¿Qué otros animales viven aquí?

—Bueno... tres o cuatro tipos de serpientes.

—¿Venenosas?

—La mayoría no lo son..., aunque sí la serpiente de cascabel.

—¿Hay serpientes de cascabel en esta tierra?!

—Suelen vivir en este tipo de terreno —le respondí.

—¿Y hay muchas?

—¿En un acre o en los seiscientos ochenta que tiene?

—Por acre.

—Bueno, yo diría que al menos tres por cada acre —calculé.

—¿Tres como mínimo?!

—Vale, quizás dos...

—Entonces, ¿cuántas habrá en todo el terreno?

—Voy a echar las cuentas... Dos por acre... en seiscientos ochenta acres... Aproximadamente mil quinientas —le anuncié.

—¿Mil quinientas serpientes de cascabel?!

—Un acre no es pequeño —afirmé—. Dos serpientes de cascabel por un acre tampoco son tantas. No las encontrará a menudo.

—¿Y qué más bichos venenosos tenemos por aquí? —prosiguió.

—Si no me equivoco, ninguno más. Los demás animales son criaturas inofensivas. Además, la serpiente de cascabel tampoco es tan peligrosa si no la pisas...

—De acuerdo. Ve tú delante y mira bien el suelo. Si ves, no la pises. No quiero que te mueras a los once años.

—Sí, señor. Estaré atento.

Dimos la vuelta y regresamos al Ford. No vi ni una sola serpiente. Subimos al coche y mi tío encendió un cigarrillo.

—Este horrible desierto será un jardín —aseveró.

—Sí, señor.

—Sé las dificultades que tengo por delante —continuó— y sé cómo superarlas.

—¿Cómo? —le pregunté.

—¿Te refieres a lagartos cornudos y serpientes de cascabel?

—Me refiero a las dificultades en general.

—Lo primero, contrataré a algunos mexicanos para que trabajen aquí.

—¿Y qué van a hacer?

—Limpiarán el suelo. Luego cavarán un pozo para encontrar agua.

—¿Dónde lo harán?

—Justo aquí —me indicó—. Cuando tengamos agua, les diré que aren la tierra y luego yo empezaré a plantar.

—¿Y qué piensa plantar? ¿Trigo?

—¿Trigo? ¿Qué hago yo con el trigo? El pan cuesta cinco centavos la barra... Plantaré granados.

—¿Y cuánto cuestan las granadas?

—Las granadas son prácticamente desconocidas en esta zona.

—¿Qué más piensa plantar? —le interrogué.

—Algunos otros árboles también.

—¿Melocotoneros? —pregunté.

—Sí, unos diez acres para melocotones.

—¿Y albaricoques?

—¡Oh, por supuesto! —exclamó—. El albaricoque es una fruta deliciosa. Su forma es elegante; su sabor, glorioso, y hasta el hueso es maravilloso. Plantaré unos veinte acres.

—Solo espero que los mexicanos no tengan problemas para hallar agua. ¿Cree que la encontrarán en esta tierra?

—Por supuesto —aseguró—. Lo importante es empezar. Advertiré a los trabajadores que tengan cuidado con las serpientes de cascabel. Granadas, melocotones, albaricoques... ¿Qué más?

—¿Higos?

—Treinta acres de higos también —aceptó.

—¿Y qué me dice de las moreras? —le recordé—. Es un árbol muy hermoso.

—Morera... —rememoró y chasqueó la lengua con placer—. Un hermoso árbol, sin duda. Una especie que abundaba en mi patria y que conocí muy bien. ¿Cuántos acres propondrías?

—Unos diez.

—¡Muy bien! —aprobo—. ¿Qué más árboles?

—Los olivos también son hermosos...

—Sí, es uno de los árboles más bonitos. Diez acres de olivos. ¿Qué más?

—Bueno, no creo que los manzanos crezcan en estas tierras.

—No lo harán —respondió con seguridad mi tío—. De todas formas, no me gustan las manzanas.

Arrancó el coche y nos movimos por el camino seco. El coche rebotaba hasta que llegamos a la carretera y avanzamos más rápido.

—Una cosa... Cuando lleguemos a casa, preferiría que no dijeras nada de la plantación.

—Sí, señor —le prometí y pensé: «¿Plantación? Qué plantación?».

—Quiero darles una sorpresa. Ya sabes cómo es tu abuela. Primero me gustaría hacer todo según lo planeado y luego, cuando esté listo, llevar a toda la familia a la plantación.

—Sí, señor.

—¡Ni una palabra a nadie! —me ordenó.

—Sí, señor.

Llegó el día en que los mexicanos comenzaron a limpiar las tierras. En dos meses ya habían despejado unos diez acres. Eran siete trabajadores y usaban palas y azadas. Del objetivo de su trabajo no tenían ni idea. Les parecía un encargo extraño, pero nunca se quejaban: no les importaba y estaba bien pagado.

Eran dos hermanos con sus hijos. Un día, Diego, el mayor, muy cortésmente le preguntó a mi tío qué estaban haciendo allí:

—Señor, perdóneme, pero ¿por qué estamos cortando estos cactus?

—Cultivaré esta tierra —le respondió mi tío.

Su hermano le preguntó a Diego en su idioma qué había dicho mi tío y este se lo explicó. Ambos pensaron que no valdría la pena decirle que allí nada crecería. Simplemente continuaron arrancando cactus.

Sin embargo, la maleza volvía a brotar rápidamente. La primera parte que fue limpiada se llenó de nuevo de cactus y plantas espinosas, que crecían de forma salvaje en el área despejada. Mi tío observaba esto con estupor.

—Para deshacerse de los cactus —le expliqué— es necesario un arado profundo.

Mi tío habló del asunto con Ryan, un vendedor de equipamiento agrícola. Este le aconsejó no perder el tiempo con

antiguas herramientas y utilizar nuevas tecnologías: un tractor haría el trabajo de un año en un día.

Y así, mi tío compró el John Deere. Era precioso. El mecánico que envió Ryan enseñó a Diego a usarlo. Al día siguiente, cuando mi tío y yo llegamos a la plantación, vimos un tractor solitario en la distancia que retumbaba en el silencio del desierto. Sonaba horrible. Era horrible pero mi tío estaba maravillado.

—¡Progreso! —afirmó él—. Hace diez mil años habría necesitado cien personas durante una semana entera para hacer el trabajo que un tractor hace hoy en un día.

—¿Hace diez mil años? Querrá decir ayer...

—Lo que sea. No hay nada comparable con estas modernas comodidades.

—¿Qué tiene el tractor de cómodo?

—¿El tractor no es comodidad? Entonces, ¿qué es? —me replicó—. ¿Acaso no está sentado el conductor?

—No iba a conducir de pie...

—Si tienes un lugar para sentarte —prosiguió—, eso ya es una comodidad. ¿Puedes silbar?

—Sí, señor. ¿Qué canción le gustaría?

—¿Canción? Quiero que le silbes al tractorista.

—¿Para qué?

—No importa, solo silba. Hazle saber que estamos aquí y contentos con su trabajo. Habrá arado ya veinte acres.

—Sí, señor.

Me metí el segundo y tercer dedo de ambas manos en la boca y silbé con todas mis fuerzas. Sonó muy fuerte, pero Diego parecía que no lo oía, estaba bastante lejos. Como nosotros caminábamos hacia él, no pude entender por qué mi tío necesitaba que silbara.

—Una vez más —me pidió.

Volví a hacerlo, pero el trabajador no me escuchó.

—Más fuerte.

Esta vez estuve a punto de estallar por el esfuerzo y mi tío se tapó los oídos con las manos. También mi cara se puso roja. El tractorista ahora sí lo escuchó: redujo la velocidad del tractor y empezó a arar el campo mientras se dirigía directamente hacia nosotros.

—¿Eso es lo que quería que hiciera? —le pregunté.

—No importa.

No había pasado ni un minuto y medio cuando el tractor se acercó a nosotros. El mexicano parecía muy satisfecho; se limpió la suciedad y el sudor de la cara y se bajó del tractor.

—Señor, ¡esto es maravilloso! —exclamó.

—Me alegro de que le guste —le respondió mi tío.

—¿No le gustaría conducir? —Mi tío no sabía qué responder y me miró.

—Primero prueba tú —me pidió—. Monta y date un pequeño paseo.

Diego subió de nuevo al tractor y me ayudó a hacerlo también. Se colocó en el asiento de metal y yo me quedé detrás de él agarrándole. El tractor al arrancar dio una sacudida y empezó a moverse. Iba rápido y hacía mucho ruido. El mexicano hizo un gran círculo en el campo y llevó de nuevo el tractor donde estaba mi tío. Bajé saltando.

—Está bien, vuelve al trabajo —le pidió; el mexicano volvió al lugar donde estaba arando antes.

Mi tío solo logró sacar agua del suelo muchos meses después. Mandó perforar pozos por todo el lugar; sin embargo, el agua no salía a la superficie. Por supuesto, mi tío tenía bombas mecánicas, pero aun así no brotaba. Un especialista llamado Roy llegó de Texas con sus dos hermanos menores. Los tres prometieron a mi tío que sacarían agua y comenzaron a explorar. Tardaron tres meses en conseguirla, pero estaba llena de barro y era escasa, apenas un chorrito de agua marrón. No obstante, el especialista le aseguró a mi tío que con el tiempo el agua mejoraría y se marchó a Texas.

Ahora la mitad de la tierra estaba limpia y arada y teníamos agua, así que había llegado la hora: empezamos a plantar granados. Eran plantones de la más alta calidad y muy caros. Pusimos unos setecientos. Con mis propias manos planté unos cien.

Mi tío también plantó bastantes. De este modo, lejos del mundo, en un infierno desierto de unos veinte acres completamente estériles, habíamos creado un huerto de granados. Era la idea más absurda que se podría imaginar, pero mi tío estaba extasiado. El único problema era que su dinero se estaba acabando, por lo que, en lugar de crear un jardín que ocupase los seiscientos ochenta acres, decidió dedicar todo su tiempo, esfuerzo y dinero a plantar granados en unos cuantos acres.

—Solo al principio —me explicó—, hasta que empecemos a vender granadas y recuperemos nuestro dinero.

—Sí, señor.

Yo no estaba seguro, pero por alguna razón me pareció que no obtendríamos ningún fruto de aquellos pequeños arbolitos hasta dentro de dos o tres años, aunque no le dije nada. A continuación, mi tío despidió a los trabajadores mexicanos y nosotros mismos nos ocupamos del huerto. Teníamos nuestro tractor y el terreno, así que cada cierto tiempo íbamos al huerto, arábamos, arrancábamos los cactus y abonábamos la tierra entre los granados. Así lo hicimos durante tres años.

—Muy pronto —me aseguró un día mi tío— en lugar de este desierto verás el jardín más espléndido del mundo.

Sin embargo, la situación del agua no mejoraba. De vez en cuando empezaba a salir una cantidad generosa y con pocos guijarros, y mi tío se ponía muy contento, pero al día siguiente el agua brotaba de nuevo fangosa y escasa. Los granados luchaban valientemente por sus vidas, pero el agua nunca era suficiente para permitirles dar frutos.

Hasta el cuarto año no florecieron. Fue un gran triunfo para mi tío, que perdió completamente la cabeza de alegría cuando vio los

árboles florecidos. Pero nada bueno salió de aquellas flores púrpuras y solitarias: eran bonitas y nada más.

Ese año mi tío cosechó solo tres granadas pequeñas. Yo me comí una; él, otra, y la tercera la pusimos en el lugar más visible de su oficina.

Al año siguiente cumplí quince años. Me sucedieron muchas cosas maravillosas durante ese tiempo: leí a fascinantes autores y ya era tan alto como mi tío. El huerto seguía siendo nuestro secreto. A mi tío Melik le había costado mucho dinero, pero no perdía la esperanza de que empezaría a vender granadas, recuperaría el dinero y llevaría a cabo su sueño de crear un jardín en el desierto. Pero los árboles no se desarrollaban bien. Habían crecido un poco, pero apenas se notaba. Muchos de ellos se habían marchitado.

—Es normal —me explicaba—, la pérdida de veinte árboles por acre no es extraña. Pero de momento no plantaremos otros nuevos, lo haremos más adelante.

Mientras, él seguía pagando por la tierra.

Al año siguiente cosechó unas doscientas granadas, que tenían un aspecto bastante pobre. Las recolectamos entre los dos, las empaquetamos en bonitas cajas y mi tío las envió a un mayorista en Chicago. Eran once cajas.

Durante todo un mes no recibimos noticias del comerciante y una noche mi tío decidió pedir una conferencia telefónica para contactar con él. El mayorista D'Agostino le aseguró que nadie estaba interesado en sus granadas.

—¡¿Cuánto pide por caja?! —gritó mi tío al teléfono.

—Un dólar —respondió D'Agostino.

—No es suficiente. Quiero cinco dólares por caja, ni un centavo menos.

—Ni siquiera se las llevan por un dólar por caja —se defendía el mayorista.

—¿Por qué? —le preguntó mi tío.

—La gente no sabe qué son.

—¿Qué clase de hombre de negocios es usted entonces? —le replicó—. Son granadas. Quiero cinco dólares por caja.

—Es imposible venderlas —respondió el comerciante—. Yo mismo comí una y no puedo decir que fuese algo especial.

—¡Está loco! —gritó mi tío—. Ninguna fruta es mejor que la granada. ¡Cinco dólares por caja no es suficiente!

—¡¿Qué hago?! —exclamó D'Agostino—. Yo no puedo venderlas. No las quiero.

—Ya veo... —susurró mi tío—. Envíemelas de vuelta de manera urgente.

Aquella llamada telefónica le costó a mi tío diecisiete dólares. Las once cajas fueron devueltas y casi todas las granadas nos las comimos entre los dos.

Al año siguiente mi tío ya no tuvo dinero para pagar la tierra y devolvió las escrituras a la persona que le vendió el terreno. En ese momento yo estaba en la oficina.

—Señor Griffith —dijo mi tío—, tengo que devolverle su propiedad. Pero quisiera pedirle un favor: he plantado veinte acres de granados y le agradecería mucho que me dejara cuidarlos.

—¿Cuidarlos? —le preguntó el señor Griffith—. ¿Para qué?

Mi tío trató de explicárselo, pero no tuvo éxito. Es demasiado difícil convencer de algo a una persona a la que no le interesa el asunto. Mi tío perdió el terreno y los árboles.

Unos tres años después, ambos visitamos aquellos terrenos y caminamos por el huerto entre los granados. Todos los árboles estaban secos. El suelo se había cubierto por completo de cactus y arbustos. Allí todo seguía igual desde la creación del mundo, aparte de los pequeños granados muertos. Paseamos por el huerto, regresamos al coche y volvimos a la ciudad.

Permanecimos todo el viaje en silencio. Había mucho que decir, pero no teníamos palabras.

*Traducido por Anush Sukiasian
(Licenciada en Lengua y Literatura Españolas)*

Stepan Zoryan (1889-1967) es un escritor, traductor armenio, uno de los autores más conocidos de la prosa armenia. En 1918 publicó su primera colección de relatos breves, «Gente triste», que destaca por su profundo conocimiento de la vida y la psicología humana. El escritor se hizo famoso por sus colecciones de cuentos «Valla» (1923) y «Guerra» (1925). Era miembro de la Unión de Escritores de la URSS desde 1934.

EL ABUELO Y LA NIETA

El abuelo Yeprem era muy viejo.

Sus ojos no podían ver ya desde hacía mucho tiempo, sus oídos apenas podían escuchar y su cabeza temblaba sin cesar como un girasol maduro. También le temblaban las manos, frías y secas, de modo que cuando comía sopa de ayrán o shorva, la comida siempre goteaba sobre su barba blanca con vestigios verdes.

Además, el abuelo Yeprem no podía caminar mucho, no iba muy lejos; solo en los días soleados cuando le apetecía dar un paseo en el jardín frente a la casa, llamaba a su nieta, Astghik y, acompañado por ella y con un bastón en la mano, paseaba lentamente bajo los árboles. Al abuelo Yeprem también se le habían caído muchos dientes, por lo que no podía comer carne ni pan seco.

El abuelo Yeprem era muy viejo. En casa no le querían mucho, apenas le daban de comer, pero él amaba a todos, y más que a nadie, amaba a la pequeña Astghik. Le contaba cuentos, fábulas, hablaba sobre otros niños y niñas y le contaba por qué las estrellas caían del cielo. A veces le daba algunas monedas para comprar bombones. Y por eso Astghik amaba mucho a su abuelo. Cada vez que cogía la mano de su abuelo y lo paseaba entre los árboles, le explicaba cuántas frutas había dado cada árbol y cómo había florecido el

arbusto de escaramujo... Pero a Astghik le daba mucha pena que su abuelo no pudiera verlo y eso le hacía que le compadeciera y amara aún más.

Sin embargo, había algo que no le gustaba a Astghik, y era que su abuelo se ponía enfermo muy a menudo. Y ahora también llevaba tres semanas enfermo. Cuando tosía, a Astghik le daba la sensación de oír crujir las hojas secas debajo de su pecho y cuando estaba durmiendo, roncaba tanto que parecía que alguien estaba ahogándole... Ya hacía muchos días que el abuelo quería salir a pasear, pero la abuela no se lo permitía diciendo que cogería frío. Astghik se sorprendía por qué su abuela rechazaba tan despiadadamente el deseo de su abuelo. «¿Qué va a pasar?» — pensaba— «¡que el abuelo salga, ya volverá a casa...!». Pero su abuela y su madre no le dejaban. Y así, cuanto más se lo negaban, más grande era el deseo del abuelo de salir a pasear...

Y así, un día, el abuelo se levantó repentinamente de la cama. Astghik recuerda muy bien ese día. Era domingo. Su abuela y su madre se habían ido a la iglesia y su padre estaba en la ciudad. Cuando Astghik volvió a casa de la calle, vio a su abuelo sentado en la cama, buscando algo con las manos.

—¿Qué quieres, abuelo? —preguntó Astghik.

—Mi ropa —dijo el abuelo temblando.

Astghik le dio la túnica, el abrigo de lana, los zapatos y el gorro. El abuelo se vistió temblando y con el bastón en la mano salió al balcón y se sentó en el sofá, cara al sol. El rostro del abuelo era muy extraño ese día. Astghik lo miraba, preguntándose por qué su abuelo estaba tan pensativo y qué sonidos intentaba percibir.

El abuelo de verdad oía algo: con la cabeza hacia arriba y con los ojos cerrados, parecía querer percibir lo que estaba pasando dentro y fuera del pueblo... Hacía tiempo que no salía de casa, por ello, respirando hondo, quería percibir la vida de afuera... La ceguera de tantos años había agudizado su oído de modo que podía

escuchar claramente el canto de las abejas en el aire, el alegre susurro de las hojas de los álamos, el alegre ruido de los niños desde el patio de una casa lejana. Oía también las campanadas festivas de la iglesia, que parecían vibrar, bailar en el aire y caer al suelo sin aliento.

El sonido de las campanas despertaba recuerdos de tiempos pasados en el alma del abuelo Yeprem: se vio a sí mismo como un niño, yendo a la iglesia con su padre en Pascua, y las campanas sonaban con gran calma y monotonía... Luego se vio a sí mismo joven y sano, yendo al altar del brazo de una chica también joven, y sonaban y vibraban las campanas así... Finalmente, se vio a sí mismo como un hombre maduro segando la hierba en el campo con una guadaña en la mano... La guadaña resonaba, las codornices volaban entre la hierba. La hierba estaba colocada en filas, una gavilla sobre la otra tal como hoy y las campanas de la iglesia sonaban igual que hoy.

Al recordarlo, el abuelo Yeprem percibió repentinamente el olor del césped cortado, abrió la boca y respiró hondo. Astghik, que estaba mirando a su abuelo enfermo todo el tiempo, de repente se sorprendió al ver que el rostro de su abuelo se iluminaba. El abuelo volvió a coger aire hondo y largo.

—Astghik.

—¿Qué quieres, abuelo?

—Llévame al jardín.

—¿Y si coges frío, abuelo? —dijo Astghik, mirando a los ojos ciegos de su abuelo con desconcierto.

—No cogeré frío, hija mía, vamos...

Y el abuelo y la nieta entraron en el jardín juntos. El anciano, cogido de la mano de la nieta, le seguía preguntando cómo estaban los árboles, si habían florecido todos y si se habían caído las flores o no.

—Han caído, abuelo, han caído —respondió Astghik.

—¿Se ven frutos en los árboles?

—Sí, abuelo, muchos...

—Bien, eso está bien —dijo el abuelo.

Así, conversando, llegaron al borde del pequeño jardín, desde donde se abría una pequeña puerta a la calle. El abuelo se detuvo allí y volvió a coger aire.

—Vámonos a casa, abuelo —dijo Astghik—, vas a coger frío, la abuela se enfadará...

—No, cariño, no me resfriaré —el abuelo tranquilizó a su nieta y siguió respirando hondo.

Después de permanecer así un rato, el abuelo preguntó:

—El campo está cerca de aquí, ¿verdad, Astghik?

—Sí, abuelo, claro, está cerquita.

—Bueno, si está cerca, hija mía, llévame al campo. Y tú podrás recoger flores para ti —dijo el abuelo.

Astghik se alegró mucho.

—Sí, abuelo. ¡Hay tantas flores en el campo!

Unos minutos después, los aldeanos se sorprendieron al ver desde sus patios cómo el abuelo enfermo, Yeprem, caminaba hacia el campo cogido de la mano de su nieta. Fueron al campo y se olvidaron de que no había nadie en casa y se dejaron las puertas abiertas delante de las gallinas y los perros. Después de un rato, salieron al campo y siguieron caminando por la hierba durante mucho tiempo. El abuelo andaba encorvado y jadeaba a cada paso, pero no parecía estar cansado. Y, Astghik, cogiendo la mano de su abuelo, le acompañó y siguió diciendo: «Abuelo, ven aquí», «Abuelo, hay una piedra delante de ti», «Abuelo, da un paso grande...». Y, el viejo abuelo, obediente a la voz de su nieta, cumplía con todas sus órdenes, saltaba los charcos, giraba hacia el lado por donde la niña lo llevaba.

Ya estaban bastante lejos cuando el abuelo se paró, respiró hondo resoplando y le preguntó a Astghik dónde estaban.

—Estamos en un lugar bonito, abuelo. Hay tantas flores—respondió Astghik.

El abuelo volvió a coger aire y le preguntó:

—El bosque está cerca, ¿verdad?

—Sí, abuelo, está por ahí, cerca. ¿Ves que...?

El abuelo, sin contestar, alzó los ojos ciegos y aguzó el oído. Esta vez quería percibir el sonido del bosque. Ya podía escuchar claramente el susurro del antiguo bosque, que se parecía al estruendo de un río. El bosque crujía como si todos los árboles estuvieran cantando juntos. «¡Qué bien susurra el bosque!», pensó el abuelo. Ese murmullo fue el mismo que aquel de hace muchos, muchos años.

El susurro del bosque era igual cuando él era joven. Así susurraba también cuando él era un hombre maduro... El bosque susurraba igual que antes y siempre será el mismo... El abuelo Yeprem se sentó en el césped con un suspiro triste para descansar y Astghik comenzó a recoger flores y a correr detrás de las mariposas. Y así sentado, el abuelo Yeprem siguió aguzando el oído todo este tiempo. Ahora, junto con el murmullo del bosque, le llegaba a su oído el gorgoteo del arroyo... Conocía ese arroyo, cuántas veces se había sentado a comer cerca de él durante la cosecha...

Con el gorgoteo del arroyo, llegaba a los oídos del abuelo Yeprem el canto de los pájaros —cantaban las larvas— el susurro de la hierba, el murmullo de los arbustos que se mecían con el viento y, desde lejos, llegaba de nuevo el sonido de las campanas de la iglesia, mezclándose con el rumor del bosque. ¡Qué bien susurra el bosque! Así pensaba el abuelo en el fondo de su corazón, le temblaban los labios de emoción, quería rezar, pero no le llegaban a la mente palabras de rezo... Intentando escuchar un poco más aquellas voces familiares y queridas, el abuelo de repente se agachó, inclinó la cabeza al suelo... Besó un largo rato la tierra cubierta de verde y una catarata de lágrimas brotó de sus ojos... Un poco más y cayó agotado sobre el verde...

Más tarde, cuando Astghik regresó con flores en las manos, se sorprendió de que su abuelo estuviera acostado... «¿Por qué el

abuelo dormía así?», pensó ella y lo llamó. Pero el abuelo no le respondió. Entonces Astghik se acercó a él y movió su mano.

—¡Abuelo, abuelo! —repitió, frotando su mano sobre el rostro y la cabeza del abuelo.

—¡Levántate, vámonos! ¡Abuelo, levántate, la abuela se enojará...!

El abuelo no se despertó. Y Astghik siguió moviendo su mano, su cabeza, rogándole que se despertara. Pero el abuelo no se movía... Al ver eso, finalmente Astghik decidió correr a casa para avisar que el abuelo estaba dormido en el campo y no se despertaba... Pero el abuelo no dormía... Cuando llegaron vieron que el abuelo había muerto en el campo.

Cuando Astghik se enteró de eso, no podía creer que su abuelo estuviera muerto, tampoco creía que se llevarían al abuelo de su casa y que él nunca más volvería... «Entonces, ¿quién se acostará en su cama?», —pensó— «¿quién se pondrá su abrigo de lana?». Y cuando al día siguiente los sacerdotes se llevaron al abuelo a la iglesia, Astghik estaba esperando que el abuelo regresara, pero llegó la noche y él no volvió... Y, en el momento en el que cerraron las puertas para dormir, Astghik se puso muy triste y lloró debajo de la manta. Lloraba y pensaba por qué habían cerrado las puertas de la casa. El abuelo podría venir, tal vez ya hubiera llegado y estuviera parado frente a la puerta...

Así, llorando, pensaba quién llevaría a su abuelo a pasear allí, como sus ojos no veían, podía tropezar con una piedra o pisar un charco... ¿Encontraría a alguien, a un buen niño o una buena niña que llevase al pobre abuelo a pasear allí?

*Traducido por **Mariné Vardanián**
(Licenciada en Lengua y Literatura Españolas)*

Soghomón Tehlirian
Սոցոմոն Թեհիրյան

Soghomón Tehlirian (1897-1960) era un sobreviviente del Genocidio Armenio que asesinó al exministro otomano (el Gran visir) Talaat Pashá en Berlín en presencia de muchos testigos el 15 de marzo de 1921. Fue un acto de venganza por el papel que desempeñó Talaat en la orquestación del Genocidio Armenio durante el cual S. Tehlirian perdió a toda su familia (en total, Tehlirian perdió 85 miembros de la familia por el Genocidio Armenio). Antes de venir a Berlín, Talaat Pashá había sido declarado culpable y fue condenado a muerte por el Tribunal militar de Costantinopla por sus crímenes contra los armenios del Imperio Otomano (entre otras cosas). S. Tehlirian fue arrestado, juzgado y declarado inocente por el Tribunal alemán. A continuación, se presenta un fragmento extraído del procedimiento judicial (la estenografía) de S. Tehlirian.

«La idea de matar a Talaat se me ocurrió casi dos semanas antes de este acto. Me sentía muy mal, las imágenes de las masacres de nuevo aparecieron ante mis ojos. Vi el cadáver de mi madre. El cadáver se levantó, se irguió frente a mí y me dijo: “Has visto que Talaat está aquí y te quedas indiferente, ya no eres mi hijo”.

Obsesionado simplemente con la idea de encontrar a Talaat, arrastraba una existencia sin sentido. Con mis juramentos pesados había cerrado todos los caminos de mi vida mientras ese monstruo estaba vivo. Todas las noches tenía pesadillas protagonizadas por mi madre. Casi siempre la veía

en mis sueños, en diferentes lugares y en diferentes situaciones. Todo lo que decía siempre giraba en torno al mismo tema: la muerte de Talaat».

Soghomón Tehlirian

El procedimiento judicial de Soghomón Tehlirian (la estenografía) (un fragmento)

Un hombre amable con gafas estaba sentado en el escritorio.

—Ahora te va a interrogar el señor Schultze, el consejero secreto del Tribunal de Charlottenburg. Yo estoy invitado como traductor.

Recordé precipitadamente todo lo que estaba pensando anoche, pero el inspector empezó a revisar el acta previamente registrada.

—No, no soy súbdito persa —dije yo cuando él llegó a ese punto.

—Ayer, lo había declarado así —el inspector me miró sorprendido.

—Sí, vine a Berlín con un salvoconducto persa, pero soy súbdito de Turquía, del pueblo Bagarich de Yerznká.

—¿Por qué ha recurrido a esta falsificación?

—No es una falsificación, sino una necesidad. Después de las masacres, ningún armenio puede obtener salvoconducto turco.

El inspector movió su cabeza suavemente.

—¿Dónde has estudiado?

—En el colegio nacional de Yerznká.

—¿El certificado de esa escuela sería suficiente para ingresar aquí en una universidad?

—No, quisiera ir de oyente libre.

—¿Habla alemán?

—Sí, hablo tanto cuanto se puede aprender en tres meses.

—¿Sabía quién era Ali Salieh Bey a quien mataste ayer en la acera del apartamento N 17 de Hardenberg?

—Sí, era Talaat Pashá.

—¿Qué le hizo cometer ese crimen?

—Yo no soy un criminal, sino Talaat Pashá lo es. Él exterminó a nuestro pueblo. Yo le puedo contar todos sus horrores cometidos desde Costantinopla hasta Der-Zor.

Aquí yo tenía que decir todo lo que estaba pensando por la noche, pero el inspector lo consideró innecesario.

—¿Quiénes le ayudaron a matar a Talaat Pashá?

—Nadie.

Él se sorprendió y miró atrás.

—Si hubiera tales personas, igual no podría decírselo.

De su mirada se entendía claramente que lo comprendía.

—¿Por orden de qué organización lo hizo?

—Yo lo hice por decisión propia.

—¿Tenía problemas personales con Talaat Pashá?

—Problemas muy graves. Fue él quien ordenó la matanza de todos los armenios, incluido mi madre, mi hermano y todos mis parientes. Desde ese día yo vivía con la esperanza de vengarme de Talaat.

—¿Hace cuánto tiempo perseguía esa idea?

—Desde 1915, pero hace tres años que acometí la tarea de encontrar la huella de Talaat.

—¿Cómo supo que Talaat Pashá estaba en Berlín?

—Por casualidad, leí en un periódico.

—¿Y cómo encontró a Talaat Pashá en Berlín?

—A finales de febrero, cerca del Parque zoológico, un día, escuché por casualidad una conversación en turco. Uno de los jóvenes turcos llamó “Pashá” a un hombre corpulento que hablaba con ellos. Al despedirse los tres besaron su mano. Este hombre se parecía mucho a Talaat a quien conocía por las fotos publicadas en los periódicos. Le seguí hasta el apartamento N4 de Hardenberg.

Unos días después, alquilé un cuarto enfrente de su casa. En los últimos diez días tuve varias oportunidades de comprobar que la persona denominada “Pashá” era Talaat. El 15 de marzo, cuando salió de la casa, le disparé.

—Entonces ¿reconoce que cometió intencionalmente el homicidio?

No entendí bien qué sentido tenía la pregunta, más bien me sorprendió la desagradable expresión de cara de Galustían con la que él traducía mis palabras.

—Sí, claro...

—Yo entiendo que la idea de venganza pudo empujarlo a cometer un asesinato, pero ¿no tiene remordimientos después de haberlo cometido?

—Al contrario, mi corazón se siente satisfecho porque por fin era la venganza de más de un millón de víctimas inocentes.

—¿Entonces Ud. no había venido a Berlín para estudiar, sino para matar a Talaat Pashá?

—Yo soñaba con hacer estudios de maquinaria en Berlín aún antes de la guerra. Pero todo se puso patas arriba.

El inspector se sentó atrás jugando con el lápiz que tenía en su mano.

—¿Sabe Ud. que la ley prevé pena de muerte para el delito de homicidio?

—Sí, pero después de realizar con éxito mi tarea, que pase lo que pase.

—¿Cuándo tomó la decisión de cometer el asesinato?

—Yo había jurado por la tumba desconocida de mi madre que mataría a Talaat. Que cuando le encontrara, tendría que matarle, sin duda alguna. [...]

Por la sugerencia del juez, el secretario lee el fallo de apertura. «Estudiante de la carrera de maquinaria Soghomón Tehlirian,

nacido el 2 abril de 1897 en Bagarich, súbdito de Turquía y armenio protestante con domicilio en la calle Hardenberg 37, en casa de Dittmann, ciudad de Charlottenburg quien desde el 16 de marzo de 1921 está en la cárcel y se le acusa de haber matado con premeditación al Gran visir de Turquía, Talaat Pashá y de haber cometido el homicidio premeditadamente. El crimen se tomará en consideración a la luz de lo contenido en el artículo 211 del Código Penal. A base de lo mencionado anteriormente, el culpable continúa en la prisión. Berlín, 16 de abril de 1921, Tercer Tribunal Provincial, celda de castigo N 6».

—¿Si tuviera que responder «sí» o «no» a esa acusación qué diría? —se dirigió a mí el presidente.

—No.

—Pregúntele, por favor, por qué no considera que es culpable —el defensor von Gordon se dirigió al presidente.

—No me considero culpable porque tengo la conciencia tranquila.

—¿Por qué tienes la conciencia tranquila? —preguntó el presidente.

—He matado a un hombre, pero no soy un asesino.

—Ha dicho que su conciencia está limpia, pero pregúntese a sí mismo si quería matar a Talaat Pashá.

—No entiendo la pregunta, ¿no es que ya lo maté?

—Quiero aclarar si tenía un plan de matarlo.

—No...

—¿Cuándo vino de París a Ginebra?

—A finales del año 1920.

—¿Y a Berlín?

—A principios de diciembre.

—¿Vivía en enero en la calle de Augsburg 51?

—En diciembre.

—¿Luego se mudó a otro lugar?

—Sí.

—¿Cuándo?

—Dos semanas antes de lo sucedido.

—¿Cuál fue el motivo de la mudanza?

—Había decidido matar a Talaat.

—Actuando de tal modo, ¿se estaba preparando para la operación?

—Entonces tenía una poderosa obligación interna de matar a Talaat.

—Es decir, ¿tenía la intención de vivir cerca de su casa?

—Sí.

—Dígame, ¿es verdad que antes de lo sucedido había averiguado si Talaat se encontraba en Berlín?

—Sí, lo vi aproximadamente cinco semanas antes.

—¿Dónde?

—Cerca del Parque zoológico escuché una conversación en turco donde se dirigieron a alguien como «Pashá». Miré atrás y vi que era Talaat Pashá, así que los seguí. Al comienzo de la calle Hardenberg los tres hombres que le acompañaban, despidiéndose de Talaat Pashá le besaron la mano y Talaat Pashá con el otro entró en casa.

—Entonces ¿no es verdad que Ud. sabía mucho antes que Talaat Pashá se encontraba en Berlín?

—No...

—¿Por qué hace tiempo se dirigió al profesor Kassirer?

—Estaba enfermo, tenía ataques de nervios y padecía vértigos.

—¿Se acuerda del ataque de nervios que le sobrevino y un empleado del banco lo levantó y desde la calle de Jerusalemer se lo llevó a casa?

—No lo recuerdo...

—¿En aquel entonces vivía todavía en la calle de Augsburg?

—Sí.

—¿Quiénes eran sus compañeros?

—Terzibashián, Eftián, Galustión, Abelián.

—¿Y qué hacía después de enero, además de tomar clases con la señorita Beilsohn?

—Visitaba a mis compañeros.

—Si no me equivoco, ¿tomaba también clases de baile?

—Sí, solo una vez.

—¿Es verdad que durante las clases tuvo un ataque de nervios?

—Sí.

—¿Qué tal se llevaba con la dueña de la casa anterior, la señora Stilbaum?

—Muy bien.

—¿Y también estaba contento con la señora Dittmann?

—Sí.

—¿Cómo ocurrió que cometió un homicidio?

—Estaba caminando en mi cuarto cuando vi a Talaat Pashá en el balcón de su apartamento. Me sentía profundamente conmovido, fue él quien había matado a mi madre, mi hermano, a mis familiares y a miles de mis compatriotas. Vi que él estaba saliendo, cogí la pistola, corrí hacia él y le disparé.

—¿Al salir de casa vio a Talaat en la acera de enfrente?

—Sí.

—¿Se le acercó y cruzó la calle Hardenberg?

—Corrí por esa parte de la calle hasta llegar hasta él y le pasé, luego crucé la calle y le alcancé.

—¿Lo miró en la cara y le habló?

—No hablé con él, le alcancé y le disparé.

—¿Le apuntó en la cabeza?

—Estuve muy cerca de él.

—¿Luego qué pasó?

—Solo sé que Talaat Pashá cayó al suelo, la sangre corría de la cabeza y él estaba rodeado de mucha gente.

—¿No vio que una mujer le acompañaba a Talaat?

—No.

—¿No vio a la señora Talaat?

—No.

—¿Qué hizo después del asesinato?

—No lo recuerdo.

—¿No recuerda que huyó?

—No tenía ningún deseo de huir, me hizo hacerlo la muchedumbre que me acometió.

—¿Qué pensaba sobre lo sucedido?

—Sentía que mi corazón estaba satisfecho.

—¿Y hoy?

—Todavía sigo muy contento de lo que ha pasado.

—¿No recuerda qué dijo a la gente durante la paliza para justificarse? – preguntó el defensor Niemeyer.

—Dije que yo soy armenio y él era turco, no tiene ninguna relación con ellos.

—Quisiera saber cómo el acusado supo que esa persona era Talaat. ¿Lo había visto antes o lo reconoció por las imágenes? – dijo el fiscal.

—No lo había visto nunca antes, lo reconocí por las fotos publicadas en los periódicos.

—¿En Yerznká vivían otras naciones además de los armenios?

—Veinte-treinta mil turcos...

(Թեհլերյան, Սողոմոն, Վերհիշումներ: Սողոմոն Թեհլերյանի դատավարությունը (սղագրություն), Երևան, «Հայագիտակ», 2006, էջ 208-210; 229-233)

Traducido por Sona Mkhitarian
(*Máster Universitario en Lengua y Literatura españolas*)

San Gregorio de Narek
Գրիգոր Նարեկացի

San Gregorio de Narek (951-1003) fue un gran teólogo, poeta y filósofo del Siglo de Plata armenio. Pasó su vida monástica en el convento de Narek. La obra que le aseguró un lugar único en la literatura sacra es su «Libro de Lamentaciones», una obra de alta inspiración que resume las meditaciones místicas y piadosas del autor durante toda su vida. Es una serie de conversaciones con Dios, está intercalada de temas teológicos muy elevados.

Compuso también elegantes piezas poéticas en prosa, llamadas *Gandz* (tesoro), son destinadas a ser cantadas o recitadas, así como varias composiciones en verso, de sublime elocuencia, llamadas *Tagh* (canto, oda) que reflejan los sentimientos poéticos y la belleza del alma del autor.

El 12 de abril de 2015, al inicio de una Misa que se realizó en la Basílica de San Pedro en el Vaticano, San Gregorio de Narek fue nombrado oficialmente Doctor de la Iglesia Universal por el Papa Francisco.

ՄԵՂԵՂԻ ԾՆՆՅԱՆ

Ծավալվել են աչքերը ծով
Առավոտվա ծովի վրա ծիծաղախիտ,
Ինչպես երկու փայլակնաձեւ արեգակներ.
Շողն է նման լուսացնցուղ այգաբացի:
Թափվում էին այտերից վառ՝
Դափնեվարդի ու նռնենու ծաղկաթերթեր.
Գեղաշիտակ իրանից սիրտն էր կարկաչում
Հուզավարար կենսատու սեր:
Կամար կապած թելերը գիրգ՝
Երգում էր նա ախորժալուր ու գեղգեղուն,
Ելեւէջներն հյուսում իրար.
Շարժվում հանդարտ ու ճեմում էր թիկնեթեկին:

Բերանն երկթերթ, շրթունքներից վարդն էր կաթում.
 Լեզվի տավիղն էր քաղցրերգում հուզումնահորդ.
 Շողում էին նույն կենսավառ
 Միրով չքնաղ ու գինեթույր
 Ծամերն իրենց գիսակներով խոպոպավոր:
 Այդ վարսերը համերամ զա՛րդ, համորեն զա՛րդ,
 Ոլորք առած եռահյուսակ՝
 Բոլորվել են այտերի շուրջ.
 Լուսափայլ է ծոցը, կարմիր վարդով լցված,
 Դաստակներն են մանուշակի ծիրանի փունջ:
 Բուրում էր նա կնդրուկի պես
 Աստվածային հրով լցված մի բուրվառի.
 Չայնն էր մեղուշ, քաղցրանվազ:
 Զարդարված էր պատմուճանով գեղեցկատես,
 Որ բեհեզի կապույտ, որդան ու ծիրանի
 Գույներով էր ոսկեշողում.
 Գոտին կամար, արծաթափայլ,
 Ոսկետտուն ու նրբակերտ՝
 Պաճուճված էր ակնեղենով շափուղայի:
 Երբ շարժվում էր մարգարտափայլ գեղցկությանբ,
 Քայլերի հետ շողն էր կաթում իր ոտերից:
 Քեզ պսակող թագավորին
 Ու նորածին այն փրկչին փա՛ռք
 Հավիտյանս հավիտենից. ամեն:

ODA AL NACIMIENTO

Al amanecer, sus ojos color de mar,
 se extendían sobre el risueño mar matinal,
 como dos astros relumbrantes del sistema solar.
 Su destello semejava a una aurora refulgente.
 Brotaban de sus mejillas ardientes
 pétalos de flor de adelfa y granada.

Su corazón palpitante, en su cuerpo encantador,
emanaba exuberantemente un amor vivificador.
Arqueados los brazos delicados,
cantaba tan apetitosa y dulcemente
que los sonidos resonaban armoniosamente.
Se movía muy suave y tiernamente.
Dos pétalos de rosa formaban el terciopelo de su boca.
Y delicioso era su canto con los dulces acordes del arpa.
Su cabello de color borgoña, ondulado y con bucles,
destellaba con la misma gracia viva y esplendidez.
¡Ah!, esa cabellera rica y elegantemente decorada,
en tres trenzas rodeaba sus mejillas.
Su pecho repleto de rosas rojas
arrojaba rayos de luz.
Dos ramos de violetas purpúreas
adornaban sus muñecas.
Olía a incensario lleno de fuego divino,
en el que se consumía el olíbano.
Su voz era dulce y melodiosa.
Llevaba una hermosa túnica de seda, donde
el azul, la púrpura y el color de la cochinilla,
entrelazados brillaban esplendorosamente.
Su delicado cinturón de plata dorado,
adornado con zafiros suntuosos,
completaba el diseño distinguido.
Y cuando ella se movía, con su belleza nacarada,
lanzaba rayos de luz, a cada paso que daba.
Gloria al Rey quien te coronó,
al Niño, recién nacido, nuestro Redentor,
por los siglos de los siglos. Amén.

*Traducido por **Armine Manukyan**
(Profesora de Español del Departamento de Filología Romance)*

Armín (Arminé Sargsián)
Արմինէ (Արմինէ Սարգսյան)

Armín (Arminé Sargsián) ha nacido en Ereván. Sus obras se han publicado en las revistas «Mihr», «Tsolker», «Narciso», «Andin» y en el periódico de la Unión de los Escritores de Armenia «El periódico literario». Ha asistido al círculo literario juvenil de Hovhannés Grigorián, uno de los fundadores de la poesía armenia del Período de la Independencia. Sus poemas se han publicado en ruso en la antología «Женская лирика». Es autora de dos libros de poesía que se publicaron en 2015 y 2021. Vive y desarrolla su actividad literaria en Alemania.

POEMAS

I

Արեգակը ճաքճքել է արնագույն,
Բույն է դրել մասնիկներով հոգուս մեջ
Ես սուզվում եմ քո երկինքը վարդագույն,
Դու հուզում ես, Դու լռում ես, Դու ես՝ Վերջ:

El sol se resquebraja sangriento,
Sus piezas un nido de mi alma hacen.
Me sumerjo en tu cielo de adviento,
Emocionas, te callas, eres Tú: me vale.

II

Դու բարձրանում ես վրաս ինչպես սարդ,
Դո՛ւ, որ քո դեմքով տվայտում ես միշտ,

Եվ արգելվածը էլ չի՛ թվում բարդ,
Հեռացի՛ր դու լուռ, Հեռացի՛ր ընդմիշտ:

Ու ձանձրանում եմ ես կրկին ինձնից
Եվ ողջ աշխարհից հեռու եմ կանգնում,

Իսկ ազաթները նորից ու նորից
Իմ կրունկներից վերև են անցնում:

Թարթիչներիս տակ կապույտ անուրջներ
Պուտպուտիկավոր երկնակամարում:

Շնկշնկաց քամին, խորը հառաչեց
Ես նրան արդեն կյանք չեմ համարում :

Me subes como una araña, tú,
Quien siempre me tortura al mirar.

Lo prohibido ya no es un tabú,
Vete sigiloso, sin volver jamás.

Y me aburro yo de mí misma, ¿ves?
Y del mundo yo me pongo lejos.

Y las ágatas una y otra vez
Pasan por encima de mis tarsos.

Debajo de mis pestañas - sueños
Azules, en el cielo – lunares.

Susurró y suspiró el viento,
¿Que llame a eso *vida*? ¡Ya no es!

III

Թաքցնում ես տխրությունդ զինու մեջ,
Մառնաբանում պահ ես տվել սիրտդ տաք,

Բարկ գիշերը չի հեռանում անընդմեջ,
Դու իմ մեջ ես ինձ քեզ թողել ինչպես զարկ:

--

Ես քո մեջ եմ ինձ մոռացել շատ անկեղծ,
Գժվում եմ ես, քանզի ինձ եմ վերգտնում,
Ամեն պահի, օրվա հացի մեջ անեղծ
Խիտ մշուշե գաղտնիքներն եմ կարկատում:

Escondes tu tristeza en el vino,
El corazón cálido - en la nevera,
La noche ardiente no quiere irse, ¡no!
Como un pulso dentro de mí te quedas.
Francamente, me he perdido en ti,
Me redescubro así, loca, regreso
En el pan de cada día sin ti
Secretos de niebla densa remiendo.

IV

Աչքերս հոգնում են,
Աղոթքս տնքում է
Ոտքերիդ տակ եմ
Կրկին:
Երբ սերը փրկում է,
Օղի արանքում եմ,
Նույնիսկ մահն է դառնում
Թանկագին:
Տիեզերքը երգում է
Արևը տքնում է,
Հավասարագոր եմ
Լույսին:
Երբ սերը գրկում է,
Կյանքը անկոտրում է

Ու դառնում եմ լուռ
Քո գերին:

Mis ojos se cansan,
Mi oración suspira,
Bajo tus pies estoy
Otra vez.
Cuando el amor salva,
Suspendiéndome en aire,
Hasta a la muerte amaría
Tal vez.
El universo canta,
El sol gime,
Igualo a la luz
¿lo ves?
El amor abraza:
Invencible la vida.
Me hago tu esclavo
Sin timidez.

V
Արևի մոտից եկա
Ծիրանենի եմ դարձել,
Եկա լուռ, բայց լցված.
Ծիածանն եմ ես անցել...
Եկա մոտիկամոտիկ,
Մանրմանր եկա,
Ծնկաչոք, սակայն վեհ
Ոտքերիդ մոտ ընկա:

Vine desde el Sol
Me volví un albaricoquero,
Vine sigilosa, pero fértil.

Atravesé el arcoíris...
Me puse sin atrevimiento
Muy cerquita de ti,
De rodillas, pero grandiosa
A tus pies caí.

VI

Ես ժամանակին
Ժամանակ կտամ,
Ապակու ցեխը
Ձյունով կմաքրեմ.
Եվ համբերության
գրավականը
Իմ բաժակի մեջ
Ամուր կկողպեմ:

Al tiempo
Le daré tiempo,
Con la nieve lavaré
El lodo del vidrio.
Y la certidumbre
de la paciencia
En mi vaso
Yo fuertemente
Cerraré.

VII

Ես նոնենին կլվանամ անձրևով,
Կվառեմ տիեզերքում հրդեհը
Ինչ որ մի տեղ
Իմ ծղոտների գույնը համեր կունենա
Երկինքը ճկվել ու տեղափոխվել է

Քո մեղեդու մեջ

Դու միայն մնա:

Lavaré el granado con la lluvia,
Encenderé un fuego en el espacio.
En algún lugar
el color de mi paja tendrá sabores...
El cielo se ha curvado, se ha hecho
Tu melodía...

Simplemente quédate.

*Traducido por **Anahit Margaryan-Antonyan**
(Máster Universitario en Comunicación Intercultural: lengua
española)*

Դոն Խուան Մանուելի «Կոմս Լուկանորը» միջնադարյան իսպանական արձակի լավագույն գործերից է (1331-1335 թթ.), որն աչքի է ընկնում իր բարոյախրատական բնույթով: Ստորև ներկայացնում ենք մի փոքրիկ հատված այդ ստեղծագործությունից:

**ԱՅՆ ՄԱՍԻՆ, ԹԵ ԻՆՉ ՊԱՏԱՀԵՑ ՄԻ ԹԱԳԱՎՈՐԻ ԵՎ ԻՐ
ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՀԵՏ**

I

Մի օր կոմս Լուկանորն իր խորհրդական Պատրոնիոյի հետ առանձնագրույցի ժամանակ ասաց նրան.

- Պատրոնիո, մի պատվելի, հարգարժան և ազդեցիկ այր վերջերս գաղտնի կերպով ինձ ասաց, որ իր հողատարածքների հետ կապված որոշ խնդիրներ են ծագել և կամենում է հրաժարվել դրանցից և այլևս այնտեղ չվերադառնալ, և քանի որ իմ նկատմամբ մեծ հարգանք և վստահություն է տաճում, ուզում է իրեն պատկանող տիրույթները հանձնել ինձ՝ մի մասը որպես վաճառված, մյուսն էլ՝ իմ տնօրինության ներքո: Ինձ համար պատվաբեր և օգտավետ ցանկություն է, բայց նախ կկամենայի իմանալ, թե Դուք ի՞նչ խորհուրդ կտաք, ինչպե՞ս ս վարվել:

- Պարոն կոմս Լուկանոր,- ասաց Պատրոնիոն,- չեմ կարծում, որ իմ խորհրդի կարիքն ունեք, բայց քանի որ Դուք ինձ վստահում եք, պարտավոր եմ Ձեզ ասել, որ այդ մարդը, ում համարում եք Ձեր ընկերը, այդ ամենն ասել է Ձեզ փորձելու համար, և ինձ թվում է, որ Ձեզ հետ էլ է պատահել նույնը, ինչ մի թագավորի և իր նախարարի հետ:

Կոմս Լուկանորը նրան խնդրեց, որ իրեն պատմի այդ պատմությունը:

- Պարո՛ն,- ասաց Պատրոնիոն,- կար չկար մի թագավոր, որն ուներ մի շատ վստահելի նախարար: Բայց քանի որ հաջողակ մարդկանց միշտ էլ մարդիկ նախանձում են, նրա հետ էլ նույն բանը պատահեց. մյուս վստահված անձինք նախանձով լցվեցին նրա նկատմամբ, քանզի մեծ ազդեցություն ուներ թագավորի վրա, և ամեն կերպ փորձեցին նրան իր տիրոջ մոտ շնորհագրել: Բազմիցս նրան մեղադրեցին թագավորի ներկայությամբ, բայց և այնպես նրանց չհաջողվեց այնպես անել, որ միապետը չվստահեր նրան կամ կասկածեր նրա հավատարմությանը, զրկեր իրեն ծառայություններ մատուցելու շնորհից: Երբ տեսան, որ իրենց մեղադրանքներն անօգուտ են, ասացին թագավորին, որ այդ նախարարը պլանավորում է սպանել իրեն, որպեսզի նրա կրտսեր որդին գահ բարձրանա, և երբ նա իր խնամակալության տակ վերցնի արքայորդուն, ողջ իշխանությունն իր ձեռքում կկենտրոնացնի, իսկ իրեն կհռչակի այդ թագավորության տիրակալ: Թեև մինչ այդ նրանց չէր հաջողվել արքայի մեջ կասկած առաջացնել, այդ չարախոսություններից հետո միապետը սկսեց զգուշանալ նրանից: Նմանատիպ կարևոր հարցերում անխտհեմ կլինե՞ր սպասել, թե երբ այդ ամենը տեղի կունենար, հարկավոր էր կանխարգելիչ միջոցներ ձեռնարկել, քանի դեռ էլք կար: Ուստի, այն պահից ի վեր, ինչ կասկածն ընկավ արքայի սիրտը, թերահավատ էր դարձել իր հավատարիմ ծառայողի նկատմամբ, չնայած որ վճռեց ոչինչ չձեռնարկել նրա դեմ մինչև որ հաստատապես չիմանա ճշմարտությունը:

Նրանք, որ դավեր էին նյութում արքայի վստահյալի դեմ, խորհուրդ տվեցին թագավորին փորձել վերջինիս մտադրությունները. այդկերպ նրան կապացուցեին իրենց ասածների իսկությունը: Դրա համար մի հնարամիտ միջոց առաջարկեցին թագավորին. հիմա կպատմեմ ձեզ այդ մասին: Թագավորը, անսալով մնացած նախարարների խորհուրդներին, որոշեց այդպես էլ անել և անցավ գործի:

Մի քանի օր անց, երբ թագավորը գրուցում էր իր վստահ-
յալի հետ տարբեր հարցերի շուրջ, նրան ասաց, որ հոգնել է
աշխարհիկ կյանքից և որ ամեն ինչ իր համար դարձել է փուչ
ու դատարկ: Այդ օրը այլևս ոչինչ չասաց: Մի քանի օր անց, երբ
արքան կրկին առանձնագրույց էր ունենում այդ նախարարի
հետ, սկսեց խոսել նույն թեմայի շուրջ՝ պնդելով, թե որքան
ունայն է իր կյանքն ու իրեն շրջապատող ողջ ճոխությունը:
Թագավորը նույն բանը շարունակաբար ու տարաբնույթ ձևով
այնքան կրկնեց, որ նախարարն իսկապես սկսեց հավատալ,
որ թագավորը հուսահատված է այս աշխարհի ունայնություն-
ներից և որ նրան ոչինչ չի գոհացնում՝ ո՛չ հարստությունը, ո՛չ
էլ իր պերճաշուք վայելքները... Եվ երբ թագավորը տեսավ, որ
իբր վստահյալին արդեն համոզել է, մի օր նրան ասաց, որ
մտադրվել է հեռու մնալ աշխարհիկ վայելքներից և փառքից,
գտնել մեկուսի մի վայր, որտեղ նրան ոչ ոք չէր ճանաչի և
կկարողանա ապաշխարել իր մեղքերի համար: Հիշեցրեց նա-
խարարին, որ մտադիր է այդկերպ արժանանալ Աստծո
ողորմածությանը և հավերժական փառք վայելել դրախտում:

Երբ պալատականը լսեց այդ ամենն արքայից, փորձեց
նրան հակառակը համոզել՝ բերելով շատ ու շատ փաստարկ-
ներ, որպեսզի չաներ այն, ինչ մտադրվել էր: Ուստի, նա ասաց
միապետին, որ ամայի վայր հեռանալով և մինչ այդ խաղաղ և
արդար կառավարվող իր թագավորությունում բնակվող
մարդկանց ու վասալներին թողնելով՝ Աստծուն կբարկացներ,
և որ իր հեռանալուց հետո մեծ խառնաշփոթ և քաղաքացիա-
կան պատերազմներ կծագեին, Աստված կզայրանար, և դա
կործանարար կլիներ երկրի համար: Նաև նշեց, որ եթե այդ
ամենը բավական չէ, որպեսզի նա հրաժարվի հեռանալու
ցանկությունից, ապա պետք է շարունակի գահին մնալ գոնե
հանուն իր մանկահասակ որդու և հանուն իր կնոջ, քանի որ
նրանց կյանքը և ունեցվածքը վստահաբար կվտանգվեն:

Ի պատասխան թագավորն ասաց, որ ինքը նախքան
մեկնելը որոշել է, թե ինչպես իր թագավորության դեկը, իր

կնոջը՝ թագուհուն, և որդուն՝ թագաժառանգին, տաքաբնույթ վտանգներից պետք է զերծ պահի:

Ահավասիկ նրա որոշումը.

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ թագավորը նրան մեծացրել էր պալատում և բազում շնորհների արժանացրել, միշտ գոհ էր եղել նրա հավատարմությունից և ծառայություններից, նրան վստահում էր առավել, քան իր խորհրդականներից և ծառայողներից որևէ մեկի՝ վճռել էր նրա պաշտպանության ներքո թողնել թագուհուն և թագաժառանգին, ինչպես նաև նրան հանձնել թագավորական ողջ ամրոցներն ու տիրույթները, որպեսզի ոչ ոք չկարողանար հանկարծ ապստամբել թագաժառանգի դեմ: Այսպիսով, եթե որոշ ժամանակ անց թագավորը որոշեր վերադառնալ, վստահ կլիներ, որ այն ամենը, ինչ հանձնել էր իրեն, կգտներ նույնպիսի բարվոք և խաղաղ վիճակում: Սակայն, եթե մահանար, վստահ կլիներ, որ շատ լավ կծառայեր թագուհուն՝ իր կնոջը, և որ արքայազնը իրեն արժանի դաստիարակություն կստանար, իսկ թագավորությունում կտիրեր խաղաղություն մինչ նրա որդու գահակալության տարիքի հասնելը և թագավոր հռչակվելը: Այսպիսով, նա ասաց նախարարին, որ թագավորությունում խաղաղություն կտիրեր, իսկ ինքը կկարողանար մեկուսի կյանքով ապրել:

Երբ թագավորի վստահյալն իմացավ, որ արքան ցանկանում է իրեն հանձնել իր թագավորությունը և թագաժառանգի խնամակալությունը, սիրտը մեծ գոհունակությամբ լցվեց, թեև ցույց չտվեց. մտածեց, որ կունենա իշխանություն՝ ամեն բան ըստ իր ցանկության տնօրինելու:

Այդ նախարարի տանը ծառայում էր մի շատ իմաստուն այր և մեծ փիլիսոփա. ցանկացած պալատական գործի վերաբերյալ որոշում կայացնելուց առաջ նախարարը խորհրդակցում էր նրա հետ, քանի որ շատ խորիմաստ խորհուրդներ էր տալիս, և ինքը մշտապես հետևում էր դրանց:

Թագավորի մոտից հեռանալուց հետո նա գնաց տուն, իրեն ծառայող իմաստունին պատմեց միապետի բոլոր ասածները՝ ակնհայտորեն մեծ ուրախություն և գոհունակություն ցուցաբերելով իրեն բաժին հասած բարի բախտի համար. թագավորն ուզում էր իրեն հանձնել իր ողջ թագավորությունը, իշխանությունը և թագաժառանգի խնամակալությունը:

Երբ նախարարին ծառայող փիլիսոփան լսեց իր տիրոջ պատմածները, հասկացավ, որ վերջինս մեծ սխալ է թույլ տվել, և որ թագավորը վստահաբար բացահայտած կլինի, որ նա տենչում է իր արքունիքում և իր թագաժառանգի նկատմամբ իշխանություն հաստատել: Այդժամ սկսեց խստորեն նախատել իր տիրոջը՝ նշելով, որ լրջորեն վտանգված են նրա կյանքն ու ունեցվածքը, որովհետև թագավորն այդ ամենն ասելով ցանկացել է փորձել նրան՝ հետևելով նրա դեմ ուղղված որոշ մարդկանց մեղադրանքներին, և մտադիր չէ մեկուսի և ճգնավորի կյանքով ապրել: Մի խոսքով, թագավորը կամեցել է փորձել նրա հավատարմությունը, և եթե նկատած լինի, որ ողջ իշխանությունը ձեռք բերելու մտքից ուրախացել է, նրա կյանքը լրջորեն վտանգված է:

Իր ծառայի փաստարկները լսելուց հետո թագավորի վստահյալը մտատանջության մեջ ընկավ, քանի որ հասկացավ, որ ամեն ինչ նախապատրաստված է եղել այնպես, ինչպես նա էր ասում: Իմաստունը, տեսնելով նրան այդչափ վշտացած, խորհուրդ տվեց այնպիսի մի տարբերակ, որը թույլ կտար խուսափել սպառնացող վտանգից:

Հետևելով նրա խորհուրդներին՝ հենց այդ նույն գիշերը թագավորի վստահյալը խուզել տվեց գլուխը և կարճացրեց մորուքը, հագավ գրեթե լիովին քրքրված, կոպիտ մի պատմուճան, որ կրում են ուխտագնացներից ողորմություն խնդրող մուրացիկները, վերցրեց մի ձեռնափայտ, հագավ պատռված, բայց լավ մեխված կոշիկներ, իսկ ցնցոտիների ծալքերի մեջ մեծ քանակությամբ ոսկեդրամներ կարեց: Նախքան լույսը բացվելը քայլերն ուղղեց դեպի թագավորական պալատ ու

խնդրեց դոնապահին, որ թագավորին փոխանցի, որ վեր կենա, որպեսզի երկուսով միասին լքեն թագավորությունը, քանի դեռ մարդիկ չեն արթնացել. նա արդեն սպասում է թագավորին: Խնդրեց նաև, որ այս ամենը հույժ գաղտնի կերպով հայտնի նրան, այնպես որ ոչ ոք չլսի: Դոնապահը շատ զարմացավ, երբ թագավորի վստահյալին տեսավ այդ հանդերձանքով, բայց գնաց թագավորի սենյակ և այդ ամենը փոխանցեց արքային. վերջինս իր հերթին շատ զարմացավ և հրամայեց ներս թողնել իր վստահյալին:

Երբ թագավորն իր նախարարին տեսավ այդպիսի ցնցոտիավոր հագուստով, հարցրեց, թե ինչո՞ւ է այդպես հագնվել: Թագավորի վստահյալը պատասխանեց, որ քանզի արքան իրեն ասել է, որ մտադիր է հեռանալ մեկուսի մի վայր և պատրաստ է անել դա, ապա նա, որ իր ծառայողն է, չի կարող մոռանալ, թե որքան երախտապարտ է իր արքային և ինչպես ժամանակին նրա հետ շնորհներ և բարիքներ է կիսել, այդպես էլ հիմա, կամենում է հետևել իր տիրոջը և հեռանալ այլ վայրերում նրա հետ միասին ճգնակյաց կյանքով ապրելու: Եվ ավելացրեց նախարարը, որ եթե թագավորը չի ավստոսում, որ թողնում է իր կնոջը, իր որդուն, իր թագավորությունը և այդքան ունեցվածքը, ապա նա առավել ևս պատճառ չունի ոչ մի բանից կառչելու, հետևաբար, նրա հետ աննկատ կհեռանա և կշարունակի մշտապես ծառայել նրան: Ի վերջո, նրան ասաց, որ այնքան շատ ոսկեդրամ ունի իր հագուստի մեջ կարված, որ նրանք երբեք ոչնչի կարիք չեն ունենա, և եթե պետք է մեկնեն, ապա լավ կլինի նախքան լուսաբացը մեկնեն, որպեսզի ոչ ոք չճանաչի իրենց:

Երբ թագավորը լսեց իր վստահյալի խոսքերը, մտածեց, որ այդկերպ է վարվում, քանի որ հավատարիմ է իրեն և շնորհակալություն հայտնեց նրան ու պատմեց, թե ինչպես էին իրեն նախանձում մյուս պալատականները, որ քիչ էր մնում մոլորեցնեին իրեն, և թե ինչպես ինքը որոշեց փորձել նրա հավատարմությունը: Եվ այսպես, քիչ էր մնում, որ նախա-

րարը իր փառասիրության գոհը դառնար, բայց Աստված նրա տանը ծառայող իմաստունի խորհրդի միջոցով կամեցավ պահպանել նրան:

-Պարոն կոմս, ճիշտ կլինի, որ Դուք էլ խուսափեք բարեկամ ձևացող մարդու ծուղակն ընկնելուց, այն ամենը, ինչ նա Ձեզ առաջարկել է, իրականում լոկ Ձեզ փորձելու համար է, այլ ոչ թե նա այդպես է մտադիր վարվել: Հետևաբար, լավ կլինի, որ Դուք էլ խոսեք նրա հետ, որպեսզի նրան ցույց տաք, որ Ձեզ համար կարևոր են միայն պատիվն ու առաքինությունը, և որ Դուք չունեք ոչ մի հավակնություն նրա ունեցվածքի նկատմամբ, քանզի ընկերությունը չի կարող երկար տևել, եթե հավակնում են մյուս ընկերոջ ունեցվածքին:

Կոմսը հասկացավ, որ Պատրոնիոն իրեն շատ ճշմարիտ խորհուրդներ է տալիս, հետևեց նրա խորհուրդներին և շահեց դրանից:

Դոն Խուանը, տեսնելով, որ այս պատմությունը լավն է, հրամայեց այն այս գրքում ներառել և գրեց այս տողերը, որոնց մեջ խտացված է պատումի ողջ բարոյախրատական միտքը.

Երբեք մի՛ հավատացեք և մի՛ կարծեք, որ հանուն ընկերոջ մարդիկ իրենց համար վտանգավոր քայլերի կդիմեն:

Գրեց նաև այս մյուսը՝ հետևյալի մասին.

*Աստծո շնորհիվ և բարի խորհրդով է, որ
մարդը դուրս է գալիս ծանր կացությունից և ի կատար
ածում իր ցանկությունը:*

Թարգմանությունը՝ Մերի Մարգարյանի
*(«Միջմշակութային հաղորդակցություն՝ իսպաներեն»
բաժնի մագիստրոս)*

Գ. Գուարչը իսպանացի հայտնի գրող է, հրապարակախոս և մեծ հումանիստ: Նա մի շարք գրական-գեղարվեստական ստեղծագործությունների հեղինակ է, որոնցում արտահայտում է իր վրդովմունքն ու ընդվզումը մարդկության դեմ կատարվող ոճիրների՝ ցեղասպանությունների, պատերազմների, բռնությունների դեմ: Հայ ընթերցողն առավելապես ծանոթ է Գ. Գուարչի Հայոց ցեղասպանության մասին պատմող Եռագրությանը: Արցախյան երկրորդ պատերազմի ընթացքում նա նույնպես իր աջակցությունն է հայտնել հայ ժողովրդին՝ դատապարտելով ադրբեջանական ագրեսիան: Ստորև ներկայացվում է պատերազմի ընթացքում Արցախի Հանրապետության նախագահին ուղղված նրա բաց նամակը:

**Ղարաբաղի Հանրապետության նախագահ
մեծարգո պարոն Արայիկ Հարությունյանին**

Հարգարժա՛ն նախագահ Հարությունյան,

Ձեզ գրում եմ մի հեռավոր և միևնույն ժամանակ՝ մոտ վայրից՝ Իսպանիայից: Թեև Դուք ինձ կասեք, որ այդ երկրի կառավարությունն ավելի քան մեկ դար անց դեռևս չի ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը, սակայն Ղարաբաղի Հանրապետության բնակիչները պետք է իմանան, որ Իսպանիայի բազմաթիվ քաղաքացիներ այս օրերին իրենց կողքին են: Մեզ միավորում է քրիստոնեությունը. նույնիսկ նրանք, որոնք չեն հետևում եկեղեցու բոլոր ծեսերին, գիտակցում են, որ մենք քրիստոնեական համընդհանուր մշակութային ժառանգության կրողներն ենք, որ մեզ միավորում է մի երկարատև պատմություն, որի ընթացքում երկու ժողովուրդները պայ-

քարել են նույնանման արժեքների համար, մեզ միավորում են կյանքն ընկալելու արևմտյան մոտեցումը, նույն ընտանեկան արժեքները և ազգային ինքնության համանման առանձնահատկությունները: Մեզ այնքան շատ բան է միավորում, որ նույնիսկ կարելի է ասել, թե հայերն ու իսպանացիները, որոնք միմյանց այդչափ նման ժողովուրդներ են, կարող են համարվել մեկ ընտանիքի անդամներ դեպի ապագան տանող ճանապարհին, որը մեր երկու ժողովուրդները տակավին պիտի անցնեն միասին:

Ահա թե ինչու՝ կցանկանայի, որ Դուք՝ որպես փոքր և, միևնույն ժամանակ, մեծ Ղարաբաղի Հանրապետության առաջնորդ, իմանաք, որ այս խավար, այսքան դժնդակ ու դժվար օրերին, երբ դաժան մարտերում այդքան մարդ է սպանվում Հայաստանի և հայերի թշնամիների կողմից, այդ նրանք են սանձազերծել, ովքեր չեն հանդուրժում ձեր գոյությունն այդտեղ՝ Լեռնային Ղարաբաղում՝ բարձր պահելով քրիստոնյա հայ ժողովրդի անկախության դրոշը, որն այդտեղ է վաղնջական ժամանակներից և առհավետ:

Իրականում մեծ խաբեությունն այն է, որ փորձելով հավատացնել աշխարհին, Ղարաբաղի ժողովրդին այնպես են ներկայացնում, թե իբրև այդ ժողովուրդն աղբբեջանցիներին վտարել է իր լեռներից, երբ ակնհայտ և անժխտելի ճշմարտությունն ամբողջովին հակառակն է: Իրականում հայերն էին վտարվել Աղբբեջանի գյուղերից և քաղաքներից, նաև Հայոց ցեղասպանության ժամանակ, որը հայ ժողովրդի դեմ իրագործել էին թուրքերը, նաև հույն քրիստոնյաների, սիրիացի քրիստոնյաների, կալսության բոլոր քրիստոնյաների դեմ՝ Փոքր Ասիան և Կովկասը ամեն գնով թուրքացնելու և իսլամացնելու բացահայտ մտադրությամբ, անգամ՝ քրիստոնյա ժողովուրդների ֆիզիկական բնաջնջմամբ, որոնք, սակայն, չհնազանդվեցին, մինչև իսկ՝ իրենց բնաջնջման սպառնալիքի ներքո: Բայց աշխարհը գիտակցում է, որ Լեռնային Ղարաբաղը միշտ հայկական հող է եղել, որովհետև քարերը համառ

են, և այնտեղ հող ու մոխիր դարձած շատ աճյուններ կան, որոնք ապացուցում են, որ այդ լեռները պատկանել են այսօր այնտեղ ապրող հայերի նախնիներին դեռևս նեոլիթյան ժամանակաշրջանում: Այս ամենը հավաքագրված և փաստագրված է Հայաստանի պատմության թանգարանում:

Ղարաբաղի հայ ժողովուրդն ապրում է այդ նույն լեռներում, այդ նույն հովիտներում և լսում լեռներից իջնող գետակների կարկաչյունն ամենավաղ ժամանակներից ի վեր, իր գոյության ողջ ընթացքում: Դեռևս հնագույն ժամանակներում այդտեղ՝ Արցախում, նրանք առևտուր էին անում Բաբելոնի, Շումերների երկրի, Պարսկական կայսրության հետ:

Այժմ Հայաստանի թշնամիները հավակնում են ոչնչացնել հնագույն խաղաղասեր մի ժողովրդի՝ Լեռնային Ղարաբաղի հայերին, կեղծ պատրվակով, իբրև դրանք Ադրբեջանի հողերն են, այնինչ շատ լավ գիտեն, որ այդ հողը միշտ եղել է հայկական հող, քրիստոնեական հող մեր թվագրության IV դարի սկզբներից ի վեր: Տեղյակ լինելով այդ ամենին՝ նրանք միայն հավակնում են ոչնչացնել մի մշակույթ, որովհետև այն հայկական մշակույթի մասն է կազմում, թեև գիտեն, որ բացառությամբ սակավաթիվ դեպքերի՝ ադրբեջանցիները երբեք չեն ապրել այդ երկրում և երբեք էլ չեն ապրի: Նրանք միայն բուռն ցանկություն ունեն աշխարհին ապացուցելու, որ կարող են ոչնչացնել բոլոր նրանց, ում իրենց դարավոր թշնամին են համարում, չհասկանալով, որ ամենախոհեմ, ողջամիտ, քաղաքակիրթ որոշումն է մոռանալ անիմաստ ատելությունը և ընտրել բոլորովին տարբեր մի այլ ճանապարհ:

Պարո՛ն նախագահ Հարությունյան, ուզում եմ Ձեզ հավաստիացնել, որ Լեռնային Ղարաբաղի հայերը միայնակ չեն: Իսպանիան, Եվրոպան և Արևմուտքը ծանոթ են իրավիճակին. լավ գիտեն, թե ով է կանգնած այս դաժան հարձակման հետևում, ով է ուղարկել ինքնաթիռները, ծանր զինատեսակները, հրետանին, վերջին սերնդի անօդաչու սարքերը, ով է հազարավոր վարձկան ջիհադիստների ուղարկել այդ տարա-

ծաշրջան, որոնցից շատերը նույնիսկ հարկադրված են եկել, քանի որ ցանկացել են մնալ ազատության մեջ, մյուսները՝ Արևմուտքի և քրիստոնյաների նկատմամբ ատելությամբ լի որպես կամավորներ են եկել այդ գարշելի գործն իրագործելու համար, ինչպես ողբերգական ձևով տեղի ունեցավ վերջին տարիներին Սիրիայում, իսկ հիմա՝ փորձում են ահաբեկել մի ժողովրդի, որն իր երկարատև պատմության ողջ ընթացքում կրել է ճակատագրի շատ վայրիվերումներ՝ չվախենալով ոչ մի բանից: Վարձկաններին ուղարկողները կարծես թե չգիտեն, որ մարդկությունը պատերազմ չի կամենում, այլ՝ ժողովուրդների միջև խաղաղություն, նաև չգիտեն, որ այս հակամարտությունից հայերը նորից դուրս կգան հաղթանակած, քանի որ նրանց թշնամիներին երբեք չի հաջողվի հաղթել հայ ժողովրդին, քանզի նրանցն է պատմության, բանականության և ճշմարտության ուժը:

Պարո՛ն նախագահ Հարությունյան, այսօր հայերը պահանջում են, որ և՛ Աշխարհը, և՛ Եվրոպան, և՛ Իսլամական իրենց չմոռանան, քանի դեռ դիմակայում են իրենց դեմ սանձազերծված անարդար պատերազմին: Երբ ավարտվեց Մեծ պատերազմը՝ Առաջին համաշխարհային պատերազմը, ԱՄՆ նախագահ Վիլսոնը, քաջատեղյակ լինելով հայերի դեմ իրագործված ցեղասպանությանը, որոշում ընդունեց Սևրի պայմանագրով (1920թ.) Փոքր Ասիայի և Կովկասի արդար բաժանում կատարել, որին ընդդիմացան թուրքերը՝ Քեմալ Աթաթուրքի գլխավորությամբ, պայմանագիր, որը չեղյալ հայտարարվեց 1923թ. Լոզանի պայմանագրով, որում դաշնակիցները, կուշտ լինելով պատերազմից, անտարբերության մատնեցին այս ամենը: Այդժամ տեղի ունեցավ պատմական կեղծիք, և հայերը ստացան Սևրի պայմանագրով համաձայնեցված տարածքների նվազագույն մասը: Բայց նրանք չստորագրեցին Լոզանի պայմանագիրը, հետևաբար՝ պատմականորեն շարունակում են պաշտպանել վիլսոնյան Հայաստանը: Սա է դիվա-

նագիտական ճշմարտությունը, թեև ոմանք չեն էլ ցանկանում լսել այդ մասին:

Ճշմարտությունն այն է, որ այսօր հայ երիտասարդներն են նահատակվում անարդար պատերազմում, մինչդեռ ջի-հադիստ ահաբեկիչներին ուղարկում են տարածաշրջան՝ փորձելով ապակայունացնել Հայաստանը, մինչդեռ մի ռազմական գերտերության գերժամանակակից ինքնաթիռները ռմբակոծում են Արցախի Հանրապետության լեռների փոքրիկ բնակավայրերը, որտեղ ապրում են խաղաղասեր մարդիկ, քրիստոնյաներ, որոնք միայն ցանկանում են շարունակել ապրել այն տարածքում, որն արդեն իսկ իրենցն էր, երբ Նոյն առաջին անգամ տրորեց խաղողի ողկույզը:

Պարո՛ն նախագահ Հարությունյան, հայերը երբեք մենակ չեն լինի, մենք՝ միլիոնավոր կանայք ու տղամարդիկ, ձեզ հետ ենք, որովհետև դուք գտնվում եք բանականության, արդարության և ճշմարտության հովանու ներքո:

Ջերմ ողջույններ եմ Ձեզ հղում այդքան հեռավոր ու այդքան մոտիկ Իսպանիայից:

Ալմերիա, Իսպանիա, 8 հոկտեմբերի 2020թ.

Գ. Հ. ԳՈՒԱՐԶ, գրող

*Թարգմանությունը՝ Սոնա Մխիթարյանի
(«Իսպաններեն լեզու և գրականություն» բաժնի
մագիստրոս)*

TRADUZIONI
DALL' ITALIANO IN ARMENO
E DALL' ARMENO IN ITALIANO

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ԻՏԱԼԵՐԵՆԻՑ ՀԱՅԵՐԵՆ
ԵՎ ՀԱՅԵՐԵՆԻՑ ԻՏԱԼԵՐԵՆ

Ու. Վոլլին արվեստի քննադատ է, նշանագիտության ոլորտում հեղինակավոր գիտնական: Դասախոսել է աշխարհի ամենահայտնի համալսարաններում, հեղինակ է բազմաթիվ աշխատությունների, որոնցում արծարծում է ցեղասպանության, այդ թվում նաև հայոց ցեղասպանության, ազդեցության թեման արվեստի մեջ:

ԱՐՎԵՍՏԸ ԵՎ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կարո՞ղ է արդյոք արվեստն իր խոսքն ասել ցեղասպանության վերաբերյալ: Կամ, ավելի ճիշտ կլինի, ինքդ քեզ այս հարցն ուղղես. «Հնարավո՞ր է արդյոք զբաղվել արվեստով ցեղասպանություն ապրելուց հետո»: 1949թ. Թեոդոր Վիգունգրունդ Ադոռնոն, հրեական ծագմամբ գերմանացի փիլիսոփան և երաժշտագետը, դա ժխտում էր՝ ասելով. «Բանաստեղծություն գրելը «Աուշվից»-ից հետո, բարբարոսական ակտի է նման»:

Շատ արվեստագետներ, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի ձևով ցեղասպանության զոհ են դարձել, իրենց վրա անշուշտ կրել են անկարողության այդ զգացումը, որը կարծես լիովին անհնարին է դարձնում արարելու իրենց մղումն ու կոչումը:

Նման ամենահայտնի դեպքերից է 1900-ականների մեծ բանաստեղծ Պոլ Մելանի դեպքը, որը Շոայից մազապուրծ է լինում, սակայն, ի վերջո ինքնասպանություն է գործում Փարիզում՝ 1970 թվականին: Նույն ճակատագրին են արժանանում նաև Պրիմո Լևին և Բրունո Բեթելիեյմը:

1939 թվականին, սակայն, Բերտոլդ Բրեխտը իր հայտնի բանաստեղծության մեջ «Կերգե՞ն արդյոք մութ ու դաժան ժամանակներում» հարցին արդեն ակնարկում էր հետևյալ պատասխանը. «Կերգեն մութ ու դաժան ժամանակների մասին»:

Խոսել ցեղասպանության, մեծ ողբերգության ու ցավի մասին, ուղղակի պարտականություն է, անհրաժեշտություն: Դաժան արհավիրքից հետո այն թույլ է տալիս հաղթահարել տառապանքը, հաղթահարել ազնիվ մղումով արարվող արվեստի գործի թվացյալ անիմաստության և անօգտակարության ընկալումը, զգացումը: Եվ դա իրոք այդպես է, քանի որ հաղորդակցումը հիշողության նախադրյալն է, հիմնաքարը, իսկ հիշողությունը՝ արտահայտման իր տարբեր դրսևորումներով, կարող է դառնալ հզոր ու կանխարգելող մի զենք այնպիսի ահռելի ու սարսափելի հանցագործության դեմ, ինչպիսին մի ամբողջ ժողովրդի նպատակամղված ու շարունակական բնաջնջումն է՝ ներառյալ վերջինիս մշակույթի, հասարակության, պատմության ոչնչացումը:

Սարսափելին այն է նաև, որ իրականացնելով մարդկանց զանգվածային ոչնչացում, ոչնչանում են մարդիկ, որոնք անհատականություններ են և որոնցից յուրաքանչյուրը «մի յուրօրինակ աշխարհ է», ինչպես միշտ համարել են ու համարում են իմաստուններն ու բարեպաշտները:

Ցեղասպանության հիշողության պահպանման և դրա մասին խոսելու պարտականությունն ընկնում է բոլորի ու մեզանից յուրաքանչյուրի վրա, բայց, առավել ևս, արվեստագետների վրա, քանի որ այն, ինչ նրանք ձգտում են փոխանցել ու արտահայտել իրական արվեստին հասնելու համար, պետք է անհրաժեշտությամբ թելադրված լինի, պետք է տա արվեստի ընձեռած հնարավորությունից, հաճույքից ու վայելքից, շուկայական հարաբերություններից և արվեստագետի իր կոչումից վեր կանգնած իմաստալից հարցի պատասխանը: Ուրեմն, արվեստագետը «մութ ու դաժան ժամանակներում երգելու» պարտավորության առջև է կանգնած:

Այս պարտավորությունը վերաբերում է բոլոր ցեղասպանություններին, որոնք, ցավոք, քիչ չեն: Անհրաժեշտ է հատկապես այն ցեղասպանությունների հիշողության պահպանման համար, որոնք չեն ճանաչվում և համառորեն ժխտվում

են, որոնք պետական հանցագործություն են ու պետությունը իր մեղսակցությունը թաքցնում է՝ փորձելով մեղադրել գոհե-
րին իրենց իսկ ողբերգության համար՝ բնորոշելով վերջին-
ներիս որպես կեղծարարներ ու խեղաթյուրողներ: Մեր օրերի
բոլոր ցեղասպանությունները, սկսած այն ժամանակներից,
երբ սկիզբ առան լրագրությունը, հանրային կարծիքը, միջազ-
գային արդարադատությունը, բոլորը ծրագրված են, պատ-
վիրված և իրականացված գաղտնի կամ կիսով չափ գաղտնի
կերպով, այնպես, որ այնուհետև կարողանան ոճրագործներին
երաշխավորել առավելագույն անպատժելիություն: Մա տեղի
է ունեցել հատկապես հայերի ցեղասպանության դեպքում,
երբ թուրքական պետությունը փորձեց ոչ միայն ամեն գնով
ժխտել իրականությունը, այլ շատ գործուն կերպով ջնջել
ցեղասպանության հետքերը: Հարկավոր է կարդալ Թաներ
Ակչամի «Հրամայված է սպանել» պատմական-դեղեկտիվ
ժանրի գործը (վերջերս «Գուերինի» հրատարակչատան կող-
մից արժանիորեն թարգմանված նաև իտալերեն), որպեսզի
հասկանալի լինի, թե ինչ աստիճան փութաջանությամբ թուր-
քական պետական կառույցները մեկ դար շարունակ տարբեր
ռեժիմների օրոք (բացառությամբ Առաջին համաշխարհային
պատերազմում պարտությանը անմիջապես հաջորդած եր-
կու-երեք տարիների) ոչ միայն լիովին որդեգրեցին ժխտողա-
կան և ցեղասպանության թեման հանրային գիտակցությունից
ու դիսկուրսից դուրսմղման քաղաքականություն, այլև դիմե-
ցին վկայությունների ու ապացույցների ոչնչացմանը, առաջին
հերթին հենց իրենց իսկ թուրքական պետական պաշտոնա-
կան փաստաթղթերի ոչնչացմանը: Հանցագործ լուրջության և
ոճրագործությունը թաքցնելու այս քաղաքականության առջև
մտավորականների ու արվեստագետների ասելիքը չափա-
զանց կարևոր է, նրանց պատմական դերը՝ շատ մեծ, այնքան
մեծ, որ լիովին արդարացնում է «մութ ու դաժան ժամանակ-
ների» դժվարությունն ու դառնությունը հաղթահարելու գոր-
ծոնը և բացառում է անօգուտության, ավելորդության,

անիմաստության վտանգը, արվեստը զուտ առևտրային խաղերի առարկա դարձնելու հանգամանքը, որին բախվում է հատկապես պոստմոդերն հասարակությունը:

Այստեղ, սակայն, կա շատ ավելի կարևոր մեկ հանգամանք եւ. էլ ավելի է կարևորվում ու արժևորվում արվեստի ասելիքը (ինչ ձևերով էլ այն դրսևորվի, լինի դա բառերով, պատկերներով ու ստորագրություններով, նկարահանումներով, թե հնչյուններով): Դա այն դեպքն է, երբ դեռևս ընթացքի մեջ է, շարունակվում է: Յեղասպանության ժխտումն արդեն իսկ դրա անվերջ շարունակությունն է, ինչպես փորձեցինք դա ապացուցել Մարտինա Կորնիատիի հետ *«Անվերջ ցեղասպանությունը»* գրքում, որը մի քանի տարի առաջ նույնպես հրատարակվել է *«Գուերինի»*-ի կողմից: Ժխտված ցեղասպանությունը պարտավորվում է ոչ միայն ջնջել իր մեղքի հետքերը, այլ նաև իր զոհերի հետքերը, զոհեր, որոնք մի ամբողջ ժողովուրդ են ներկայացնում և ոչ առանձին անհատներ և, ուրեմն, պետք է անհետացնի նրա մշակույթը, բառացիորեն՝ ջլատի ու հողի տակ թաղի այն: Յեղասպանության այս դիտարկման մեջ նույնպես հայերը մեր ժամանակների ամենամեծաքանակ զոհերն են համարվում: Հայկական բարձր արվեստի հետքերը, որ սփռված էին այն տարածքներում, որոնք այսօր Թուրքիայի ու Ադրբեջանի հսկողության տակ են, պարբերաբար ավերվել են, հողին հավասարեցվել ու ոչնչացվել: Եվ սա անցյալի ոչնչացումն է, մշակույթային ժառանգության ոչնչացումը, որն ուղղակիորեն առնչվում է արվեստագետներին, քանի որ նրանց ներքաշում է խաղի մեջ՝ հարցադրումներ անելով նրանց դերի վերաբերյալ: Իրականում արվեստի յուրաքանչյուր գործ, բացի անհատական լինելուց, նաև որոշակի մշակույթի, ավանդույթների, ժողովրդի դրսևորման ձևն է:

Տարիներ առաջ, երբ Կորնիատին և ես համարում էինք, որ հայոց ցեղասպանությունը չի ավարտվել և դեռ շարունակվում է, դա ընդունվեց որպես փոխաբերություն, անգամ չափազանցություն: Սակայն վերջին ռազմաքաղաքական իրադարձու-

թյունները, ադրբեջանաթուրքական ագրեսիան Հայաստանի Հանրապետության դեմ, դրան հաջորդած պատերազմն ու ռազմական գործողությունների հետևանքները, ինչպես նաև ագրեսորների հայտարարությունները, ցույց են տալիս, որ վերջիններս չեն հրաժարվում հայ ժողովրդի բնաջնջման իրենց նպատակից և այն, ավելի քան երբևէ, արդիական է դարձել: Ցեղասպանությունը այժմ նորից շարունակվում է գենքի ուժով: Այսօր առանձնապես այս իրավիճակում պահանջվում է ազատամիտ մարդկանց և արվեստագետների վկայություն, ջանք, ընդվզում: Ինչպես ազատությունը, այնպես էլ հանրային կյանքը համամարդկային անձեռնմխելի արժեք է, բարիք: Ոչ ոք չի կարող լինել հանգիստ և լռել, երբ փորձ է արվում բնաջնջել հազարամյա պատմություն ունեցող մի ազգի և ոչնչացնելու այնպիսի յուրօրինակ մի մշակույթ, ինչպիսին հայկականն է: Անընդունելի է անտարբերությունը այս ողբերգության հանդեպ: Սա արվեստագետների, մտավորականների պարտքն է, այն բոլոր մարդկանց, ովքեր գիտեն մտքի և խղճի ազատության արժեքն ու պատասխանատվություն են զգում դրանց արտահայտման համար: Հարկավոր է խոսել, հարկավոր է իրազեկել, հարկավոր է ահազանգել, ներկայացնել, որպեսզի ապագայում ոչ ոք չսաի՝ «չգիտեի»:

*Թարգմանությունը՝ Արաքսյա Ստեփանյանի
(Ռումանական բանասիրության ամբիոնի դասախոս)*

ՄԱՐՄՈՏԱ ԹԱԳՈՒՀԻՆ (իտալական ժողովրդական հեքիաթ)

Իսպանիայում ապրում էր Մասիմիլիանո անունով մի ուղղամիտ և առաքինի թագավոր: Նա երեք որդի ուներ՝ Գուլյեռմոն, Ջովաննին և Անդրեին, որոնցից կրտսերը հոր ամենասիրելին էր: Թագավորը հիվանդանում է և կորցնում տեսողությունը: Կանչում են թագավորության բոլոր բժիշկներին, սակայն ոչ մեկին հայտնի չէր մի այնպիսի սպեղանի, որ կբուժեր թագավորին: Ամենից տարեցներից մեկն ասում է.

- Այստեղ բժշկությունը անգոր է, պետք է գուշակ կանչել:

Թագավորության բոլոր ծայրերից կանչում են գուշակների. սկսում են իրենց գրքերն ուսումնասիրել, սակայն նրանցից ոչ ոք չի կարողանում որևէ բանով օգտակար լինել: Գուշակների հետ սակայն ներս էր սողոսկել նաև մի մոգ, ով բոլորից աննկատ էր մնացել: Եվ երբ ամեն մեկն իր հերթին հայտնում է իր ասելիքը, վերջինս առաջ է գալիս ու ասում.

- Ես գիտեմ Ձեր կուրության պատճառը, թագավոր՝ Մասիմիլիանո: Սպեղանին կարելի է գտնել միայն Մարմոտա թագուհու քաղաքում. դա այնտեղի ջրհորի ջուրն է:

Այս բառերի առաջացրած զարմանքը դեռ չէր էլ անցել, երբ մոզն անհետացավ, և ոչ ոք նրա մասին այլևս ոչինչ չիմացավ:

Թագավորը ցանկացավ իմանալ, թե ով էր նա, սակայն նրան նախկինում ոչ ոք երբևէ չէր տեսել: Գուշակներից մեկը կարծում էր, որ նա հեռավոր Արմենիա երկրից եկած մի մոգ էր, որ այստեղ էր հասել հմայությամբ: Թագավորը հարցնում է.

- Եվ Մարմոտա թագուհու քաղաքը պետք է որ այդ հեռավոր կողմերում լինի:

Այդ ժամանակ արքունիքի ալևորներից մեկը պատասխանում է.

- Մինչև չփնտրես, չես իմանա՝ որտեղ է: Եթե ես ավելի երիտասարդ լինեի, անհապաղ ճամփորդության կմեկնեի:

Առաջ է գալիս Գուլյեռնոն՝ թագավորի ավագ որդին.

-Եթե կա մեկը, որ պետք է ճամփորդության մեկնի, այդ ես եմ: Հիրավի որդիներից առաջինը պետք է առաջին հերթին հոգ տանի հոր առողջության մասին:

-Թանկագին որդյակս,- ասում է թագավորը,- օրհնյալ լինե՛ս: Վերցրու՛ քեզ հետ մետաղադրամներ և ձիեր և այն ամենը, ինչ քեզ պետք կգա: Ես երեք ամիս շարունակ կսպասեմ քո պանծալի վերադարձին:

Գուլյեռնոն արքայական նավահանգստից բարձրանում է մի նավ, որն ուղևորվում էր դեպի Բուդա կղզի, որտեղից էլ երեք ժամ կայանելուց հետո պետք է նավարկեր դեպի Արմենիա երկիր: Բուդա երկրում Գուլյեռնոն նավից իջնում է՝ կղզին նայելու, այդպես շրջելով հանդիպում է սիրատենչ շարժուձևով մի կնոջ և այնքան է տարվում նրա հետ զրուցելով, որ երեք ժամը նրա համար աննկատ անցնում է: Այդ ժամանակ, ինչպես և պայմանավորված էր, նավը արձակում է առագաստները և թողնում Գուլյեռնոյին կղզում: Սկզբում Գուլյեռնոն ավստոսում է դրա համար, սակայն կնոջ ընկերակցությունը մոռացության է տալիս հոր հիվանդությունն ու ճամփորդության նպատակը: Անցնում է երեք ամիս: Տեսնելով, որ որդին չի վերադառնում, թագավորը սկսում է մտածել, որ Գուլյեռնոն մահացել է, և տեսողության կորստի ցավին ավելանում է նաև որդու կորստյան ցավը: Նրան մխիթարելու համար Ջովաննին՝ միջնեկ որդին, առաջարկում է, որ ինքը ուղևորվի թե՛ եղբորը, և թե՛ հրաշագործ ջուրը փնտրելու: Եվ թագավորը նրան էլ է թույլ տալիս գնալ, թեպետ մտավախություն ուներ, որ նրան էլ մի դժբախտություն կպատահի:

Նավ բարձրանալով՝ Ջովաննին կարճ ժամանակում հասնում է Բուդա կղզի: Այս անգամ նավը կանգ է առնում կես օրով: Ջովաննին իջնում է նավից՝ կղզին այցելելու. մտնում է մրտենիների, դափնիների և կիպարիսների այգիներ, որտեղ վճիտ լճակներ կային՝ լի բազմագույն ձկներով. ապա հասնում է գեղեցիկ արահետներով և փողոցներով մի գյուղակ, որի

հրապարակում մարմարե մի ավագան կար, շուրջբոլորն էլ կոթողներ ու շինություններ էին, իսկ ուղիղ կենտրոնում մի հոյակերտ ապարանք կար՝ ոսկեզօծ և արծաթազօծ սյուներով, բյուրեղապակյա պատերով, որ փայլվում էին արևի լույսի տակ: Այս բյուրեղապակյա պատերից անդին Ջովաննին տեսնում է հանդարտ ճեմող իր եղբորը:

-Գուլյեոմո՛,- գոչում է նա,- դու այստե՛ղ ես: Ինչո՞ւ չվերադարձար: Մենք էլ կարծում էինք՝ մեռած ես:

Երկու եղբայրները գրկախառնվում են: Գուլյեոմոն պատմում է, թե ինչպես պատահեց, որ հասնելով այս կղզի՝ այլևս անկարող եղավ վերադառնալ և թե ինչպես իրեն դիմավորեց մի գեղեցիկ կին, որն իրենց շուրջ եղած ամեն բանի տիրուհին է:

-Այդ կնոջ անունը Լուջիստելլա է,- հավելեց,- և նա մի չքնաղ կրտսեր քույր ունի՝ Իզաբելլա անունով. եթե ցանկանաս, Ջովաննի՛, նա քոնը կլինի:

Եվ այդպես, անցնում է տասներկու ժամ, նավը ճանապարհ է ընկնում առանց Ջովաննիի: Նա ևս, սկզբնապես խղճի խայթ զգալուց հետո, մոռանում է հորն ու հրաշագործ ջուրը ու եղբոր պես հյուրընկալվում բյուրեղապակյա ապարանքում: Անցնում են սպասված երեք ամիսները: Մասիմիլիանո թագավորը, չտեսնելով իր երկրորդ որդու վերադարձը, երկյուղի մեջ է ընկնում, և նրա հետ ամբողջ արքունիքը հայտնվում է վշտի ու տառապանքի ճիրաններում: Այժմ խիզախելու հերթը Անդրեինոյինն էր, և նա հորը հայտնում է, որ եղբայրներին և Մարմոտա թագուհու ջուրը փնտրելու է գնում ինքը:

-Դու նույնպե՞ս ցանկանում ես ինձ լքել,- ասում է թագավորը:- Կույր և վշտալլուկ՝ հիմա էլ պետք է առանց որդիներիս մնամ:

Սակայն Անդրեինոն հորը հուսադրում է, որ անպատճառ կտեսնի իր երեք ողջ-առողջ որդիների վերադարձը հրաշագործ ջրով, և հայրը տալիս է իր համաձայնությունը: Նավը

խարիսխ է ձգում Բուդա կղզու մոտ և կանգ առնում երկու օրով:

-Կարող եք իջնել նավից,-ասում է նավապետը Անդրեինոյին,- բայց հոգ տարե՛ք Ձեր վերադարձի մասին, եթե չեք ցանկանում մնալ ափին ինչպես այն երկու երիտասարդները, որոնցից ոչինչ այլևս հայտնի չէ:

Անդրեինոն հասկանում է, որ խոսքը իր երկու եղբայրների մասին է, և նրանք պետք է, որ կղզում լինեն: Այդժամ սկսում է շրջել ու նրանց հանդիպում է բյուրեղապակյա պալատում: Գրկախառնվում են, ու եղբայրները Անդրեինոյին պատմում են այն հմայության մասին, որն իրենց Բուդայում էր պահել:

-Իմացի՛ր, որ ասես դրախտում լինենք,- ասացին նրան,- մեզնից յուրաքանչյուրը մի գեղեցիկ սինյորա ունի. իմն է այս կղզու տիրուհին, իսկ նրա քույրը Ջովաննին է: Եթե դու նույնպես ցանկանում ես մնալ, կարծում եմ՝ մեր տիկնայք մի զարմուխի էլ ունեն: Սակայն Անդրեինոն ասում է.

-Տեսնում եմ, որ բոլորովին գլուխներդ կորցրել եք, եթե չեք հիշում ձեր հոր նկատմամբ ունեցած պարտքի մասին: Ես պետք է գտնեմ Մարմոտա թագուհու ջուրը, և ոչինչ ինձ չի կարող ետ պահել իմ մտադրությունից՝ ո՛չ հարստությունը, ո՛չ զվարճանքները, և ո՛չ էլ անգամ գեղեցիկ կանայք:

Եղբայրները լուռ լսում են այս խոսքերը ու վիրավորված մի կողմ շրջվում: Անդրեինոն անմիջապես նավ է վերադառնում: Նավն արձակում է առագաստները ու նպաստավոր քամու հետ հասնում Արմենիա երկիր:

Արմենիա հասնելուն պես՝ Անդրեինոն սկսում է բոլորին հարցնել, թե որտեղ է Մարմոտա թագուհու քաղաքը, թվում էր, սակայն, թե ոչ ոք երբևէ չէր լսել այդ անունը: Անօգուտ փնտրտուքներից շաբաթներ անց մի անծանոթ նրան ուղղորդում է Բարձրաբերձ լեռան գագաթին ապրող մի ծերունու մոտ: Ծերունին այնքան ծեր էր, որքան ինքը աշխարհը: Նրա անունն էր Ֆարֆանելլո: Եթե նա էլ չիմանար, թե որտեղ է այդ քաղաքը, ուրեմն ոչ ոք չէր իմանա: Անդրեինոն մագլցում է

լեռն ի վեր: Գտնում է զառամյալ մորուսավոր ալևորին մի հյուղակում և պատմում նրան իր փնտրտուքների մասին:

-Է՛հ, թանկագին երիտասարդ,- ասում է Ֆարֆանելլոն,- այո՛, լսել եմ հիշատակություններ այդ վայրի մասին, բայց այն չա՛տ հեռու է: Նախ և առաջ անհրաժեշտ է հատել օվկիանոսը, ինչի համար առնվազն մեկ ամիս կպահանջվի, հետո էլ նավարկությունը հղի է վտանգներով: Եվ թե անգամ ողջ-առողջ տեղ հասնես, Մարմոտա թագուհու քաղաքում քեզ ավելի մեծ վտանգներ են սպասվում. այն իր մեջ կրում է դժբախտությունը. չէ՞ որ այն Արտասուքի կղզի են անվանում:

Անդրեինոն, գոհ լինելով վերջապես հստակ նորություններ ստանալուց, Բրինդիսե նավահանգստից նավ է բարձրանում: Օվկիանոսով ճամփորդելը վտանգավոր էր հսկայական սպիտակ արջերի պատճառով, որոնք լողում էին նրանց կողքով և կարող էին անգամ վիթխարի նավեր տապալել: Բայց Անդրեինոն, փայլուն որսորդ լինելով, նրանցից վախ չունեւ, և նավը, խույս տալով սպիտակ արջերի ճիրաններից, ժամանում է Արտասուքի կղզի:

Նավահանգիստը, կարծես լքված լինեւ. չէր լսվում և ոչ մի ձայն: Անդրեինոն ափ է իջնում և տեսնում է հրացանը ձեռքին անշարժ կանգնած մի ժամապահի. նրանից ճանապարհ է հարցնում, բայց սա արձանի պես անշարժ կանգնած է մնում և լռում: Կանչում է բեռնակիրների՝ բեռները տանելու համար, բայց բեռնակիրներն էլ են մնում անշարժ, նրանցից ոմանք՝ ծանր արկղերը մեջքներին և պատրաստ կատարելու քայլ առաջ: Մտնում է քաղաք: Փողոցի մի հատվածում տեսնում է մի կոշկակարի՝ պատրաստ ձգելու փոկը, սակայն անշարժ և լռո: Մեկ այլ տեղ մի մատովակի է տեսնում, որ կուծը բարձրացրած՝ պատրաստվում էր մի տիկնոջ համար սուրճ լցնել, սակայն բոլորը անշարժ էին ու համր: Փողոցները, պատուհանները և կրպակները լի էին մարդկանցով, սակայն բոլորն ասես մեղրամոմից լինեին՝ կանգնած ամենատարօրինակ դիրքերով: Նույնիսկ ձիերը, շները, կատուները. բոլոր-

բոլորն անշարժ էին: Այս լռության մեջ պտույտ տալով՝ Անդրեիսնոն հասնում է մի հրաշակերտ ապարանք՝ լի արձաններով և կղզու հին թագավորների մասին հիշատակություններով տապանաքարերով, իսկ ճակատամասում մի խորաքանդակ կար՝ առատ զարդանախշերով, որոնց վրա արևի շողերի մեջ պարուրված ոսկյա տառերով գրված էր. «Նորին պայծառափայլություն Լուսավորյալների թագուհուն, ով թագավորում է այս Պարիմուս կղզում»:

«Որտե՞ղ կլինի այս թագուհին,-ինքն իրեն հարցրեց Անդրեիսնոն:-Արդյո՞ք նրան են Մարմոտա թագուհի անվանում»: Այս մտքերով տարված՝ բարձրանում է ալաբաստրե հսկայական մի սանդուղքով, անցնում ամբողջովին ճերմակ մի քանի սրահներով, որոնց դռների մոտ հսկում էին զինակիրները՝ դարձյալ հմայված: Սրահներից մեկում մարմարե սանդուղքը տանում էր դեպի մի վերնասրահ, որտեղ ամպհովանու տակ դրված գահը զարդարված էր ադամանդներով պատված արաքայական շքանշաններով:

Ոսկյա սկահակի մեջ դրված խաղողի որթատունկը այնպես էր աճել, որ ընձյուղները տարածվել էին ողջ սենյակով մեկ, և թե՛ գահը, թե՛ ամպհովանին ամբողջովին ծածկված էին խաղողի տերևներով ու հասուն ողկույզներով: Եվ այլ սկահակներից ու պատուհաններից այգու ամեն տեսակի մրգատու ծառերը ներթափանցել էին սենյակ: Անդրեիսնոն, երկար պտտվելուց քաղց զգալով, ծառի ճյուղից պոկում է մի խնձոր և կծում այն: Հազիվ էր խնձորը համտեսել, երբ աչքերի դիմաց ամեն ինչ խամրում է ու հետո սևանում: «Ես, դժբախտս,-բացականչեց:

- Ես կույր եմ: Եվ ի՞նչ եմ անելու այս անձանոթ երկրում՝ բնակեցված արձաններով միայն»:

Շոշափելով փորձում է գտնել ճանապարհը, սակայն ականայից ոտքերը դնում է մի թակարդի վրա, ընկնում դատարկության մեջ, ապա ընկղմվում ջրի մեջ: Ձեռքերը մի քանի անգամ տարուբերելով՝ ջրի երես է դուրս գալիս: Հազիվ էր

գլուխը դուրս հանել, երբ նկատում է, որ նորից ամենը լույսի մեջ է: Հայտնվել էր խորը մի ջրհորում, իսկ վերևում երկինքն էր: «Ահա թե ինչ,- մտածեց Անդրեինոն: -Սա այն ջրհորն է, որի մասին խոսում էր մոզը: Սա այն ջուրն է, որ կբուժի հորս, եթե իհարկե կարողանամ այստեղից դուրս գալ և ջուրը նրան հասցնել»:

Հանկարծ ջրհորի վրա կախված մի պարան է նկատում և, դրան կառչած՝ մագլցելով դուրս է գալիս:

Գիշեր էր, և Անդրեինոն քնել էր ուզում: Փնտրում է ու հանկարծ գտնում արքայավայել մի սենյակ՝ մեծ մահճակալով, որի վրա պառկած էր հրեշտակային գեղեցկությամբ մի աղջիկ: Աղջկա աչքերը փակ էին, շնչառությունը՝ հանգիստ, և Անդրեինոն հասկանում է, որ նա խոր քուն է մտել հմայության պատճառով: Փոքր-ինչ խորհելուց հետո Անդրեինոն հանում է շորերն ու տեղավորվում մահճակալին՝ աղջկա կողքին՝ այդպիսով նրա հետ անցկացնելով մի երանելի գիշեր, մինչդեռ աղջիկը ոչ մի կերպ ցույց չի տալիս, որ նկատել է Անդրեինոյի ներկայությունը: Առավոտյան անկողնուց վեր կենալով՝ սեղանիկի վրա թողնում է մի երկտող, որտեղ գրել էր. «Անդրեինոն՝ Իսպանիայի Մասիմիլիանո թագավորի որդին, 203 թվականի մարտի 21-ին մեծագույն հաճույքով քնել է այս անկողնում»: Վերցնում է տեսողությունը վերադարձնող ջրից մեկ շիշ ու մի խնձոր, որի պատճառով այն կարող էր կորցնել, և հեռանում է: Նավը վերստին կայանում է Բուդա կղզում, և Անդրեինոն գնում է եղբայրներին այցելելու: Նրանց պատմում է Արտասուքի կղզու հրաշքների մասին և ցույց տալիս այն խնձորը, որը կուրացնում էր, և ջուրը, որը վերականգնում էր տեսողությունը: Երկու եղբայրները, նախանձից իրենց կորցրած, սկսում են իրար մեջ դավեր նյութել: Անդրեինոյից գողանում են բուժիչ ջրով լցված շիշը և դրա փոխարեն դնում են նման մեկ այլ շիշ՝ լցված թարմ ջրով, ապա հայտնում են, որ ցանկանում են նրա հետ տուն վերադառնալ՝ հորն իրենց տիկնանց ներկայացնելու:

Հասնում են Իսպանիա: Մասիմիլիանո թագավորի ուրախությանը չափ ու սահման չկար, երբ իմացավ, որ իր երեք որդիները ողջ-առողջ վերադարձել են: Անցնում է գրկախառնությունների և ցնծության առաջին տարավր, և թագավորը հարցնում է.

-Եվ ո՞վ ձեզնից առավել բախտավոր գտնվեց:

-Սիրելի՛ հայր, համարձակվում եմ ասել, որ ես եմ եղել առավել հաջողակը, քանի որ գտել և տուն եմ վերադարձրել իմ կորած եղբայրներին. հասել եմ մինչև Մարմոտա թագուհու քաղաքը և գտել այն հրաշագործ ջուրը, որը կվերադարձնի Ձեր տեսողությունը: Եվ դեռ ավելին՝ մի այլ բան էլ եմ բերել, որի գործությունն անմիջապես կարելի է փորձել:

Հանում է խնձորը, տալիս մորը, որ համտեսի: Խնձորը կծելուն պես թագուհին կուրանում է ու ճիշ արձակում:

-Մի՛ վախեցեք, մայրի՛կ,- ասում է Անդրեինոն՝ պարզելով շիշը,-քանզի այս ջրի մի քանի կաթիլն էլ կարող է վերադարձնել ոչ միայն Ձեր, այլև հայրիկի տեսողությունը, ով երկար ժամանակ է, ինչ կորցրել է այն:

Բայց ջուրը եղբայրների փոխած շիշ էր, և տեսողությունը չի վերադառնում: Թագուհին լաց է լինում, թագավորը՝ գայրանում, Անդրեինոն՝ մնում ապշած: Այդժամ առաջ են գալիս եղբայրները և ասում.

-Մա պատահեց, որովհետև այդ նա չէր, որ գտավ Մարմոտա թագուհու ջուրը, այլ մենք: Ահա՛ այն:

Ու շփում են երկու ծերունիների աչքերը իրենց եղբորից խլված ջրով: Թագավորն ու թագուհին սկսում են առաջվա պես տեսնել:

Սկսվում է մի խառնաշփոթ. Անդրեինոն գոռում է եղբայրների վրա՝ նրանց գողեր և դավաճաններ անվանելով, իսկ եղբայրները նրան արհամարհում են՝ նրան վերաբերվելով որպես մի խաբեբայի: Թագավորն այլևս ոչինչ չի հասկանում, այդ ամենից և, բանը վերջանում է նրանով, որ սկսում է

հավատալ Գուլյետմոյի, Ջովաննիի ու նրանց կանանց խոսքերին, իսկ Անդրեինոյին ասում է.

–Լռի՛ր, անամո՛թ: Ոչ միայն չէիր ուզում բուժել ինձ, այլև ցանկանում էիր կուրացնել մորդ: Ջինվորնե՛ր, վերցրե՛ք այս երախտամոռին, առաջնորդե՛ք մի անտառ և այնտեղ էլ սպանե՛ք: Ցանկանում եմ, որ ինձ բերեք նրա սիրտը: Սրա համար պատասխանատու եք ձեր գլխով:

Ջինվորները դուրս են քաշում Անդրեինոյին, որ դեռ հուսահատ բողոքի խոսքեր էր հնչեցնում, և տանում են քաղաքից հեռու մի վայր: Սակայն Անդրեինոն կարողանում է նրանց իր պատմությունը պատմելու և համոզելու հնար գտնել: Չցանկանալով ձեռքերն անմեղ արյունով ներկել՝ զինվորները նրան ստիպում են խոստանալ, որ այլևս երբեք այդ երկիր չի վերադառնա, և ազատ են արձակում, իսկ թագավորին տանում են մի գեղջուկից գնած և հենց տեղում մորթած խոզի սիրտը:

Արտասուքի կղզում անցնում է ինը ամիս: Քնած գեղեցկուհին մի սիրուն փոքրիկի է լույս աշխարհի բերում ու հենց այդ ժամանակ էլ արթնանում է հմայությունից: Թագուհու արթնանալով կորչում է հմայությունը, որ նախանձից նրա դեմ դավել էր Ֆատա³ Մորգանան: Հմայությունից արթնանում է նաև ողջ ժողովուրդը, ու քաղաքը նորից կյանքի է վերադառնում: Հսկողության կանգնած զինվորները հանգիստ են առնում, իսկ արդեն հանգիստ առածները անցնում են հսկողության: Կոշկակարը ձգում է փոկը, մատովակը լցնում է սուրճը, իսկ նավահանգստի բեռնակիրներն իրենց բեռները դնում են մյուս բեռնակիրների ուսերին, քանի որ իրենք փոքր-ինչ հոգնած էին: Թագուհին աչքերը շփելով հարցնում է.

–Ո՞վ կարող էր խիզախել մինչև այստեղ հասնել և քնել այս սենյակում՝ այդպիսով ինձ և իմ թանկագին հպատակներին ազատելով հմայությունից:

³ Փերի

Այդժամ սպասուհիներին մեկը ցույց է տալիս սեղանիկի վրայի երկտողը, և այդպիսով թագուհին իմանում է, որ դա Անդրեինոն էր՝ Մասիմիլիանո թագավորի որդին: Անմիջապես թագավորին մի նամակ է գրում՝ պահանջելով, որ իր մոտ ուղարկի Անդրեինոյին, եթե չի ցանկանում, որ իր դեմ պատերազմ հայտարարի:

Մասիմիլիանո թագավորը այս նամակը ստանալուն պես կանչում է Գուլյեռմոյին և Ջովաննիին, ասում, որ այն կարդան և հարցնում է նրանց կարծիքը: Երկուսն էլ չգիտեին՝ ինչ պատասխանել: Ի վերջո խոսում է Գուլյեռմոն.

–Այս պատմությունը հասկանալը դժվար է, եթե ինչ-որ մեկը չգնա թագուհու մոտ՝ նրանից պարզաբանումներ ստանալու: Կգնամ ես և ամենը կիմանամ: Գուլյեռմոյի ուղևորությունը շատ ավելի դյուրին էր, քանի որ Ֆատա Մորգանայի հմայությունն այլևս չկար, և արջերն էլ անհետացել էին: Ներկայանում է թագուհուն՝ ասելով, որ ինքն է արքայազն Անդրեինոն:

Թագուհին, բնութթով կասկածամիտ լինելով, սկսում է հարցաքննել նրան.

–Ո՞ր օրն առաջին անգամ այստեղ եկար: Ինչպե՞ս գտար այս քաղաքը: Ես որտե՞ղ էի: Ի՞նչ պատահեց ապարանքում: Ի՞նչը նորից վերագտար: Եվ այսպես շարունակ: Գուլյեռմոն սկսեց ստեր հորինել, շփոթվել, կմկմալ, իսկ թագուհին համոզվեց, որ նա խաբեքա է: Նրան տանում են և գլխատում, իսկ գլուխը ցցում են մի սեպի վրա քաղաքի դարպասների մոտ այսպիսի մակագրությամբ. «Այսպես է լինում նրանց հետ, ովքեր խաբում են»:

Մարմոտա թագուհին մի այլ նամակ է գրում Մասիմիլիանո թագավորին՝ ասելով, որ եթե իր մոտ չուղարկի Անդրեինոյին, իր բանակն արդեն պատրաստ է պատերազմ սկսելու՝ կրակի մատնելու ամբողջ թագավորությունը, ոչնչացնելու թագավորին ողջ ընտանիքի ու հպատակների հետ միասին: Թագավորը, որ արդեն զոջացել էր Անդրեինոյին

սպանելու հրաման տալու համար, իր ամսոսանքն է հայտնում Ջովաննին:

-Եվ ի՞նչ ենք անելու հիմա: Ինչպե՞ս նրան բացատրել, որ Անդրեինոն այլևս չկա: Եվ ինչո՞ւ Գուլյետոն չի վերադառնում:

Այդժամ Ջովաննին առաջարկում է, որ ինքը գնա Մարմոտա թագուհու մոտ: Գնում է կղզի, սակայն երբ տեսնում է քաղաքի դարպասներից կախված Գուլյետոյի գլուխը, չի ցանկանում ուրիշ ոչինչ իմանալ և քամու պես սրընթաց ուղիղ տուն է վերադառնում:

-Հա՛յր իմ,- ասում է թագավորին,- մենք կորա՛ծ ենք: Գուլյետոն մեռած է, և նրա գլուխը կախված է քաղաքի դարպասներից: Եթե ես նույնպես ներս մտնեի դարպասից, հիմա ևս մեկ գլուխ կախված կլիներ:

Թագավորը, գլուխը ձեռքերի մեջ առած, մոլեգնած բացականչում է.

-Գուլյետոն մեռա՛ծ է: Նա՛կա: Ա՛հ, իսկապես որ, Անդրեինոն անմեղ էր, և այս բոլորը տեղի է ունենում ի պատիժ ինձ: Բայց դու՛, Ջովաննի՛, գոնե դու ինձ ճշմարտությունն ասա՛, բացահայտի՛ր այս դավադրությունը նախքան մեռնելս:

-Մեղքը մեր կանանցն է,- ասաց Ջովաննին:- Մենք երբեք Մարմոտա թագուհու մոտ չենք գնացել, իսկ Անդրեինոյի շիշը փոխել էինք: Թագավորը, հայիոյելով, լաց լինելով, վշտից մազերը պոկոտելով, կանչում է զինվորներին, որ իրեն հայտնեն, թե որտեղ է թաղված Անդրեինոն: Զինվորների մեջ հուզմունք ու շփոթություն է առաջանում, և թագավորի մոտ, որն անմիջապես դա նկատեց, մի փոքր հույս է ծագում:

-Դե՛, ասացե՛ք ինձ ճշմարտությունը: Ինչպիսի՞ն էլ այն լինի, թագավորի խոսք եմ տալիս, ձեզ բա՛ց կթողնեմ:

Եվ զինվորները դողդողալով պատմում են, որ իրենց անհնազանդության պատճառով մահապատիժը չի իրականացվել: Եվ ի մեծ զարմանս նրանց՝ թագավորը, ուրախությունից իրեն կորցրած, սկսում է նրանց գրկել և համբուրել: Բոլոր անկյուններում հայտարարություններ են փակցնում, որ

Անդրեինոյին գտնողը թագավորից կստանա մի այնպիսի պարգև, որ ամբողջ կյանքում լիուլի կապրի:

Անդրեինոն վերադառնում է: Ծեր հոր սիրտը և ողջ արքունիքը լցվում է ուրախությամբ ու երջանկությամբ: Անդրեինոն անմիջապես մեկնում է Արտասուքի կղզի, որտեղ արժանանում է հաղթողին վայել ընդունելության:

-Անդրեինո՛, իմ և իմ ժողովրդի ազատարար,- ասում է թագուհին:- Դու ընդմիջտ կլինես իմ ամուսինն ու թագավորը:

Եվ դեռ երկար ամիսներ կղզուց չէին դադարում ուրախության երգեր հնչել, ուստի այն վերանվանեցին «Ուրախության կղզի»:

*Թարգմանությունը՝ Արաքսյա Ստեփանյանի
(ԵՊՀ ռոմանական բանասիրության ամբիոնի դասախոս)*

Գաբրիելե դ'Անունցիո
Gabriele D'Annunzio

Գաբրիելե դ'Անունցիոն (1863-1938) ծնվել է Պեսկարայում 1863 թվականին: Նա քսաներորդ դարի այն սակավաթիվ իտալացի գրողներից էր, որը մեծ հռչակ էր վայելում ամբողջ Եվրոպայում: Իր նուրբ գեղագիտության շնորհիվ նա դարձել է եվրոպական դեկադենտիզմի ամենահայտնի ներկայացուցիչներից մեկը: Գեղագետ-գրողն ինքնարտահայտվում էր ոչ միայն իր գեղարվեստական գլուխգործոցների միջոցով, այլև իր վարքագծով, ապրելակերպով, յուրահատուկ հագուկապով և նույնիսկ իր այցելած վայրերով: Նա մեծապես կարևորում էր նաև զանգվածային հաղորդակցության նոր միջոցների դերը: Երբ նա շատ երիտասարդ էր՝ իր հաջողության առաջին տարիներին, նույնիսկ տարածեց իր մահվան լուրը՝ թերթերում մահախոսականներ ստանալու նպատակով:

ՀԱՅԻ ՊԱՀՈՑԸ

Հենց որ Լուկան լսեց հենակների ձայնը, լայն բացեց այրվող և մշուշապատ աչքերը և թեքեց հայացքը դեպի դռան կողմը՝ սպասելով, որ դռան շեմին կհայտնվի եղբայրը: Նրա տառապանքից ուժասպառ եղած, ջերմությունից մաշված, կարմրավուն բշտիկներով պատված դեմքը հանկարծ կոպիտ ու գրեթե զայրացած տեսք ստացավ: Նա ջղաձգված բռնեց մոր ձեռքերը և խոպոտ ու խզվող ձայնով սկսեց բղավել.

- Վռնդի՛ր նրան, վռնդի՛ր նրան: Ես չեմ ուզում նրան տեսնել: Հասկանո՞ւմ ես: Չեմ ուզում նրան տեսնել: Այլևս երբե՛ք: Հասկանո՞ւմ ես:

Բառերը խեղդում էին նրան: Նա ամուր սեղմել էր մոր ձեռքերը ու հագում էր շնչահեղձ լինելով, ամեն մի լարումից վերնաշապիկը վեր էր բարձրանում ու հետզհետե բացվում: Նրա բերանը այտուցված էր, իսկ կզակի վրայի բշտիկները

դարձել էին չորացած վերքեր, որոնք ամեն մի հագոցից պատռվում էին և արյունահոսում:

Մայրը փորձում էր հանգստացնել նրան.

- Այո՛, այո՛, որդի՛ս: Նրան չես տեսնի՛ ալլևա: Կանեն այնպես, ինչպես դու ես ուզում: Նրան դուրս կհանեմ, դուրս կհանեմ: Մա քո տունն է, որդի՛ս, ամբողջովին քոնն է: Լսո՛ւմ ես ինձ:

Լուկան հագում էր ուղիղ նրա դեմքին:

- Հիմա՛, հիմա՛, արա՛գ,- ասում էր նա կատաղի համառությամբ՝ վեր կենալով անկողնուց և մորը հրելով դեպի դուռը:

- Այո՛, որդիս: Հենց հիմա:

Դռան շեմին, հենակների վրա կառչած, երևաց Չիրոն: Նա շատ վտիտ էր, մեծ ու ծանր գլխով: Նա այնքան շիկահեր էր, որ գրեթե ճերմակամազ էր թվում: Նրա աչքերը բաց կապույտ էին, երկար ու բաց թարթիչներով պատված և այնքա՛ն քաղցր, որ ասես հրեշտակի աչքեր լինեին:

Ներս մտնելով՝ նա ոչինչ չասաց, քանի որ կաթվածահար էր եղել ու դրա պատճառով էլ համր էր: Բայց տեսնելով հիվանդի աչքերը, որոնք վճռականությամբ լի ու դաժանաբար նրան էին նայում, անվճռական կանգ առավ սենյակի մեջտեղում՝ հենվելով հենակներին և չհամարձակվելով առաջ գնալ: Նրա ոլորված ու կարճացած աջ ոտքը թեթև, սակայն տեսանելի դողում էր:

Լուկան մորն ասաց.

- Ի՛նչ է պատրաստվում անել այս խեղանդամը: Դուրս վոնդի՛ր նրան: Ուզում եմ, որ դու նրան դուրս վոնդես, հասկանո՞ւմ ես: Հենց հիմա:

Չիրոն հասկացավ և տեսավ, որ խորթ մայրն արդեն պատրաստվում էր վեր կենալ: Չիրոն նրան այնպիսի աղերսագին հայացքով նայեց, որ նա սիրտ չարեց դաժան վարվել Չիրոյի հետ: Հետո թևի տակ դնելով մի հենակը՝ ազատ ձեռքով մի հուսահատ շարժում արեց և մի հայացք նետեց անկյունում գտնվող հացի պահոցին, ուզում էր ասել. «սոված եմ»:

- Ո՛հ, ո՛հ, չտա՛ս նրան ոչինչ, - սկսեց բղավել Լուկան, անհանգիստ շարժվելով ամբողջ մահճակալով մեկ և պարտադրելով կնոջը իր չար քմահաճույքը: - Ոչի՛նչ: Դուրս հանի՛ր նրան:

Չիրոն կրծքին խոնարհեց ծանր գլուխը, նա դողում էր ամբողջ մարմնով, իսկ աչքերը լի էին արցունքներով: Երբ խորթ մայրը ձեռքը դրեց նրա ուսին ու հրեց դեպի դուռը, նա պոթկաց հեծկլտալով, բայց թույլ տվեց, որպեսզի իրեն առաջ հրեն: Հետո լսեց դռան փակոցի ձայնը և հեկեկալով մնաց միջանցքում միայնակ: Հեկեկում էր ուժգին ու միալար:

Լուկան զայրացած ասաց մորը.

- Լսու՛մ ես: Նա դա դիտմամբ է անում, ինձ վատություն անելու համար:

Եղբոր հեկեկոցը շարունակվում էր, երբեմն ընդհատվում այնպիսի արտասովոր, սիրտ կեղեքող հառաչանքով, որ ասես սաստկող ջորու խոխոց լինեք:

- Բայց դու լսու՛մ ես: Գնա՛: Վոնդի՛ր նրան աստիճանների վրայից:

Կինը մի նոր թափով վեր կացավ, վազեց դեպի դուռը և համրի վրա բարձրացրեց իր կոպիտ, ծեծելուն ու տանջանքների ենթարկելուն սովոր ձեռքերը:

Լուկան արմունկների վրա հենված լսում էր հարվածների ձայնը ու բղավում.

- Էլի, էլի:

Այդ հարվածների տակ Չիրոն լռեց և զսպելով արցունքները՝ իջավ փողոց:

Նա տանջվում էր սովից, երկու օր էր, ինչ հաց չէր կերել: Նրա ուժը հազիվ հենակները քարշ տալուն էր բավարարում:

Անհնազանդ տղաների մի խումբ վազում էր թռչող օդապարուկի հետևից, որը քամու օգնությամբ վեր էր բարձրանում:

Ոմանք նրան հրելով՝ բղավեցին.

- Հե՛յ, խեղանդամ:

Մյուսները ծաղրում էին նրան՝ բղավելով.

- Արի՛, ա՛յ բերբերական ձի, դե՛, արի՛ մրցենք:

Այլոք, ակնարկելով նրա մեծ գլուխը, նրան ծաղրելու համար հարցրեցին.

- Քանի՞ ֆունտ է ուղեդդ, խեղանդա՛մ:

Նրանցից մեկը, որն ավելի անմարդկային էր, հենակը Չիրոյի ձեռքից վայր գցեց և փախավ: Համբը օրորվեց, ապա դժվարությամբ վերցրեց այն և շարժվեց առաջ:

Չարաձճի տղաների ճիչերն ու ծիծաղը հետզհետե մարում էին դեպի գետը տանող ճանապարհի խորքերում: Օդապարուկը, ինչպես մի օտար երկրի թռչուն, բարձրանում էր դեպի ամբողջովին վարդագույն ու մեղմ երկինք:

Բաղնիքի երկայնքով, զինվորների խմբերը երգում էին երգչախմբերում: Զատկի տոնի նախօրեն էր, իսկ դրսում՝ չքնաղ եղանակ:

Չիրոն սովից աղիքների կծկում զգալով՝ մտածեց. «Այժմ ողորմություն կխնդրեմ»:

Հացի փոից զարնանային քամու հետ մեկտեղ տարածվում էր թարմ թխած հացի բույրը:

Անցավ սպիտակ հագուստով մի տղամարդ՝ գլխին մի երկար սկուտեղ, որի վրա շարված էին ոսկյա հացեր, որոնցից դեռ գոլորշի էր դուրս գալիս: Նրա ետևից երկու շուն էին գնում՝ մտութները վեր բարձրացրած, պոչերն էլ թափահարելով:

Չիրոն զգաց, որ տկարությունից շուտով ուշագնաց կլինի: Մտածում էր. «Այժմ ողորմություն կխնդրեմ, եթե ոչ, ապա կմահանամ»:

Օրը դանդաղ մարում էր: Թափանցիկ երկինքը ամբողջությամբ ծածկված էր օդապարուկներով, որոնք օրորվելով նահանջում էին ետ՝ դեպի երկիր: Օդում տարածվում էին շարունակական, հնչեղ ու խոր զանգերի ձայները:

Չիրոն մտածեց. «Այժմ կգնամ եկեղեցու դռների մոտ»: Եվ իրեն մի կերպ քարշ տվեց դեպի այդ կողմը:

Եկեղեցին բաց էր: Խորանի խորքում երևում էին թրթռա-
ցող բոցերը, որոնք փայլում էին՝ ինչպես մի համաստե-
ղություն:

Եկեղեցուց խնկի և բելզուիների բույր էր արձակվում: Ժա-
մանակ առ ժամանակ լսվում էր երգեհոնի հնչյունների ձայնը:

Չիրոն հանկարծ զգաց, թե ինչպես են աչքերը մշուշա-
պատվում արցունքներից: Նա աղոթեց իր հավատացյալ սրտի
խորքում. «Օ, Աստված իմ, գոնե դու ինձ օգնի՛ր»: Երգեհոնը մի
որոտ արձակեց, որը այնպես ցնցեց սյունները, ասես դրանք
լարեր լինեին: Հետո կրկին աշխուժացավ՝ պարզ նոտաներ
նվագելով: Լսվեցին երգիչների ձայները:

Աստվածապաշտ կանայք և տղամարդիկ երկու-երկու,
երեք-երեք ներս էին մտնում եկեղեցու միակ դռնով: Չիրոն դեռ
չէր համարձակվում մեկնել ձեռքը: Մի մուրացկան, ոչ այդքան
հեռու, ողբալից ձայնով խնդրեց.

- Ողորմությո՛ւն, ի սեր Աստծո:

Այդժամ համրը ամոթահար եղավ: Հանկարծ նա տեսավ,
որ խորթ մայրը եկեղեցի է մտնում՝ ամբողջությամբ կծկված սև
թիկնոցի տակ: Մտածեց. «Եթե գնամ տուն, մինչդեռ նա
դրսո՞ւմ է»: Նա այնպիսի սուր սով զգաց, որ այլևս չհապաղեց:
Նա հացի հույսով հենակների վրա սուրում էր դեպի առաջ:
Ճանապարհին մի աղջիկ նրան տեսնելով ծիծաղեց ու
բղավեց.

- Խեղանդա՛մ, մրցավազքի ես դուրս եկել:

Նա հասավ տուն կայծակնային արագությամբ. այդ արա-
գությունից սիրտը արագ բաբախում էր և նա շնչահեղձ էր
լինում: Մեծ զգուշավորությամբ և անաղմուկ բարձրացավ
աստիճաններով: Նա սկսեց խաբխափելով փնտրել բանալին
պատի մի խոռոչում, որտեղ խորթ մայրը սովորաբար այն
դնում էր, երբ դուրս էր գալիս: Գտավ այն և մինչև բացելը
նայեց բանալու անցքից. թվում էր, թե Լուկան քնած էր:

Չիրոն մտածեց. «Եթե կարողանայի՛ հաց վերցնել առանց
նրան արթնացնելու», և դանդաղորեն պտտեց բանալին շունչը

պահած՝ վախենալով, որ կարթնացնի եղբորը իր սրտի բա-
բախյունով: Նրան թվում էր, թե ողջ տունը լցվել էր իր սրտի
զարկերի ձայնով. «Իսկ եթե արթնանա՞», - մտածեց Չիրոն
սարսափահար, երբ զգաց, որ դուռը բացվել էր: Բայց սովը
նրան համարձակություն էր տալիս: Նա ներս մտավ՝ հագվել
հավելյով հատակին և հայացքը եղբորից չկտրելով. «Իսկ եթե
արթնանա՞»: Եղբայրը մեջքի վրա պառկած՝ ծանր շնչում էր
նիհիի մեջ: Ժամանակ առ ժամանակ նրա շրթունքների արան-
քից գրեթե թույլ սուլոց էր դուրս պրծնում: Ընդամենը մեկ մոմ
էր վառվում սեղանի վրա՝ պատին նետելով բազմապիսի լայն
ստվերներ:

Չիրոն, մոտենալով հացի պահոցին, մի պահ կանգ առավ
դռը հաղթահարելու համար, նայեց քնածին, ապա երկու
հենակները դրեց թևի տակ և փորձեց բարձրացնել կափարիչը:
Հացի պահոցը ուժգին ճռնչուն արձակեց:

Հանկարծ Լուկան անկողնուց վեր թռավ: Տեսավ, թե ինչ է
անում եղբայրը և սկսեց բղավել նրա վրա՝ մոլագարի պես
ձեռքերը թափահարելով.

- Օ՛, գո՛ղ, գո՛ղ, օգնություն՛ն:

Բայց կատաղությունը խեղդեց նրան: Մինչ սովահար
եղբայրը, կռանալով հացի պահոցի վրա, դողացող ձեռքերով
մի կտոր հաց էր փնտրում, նա ցած նետվեց անկողնուց և
վազեց դեպի եղբայրը, որպեսզի թույլ չտա նրան հացը
վերցնել:

- Գո՛ղ, գո՛ղ - գոռում էր նա ինքնամոռաց:

Ինքնամոռաց ծանր կափարիչով հարվածեց Չիրոյի պա-
րանոցին, որը հուսահատ ցնցվում էր, ինչպես զոհը թակար-
դում: Բայց Լուկան դիմադրում էր նաև այդ վերջին ջանքերի
դեմ և, ամբողջովին կորցնելով բանականությունը, այլևս չգի-
տակցելով, թե ինչ է անում, ամբողջ մարմնով այնպես էր սեղ-
մում կափարիչը, ասես ուզում էր գլխատել եղբորը: Կափա-
րիչը ճռռում էր, պատռում և մտնում էր ծոծրակի մսի մեջ,
ջախջախելով կոկորդը ու ճզմելով երակներն ու նյարդերը:

Հացի պահոցից կախված էր մի անշարժ մարմին, որում այլևս ոչ մի կենդանության շունչ չկար: Այդժամ, սպանված հաշմանդամի տեսքից, մի խելագար վախ մտավ եղբոր հոգու մեջ:

Նա, օրորվելով երկու կամ երեք անգամ, ետ ու առաջ արեց սենյակով մեկ, իսկ սենյակը մոմի կրակի թրթռոցից վախով էր լցվում: Հետո նա ձեռքերը դրեց ծածկոցների վրա, դրանք քաշեց դեպի իրեն, ամբողջությամբ փաթաթվեց դրանցով, ծածկելով նաև գլուխը, ապա մտավ մահճակալի տակ:

Եվ լռության մեջ այնպես էր լավում նրա ատամների զրնգոցը, ասես սղոցով երկաթ կտրելիս լինեին:

*Թարգմանությունը՝ Մարիամ Իսկանդարյանի
(«Միջմշակությանին հաղորդակցություն՝ իտալերեն»,
մագիստրատուրա, 2-րդ կուրս)*

Vardges Petrosyan
Վարդգես Պետրոսյան

Vardges Petrosyan (9 agosto 1932, Ashtarak - 15 aprile 1994, Yerevan, sepolto ad Ashtarak) fu scrittore, drammaturgo, pubblicista, personaggio pubblico armeno, vincitore del Premio di Stato dell'URSS (1979, per i romanzi “Schizzi armeni” e “L'ultimo insegnante”), membro dell'Unione degli scrittori dell'URSS dal 1952.

Il tema principale delle opere di Vardges Petrosyan è la giovinezza. Il romanzo “Il noce solitaria” (1981, film: 1986, Hayfilm) è dedicato alle persone che vivono nei villaggi di montagna dell'Armenia e ai loro problemi quotidiani. I suoi libri “Mamma, sono già cresciuto” (Mosca, 1964), “Finestre semiaperte della città” (Mosca, 1973), “Farmacia Ani” e “L'ultimo insegnante” (Mosca, 1979), raccolta di romanzi e di racconti “Brani scelti” (Mosca, 1982) e altri libri sono stati pubblicati in russo. Le sue opere sono state tradotte in lituano, lettone, bulgaro, inglese, serbo-croato, ceco, ucraino, azeri, georgiano, kirghiso, ungherese e altre lingue.

Le sue opere “Il cappello di Ippocrate è duro” (1975) “L'ultimo insegnante” (1979), “Schizzi armeni” (1980), “Anni vissuti e non vissuti” (1982) sono state messe in scena. Fu insignito della Medaglia di Lenin (1984), della Medaglia della Rivoluzione d'Ottobre (1982) e del Distintivo d'Onore.

LA CONVERSAZIONE DI MEZZANOTTE

I vetri delle finestre diventano pian piano blu, poi si cambiano in viola, poi diventano quasi neri. La mia stanza d'albergo si trova molto in alto, al sedicesimo piano; le luci della città quasi non si sentono. È meglio così. Ci mancano mille e una cosa... abbiamo mai pensato, però che molto di più ci manchiamo noi stessi? Soprattutto

in una città lontana e sconosciuta dove non ci sono amici, parenti, famigliari, nemici, è meglio chiudersi in una stanza d'albergo e guardare fuori dalla finestra. È da molti anni che non vedevo bene come tramontava il sole. Oggi l'ho visto dettagliatamente, e se fossi stato uno scrittore o un pittore, forse avrei potuto descriverlo. Oggi il sole sembrava molto stanco. Povero sole; ogni giorno si alza alla stessa ora, lavora con la stessa fatica eterna, quel lavoratore tormentato e straziato dell'universo. Quanti milioni di anni lavorerà ancora? Chissà!

La solitudine fa nascere pensieri strani che al momento sembrano geniali, è forse per questo motivo che gli artisti creano in solitudine. Non so. Dalla fessura della porta è appeso un filo giallo – la luce del corridoio. Sul tavolo c'è il telefono, ma so che rimanderà zitto finché qualcuno, qualche moscovita nervoso, non comporrà il numero sbagliato. Oppure forse Vahe ha già dato il nostro numero a qualcuno? Niente, risponderò: "Vahe non è a casa! Quando ritornerà? – È andato in biblioteca a studiare". Bussano alla porta. Chi sarà? Ma certo, la cameriera. Accendo veloce la luce, la mia solitudine svanisce come il fumo di sigaretta e le cose, le immagini della stanza prendono vita.

"Prego, entri!".

Dapprima la cameriera spinge dentro il carrello carico di bottiglie, di piatti, poi entra lei guardando intorno. È una donna di mezza età con i capelli tinti chiari.

Dal tavolo prende gli oggetti inutili e li mette a fianco: il mio zaino, gli occhiali da sole di Vahe, il portacenere, al posto di questi mette le bottiglie e i piatti che aveva portato lei. Io seguo le sue mani; lei fa il suo lavoro con i veloci movimenti abitudinari e solo dopo che ha finito chiede:

"È in ritardo?".

All'inizio non capisco la domanda.

"Lei ha ordinato per due persone, no... ?".

"Sì, certo" alla fine capisco.

“Allora, è in ritardo?”.

“Sì, molto in ritardo... non so se verrà...”.

“Verrà” sorride triste la donna “se ha promesso, verrà”.

“Ha promesso” dico io “ha promesso. Berrebbe un bicchiere con me?”.

“Grazie” risponde la donna “Sto lavorando, è vietato. Grazie. Quando finisce, chiami il ristorante allo stesso numero, chieda di Sciura. Io verrò e sparecchierò la tavola. Buona serata”.

“Grazie”.

La donna se ne va, di nuovo spengo la luce, fumo una sigaretta. Una goccia di luce della sigaretta dà tanta luce al buio, suscita vita. Riempio bicchieri di vino rosso. Al buio non si vede il colore, ma io l’ho ordinato rosso, probabilmente è rosso. Faccio un brindisi e nel buio sento la mia voce: “Alla tua salute, papà!”.

Oggi è il compleanno di mio padre. Oggi avrebbe compiuto settantacinque anni, però non c’è più da trentaquattro anni. Qualche settimana fa ho compiuto il mio quarantunesimo anno, quindi siamo pari con mio padre. Potrei anche dire che di lui ho due o tre settimane in più. Allora, possiamo sederci come amici, come coetanei e chiacchierare, bere insieme. Per quanto possibile ho ordinato i suoi cibi preferiti. Essi rimarranno così sulla tavola, e Sciura, così buona e ingenua, quando ritornerà a sparecchiare la tavola, si stupirà tristemente: “Non è venuta... ?”. Io stavo aspettando mio padre, Sciura.

“Alla tua salute, papà!”.

I bicchieri si toccano, innanzitutto bevo il mio vino e poi quello di mio padre. Buono questo vino, è fresco. Poi riempio i bicchieri. Non so dove l’ho letto che la persona continua a vivere almeno cento anni dopo la sua morte. Non muore finché ci sono ancora persone che l’hanno conosciuto e poi finché ci sono persone che hanno sentito parlare di lui dagli altri che una volta l’avevano conosciuto. Quindi, mio padre vive ancora. Vivrà ancora dopo di me perché ho raccontato molto a mio figlio di lui. Quando Vahe era

piccolo ti chiamava nonno-immagine, papà... anzi, una volta ha pianto perché non lo portavi alle giostre, non gli compravi giocattoli come gli altri nonni facevano per i nipoti. “Non voglio un nonno-immagine” ha detto “voglio un nonno vero”. Adesso lui è cresciuto, ha capito tutto. Adesso è venuto a Mosca a studiare all’università. Dicono che era il tuo sogno che io mi laureassi e soprattutto all’Università di Mosca. Non è stato così. Non hai neanche visto come scrivevo la lettera “a”. Beviamo, papà! Alla tua salute. Mi ricordo come pestavi l’uva nel nostro giardino che per prima diventava un torbido succo verdastro, poi veniva messo nelle giare e si trasformava in vino. Noi lo chiamavamo “l’acqua di piedi di papà”, ti ricordi? Io lo ricordo come se fosse oggi. Pestavi cautamente l’uva, con rammarico, con una tristezza indescrivibile. Però la vita dell’uva può continuare forse soltanto come vino, e quindi bisogna pestarla. Anche la vita dell’uomo è come vino che si forma pestando “l’uva-infanzia” sotto i piedi della vita, che non sono bonari come i tuoi piedi, papà...

No, papà, non sono diventato uno scrittore, sono un architetto, progetto edifici, edifici alti, così avvicino le genti al cielo, anche se a volte è proprio per questo che si allontanano dal cielo, perché per essere vicino al cielo bisogna essere vicino alla terra. Siamo allontanati dalla terra, papà. Come tu l’hai capito già a quel tempo e sei rimasto saldamente attaccato alla tua terra! A casa nostra vivono ancora i libri che hai letto. Con l’istruzione che hai ricevuto, con i libri che hai letto saresti potuto diventare un insegnante, un avvocato, persino uno scrittore, ma sei tornato al villaggio e hai ricostruito la casa paterna in rovina. A casa vostra non c’era terra, c’erano solo rocce brulle e aride che scendevano verso la valle, di volta in volta hai eretto i muri, hai portato terra chissà da dove e hai riempito le crepe di rocce e di muri di terra e su quel declivio hai piantato alberi, vigna e fiori. Adesso sono alberi enormi anche se la casa non è nostra. Tu potevi tradurre la poesia e i libri, invece hai coltivato uva tra le rocce, hai piantato peschi, albicocchi e susini.

Dai muri della nostra casa forse da tempo sono cancellate le nostre tracce, le tue tracce, papà, non rattristarti, però per questo. I tuoi alberi vivono anche ora e danno i frutti. Spesso vado al villaggio, sto sul vecchio ponte del nostro fiume e guardo verso la nostra casa. Guardo da lontano, non riesco ad entrarci, anche se il nuovo padrone è una persona molto buona, ogni volta mi propone di entrare dentro. Lui m'invita a casa sua, però mi sembra che se entro perderò la nostra casa, la Tua casa. Invece i tuoi alberi vivono, non si possono ricostruire gli alberi o dipingerli di un altro colore; tutt'al più marciscono i rami vecchi e asciutti e nuovi rami ripetono tutto; gli alberi sono più fedeli alla loro natura che gli uomini.

“Alla tua salute, papà!”.

Il vino evoca in me tristezza e ricordi. Tuo nipote, mio figlio vuole diventare uno scrittore. Non so se lo diventerà o no. Innanzitutto dovrebbe laurearsi all'università degli alberi e delle rocce e poi venire a Mosca. Ha letto libri, è capace di descrivere punto per punto una città, la natura, l'amore, l'odio, ma non so se diventerà uno scrittore...

Tu non hai visto come io scrivevo la lettera “a”, invece io sono arrivato qui con mio figlio perché non si sentisse solo e indifeso. Così si diventa scrittore, papà? Così diventa qualcuno? L'albero deve essere in grado di sopravvivere, combattere contro il vento, contro la sete, contro i vermi che gli rodono le radici. L'albero stesso. Mio figlio è debole, istruito, non so, diventerà l'albero... ? Lo vedi che capisco tutto, ma gli ho afferrato la coda e ho volato due mila chilometri e domani, dopo domani mi trascinerò sotto i muri dell'università per sapere che voto ha preso...

Te ne sei andato molto presto, papà, non ho nemmeno capito che te ne andavi. Sei anni sono stati un breve cammino per capire la morte. Perché ti sei affrettato così tanto, papà... ?

Quanto invidia i figli che seppelliscono i loro padri con le proprie mani, rendendosi conto che essi se ne vanno e non torneranno più. Loro possono trattenere la pena, in un'ora o due

chiamano amici e parenti e decidono cosa fare. Vanno persino al cimitero, loro stessi fanno scavare l'ultima casa dei padri e poi vanno a comprare una bara...

Una volta sono andato a comprare una bara, quando morì il padre del mio compagno di scuola, Armen. Siamo andati insieme a tre compagni di classe, Manuk, Ruben ed io. Tu non li conosci, papà. Non avevo mai visto così tante bare. L'addetto delle pompe funebri era un uomo magro, asciutto che in quel momento stava mangiando. Ci ha detto "È l'ora di pausa". Noi siamo rimasti perplessi e confusi vicino a lui e abbiamo guardato con compassione. Non trovavamo delle parole adatte da dirgli, per persuaderlo, e lui probabilmente ci ha capito, forse ci ha anche compatito, se n'è accorto che noi non eravamo compratori professionali di bare. "Vabbè, mentre faccio la mia colazione voi guardate e scegliete. Le quattro sotto la finestra sono riservate, per il resto scegliete quello che volete, sono tutte di buona qualità, io non ho merci di cattiva qualità". Quindi, anche la bara è una merce. Mi si è stretto qualcosa dentro, papà. Anche i ragazzi si sono guardati l'un l'altro indifesi e smarriti. È stato un bene che Manuk abbia reagito, è stato il primo ad avvicinarsi alla piramide delle bare. "Quanto potete permettervi?" ha chiesto l'addetto delle pompe funebri masticando il pane "Quella che stai osservando costa cento cinquanta". "Qual è la più costosa?" ho chiesto io arrabbiato, "Facci vedere la più costosa!". "Anche la più costosa può diventare ancora più costosa" ha cercato di filosofeggiare l'uomo, "La gente diventa più ricca e non sa cosa fare con i soldi, allora anche la bara diventa più costosa. Oggi la bara più costosa costa duecento venticinque rubli, ma ve la venderò per duecento. Vedo che siete dei bravi ragazzi, invece io non credo che mio figlio comprerà la bara per suo padre. Costruirò la mia bara con le mie proprie mani, lo farò minuziosamente. Di chi è il padre?", "Del nostro amico" non so perché l'ho detto spontaneamente. Manuk e Ruben mi hanno fissato con uno sguardo storto e l'uomo mi ha guardato sorpreso e

strano. Ha acceso una sigaretta e ha inspirato profondamente il fumo. Poi ha lasciato la colazione e si è alzato. Ha guardato me di nuovo e poi noi tre insieme. Insomma, abbiamo scelto la bara migliore. L'uomo che poi si è rivelato chiamarsi Misak, è persino uscito con noi, chissà da dove ha preso una macchina, ha messo con cura la bara in macchina e poi ha stretto a lungo le nostre mani: "Dio non voglia, se ne avete bisogno, venite ancora". Era un uomo molto strano. Scusa per aver ricordato queste cose così tristi, papà.

Adesso tu hai quarant'anni meno della mamma, se la vedessi adesso non la riconosceresti. Mamma dice che ti assomiglio, e davvero quando guardo le tue foto mi sembra di essere simile a te. Lasciami dire una cosa divertente: anch'io non mangio cipolle cotte come te. Quanto meraviglioso è l'essere umano, eh? Come ho fatto a ereditare questo aspetto del carattere da te? Anch'io ho paura di bassezza morale, non la sopporto.

"Sei proprio come tuo padre", si lamenta sempre la mamma "era timoroso, morbido come il cotone, chiunque poteva disprezzarlo". Allora cosa posso fare, papà, devo mettere pietra nel cotone? Si dice che mio fratello maggiore, una volta, si sia trovato di fronte ad un'ingiustizia, è venuto da te e te lo ha raccontato, ha chiesto consigli su cosa fare, come vendicarsi? "Rimani onesto, figlio mio" hai detto, "È esattamente ciò che i disonesti vogliono, che tu ti vendichi, così sei uguale a loro e, quindi, il numero delle persone oneste si riduce di uno". Come affronti l'ingiustizia? Con l'ingiustizia? "Devi essere onesto, figlio mio". Hai detto quelle parole? Non lo so. Quando ti guardo negli occhi nelle foto, credo che tu abbia detto proprio quelle parole. I tuoi occhi per tutta la vita hanno guardato solo il cielo, la terra, l'uva e il dolore, hai avuto paura o no? Non volevano guardare in basso. È possibile vivere così, padre, allo stesso modo io potrò dare dei consigli a mio figlio, se un giorno incontrerà le ingiustizie della vita?

Mia madre ha messo in valigia la marmellata di mele cotogne, lo sa, si ricorda sempre che mi piace, e ogni volta che vado lontano,

mi ripete sempre: “Bevi il tè”, dice, “che vai lontano. Bevi molto tè, non si sa mai che acqua è!”. Vahe rideva mentre preparava la valigia, era strano per lui che le persone ricordassero ciò che piaceva ad un'altra persona, e questo è meraviglioso, non è vero, papà? Ricordo che ti piaceva leggermi poesie, non capivo, ma leggevi, dicevi a memoria, con una voce dolce e piacevole. Avevo cinque o sei anni, ma le tue poesie parlavano di dolore, gioia, desiderio e tristezza. Probabilmente non sono diventato uno scrittore per questo, perché non sono mai riuscito a trovare parole così dolci e meravigliose. Chi ha inventato quelle parole? Forse è stato tutto quello che hai scritto, perché in seguito ho cercato quelle parole nei libri, ma non le ho trovate. O forse non ho trovato i tuoi libri.

A volte vado sulla tua tomba, papà, e sai cos'è terribile? Ogni volta che vado, tu sei sempre lì, e non importa quanti giorni passano, non ti muoverai, rimarrai sotto lo stesso albero, accanto a tuo padre. Non ti alzerai per seppellire la tua vigna, che da tempo non è tua, non mi leggerai poesie, le tue dita non si muoveranno ad accarezzare i miei capelli radi. Vado e vengo, a volte di paese in paese, di continente in continente, e tu sei sempre sotto il tuo albero, è una cosa ingiusta, terribilmente ingiusta. Beviamo!

Batto il mio bicchiere contro quello di mio padre, il vino si rovescia, forse la tovaglia si bagna. Sciura si arrabbierà. Niente. Bevo e all'improvviso voglio accendere la luce. Accendo o no? Il telefono squilla in quel momento. Prendo la cornetta: “Sono io, papà, sono un po' in ritardo, ma verrò presto, va bene se veniamo in due?”. “Va bene” dico, chi sarà l'altro? “Prova ad arrivare presto, prendi un taxi”.

Non accendo la luce, i miei occhi sono già abituati all'oscurità e se accendo la luce mio padre se ne andrà. La luce porterà via mio padre, se accendo la luce, non lo rivedrò più. Invece oggi è il suo compleanno.

Alla tua salute, il mio migliore amico d'infanzia!

Una settimana fa abbiamo seppellito un nostro amico, è morto improvvisamente per un infarto. Aveva lasciato la sua famiglia, si era risposato, poi era stato tradito dalla seconda moglie. Poi aveva ricevuto una lettera da suo figlio, una lettera crudele.

“Quella lettera lo ha ucciso”, ha detto uno di noi. “Lo abbiamo ucciso noi!” ha detto l'altro. E questo, capisci, si è rivelato vero.

Siamo rimasti seduti nella sua casa vuota fino a mezzanotte, e uno per uno abbiamo ricordato che negli ultimi giorni ci aveva parlato spesso delle sue preoccupazioni, noi lo abbiamo ascoltato, ma ci siamo occupati dei nostri problemi.

La notte della sua morte mi ha chiamato, ha detto che mi voleva vedere. Ho detto che avrei chiamato la mattina, avremmo parlato, ero occupato. Ha detto che mi voleva vedere in quel momento. Gli ho raccontato una barzelletta che avevo appena sentito e ho richiuso il telefono. È morto quella notte.

Ma è vero che lo abbiamo ucciso noi, no? Dimmi, papà, perché i ponti che collegano le persone stanno cadendo a pezzi? I padri muoiono all'improvviso, le madri muoiono lentamente.

Poiché i padri sono uomini, devono apparire forti, le madri piangono, si lamentano dei padri e del mondo, le grida dei padri sono dentro di loro e lo stillicidio interiore alla fine distrugge anche l'uomo più forte. Che cosa ti ha rovinato, che ha frantumato il tufo rosso della tua nobile anima, non l'ho saputo e probabilmente non lo saprò mai.

Ti parlo da una città lontana da casa tua, nel silenzio oscuro della mia stanza d'albergo, e il vino sta finendo. Stai lentamente scomparendo, ti stai fondendo con il fumo e la luce, stai uscendo dalla finestra, dalla porta. Aspetta, padre, io sono padre solo di mio figlio, che verrà presto, spensierato e forte, perché devo rimanere solido e forte, e ora voglio essere debole e indifeso, perché anch'io sono un figlio, anche se oggi ho eguagliato la nostra età.

Alla tua salute, papà!

Vuoi andartene, invece io non ti ho ancora detto la cosa più importante. Voglio chiederti un consiglio. Ma davvero, perché i ponti che collegano le persone stanno crollando? Sono espressioni di uno scrittore mediocre, giusto? Le tue parole erano diverse, non hai mai piagnucolato, anche se eri più gentile e più fragile, e probabilmente eri stato più malinteso.

I tuoi piedi erano per terra come le radici dell'uva, si sono piegati e hanno spezzato i rami. Dove sono le nostre radici? Siamo diventati una pianta d'appartamento che vive nel terriccio di un vaso e si nutre di un sorso d'acqua, quindi è facile sradicarci.

No, papà, non aggrottare la fronte, va tutto bene nella mia vita - lavoro, famiglia, oh, guarda, tuo nipote è venuto a Mosca per essere ammesso all'università, forse sarà accettato, diventerà quello che vuole. Io e mia moglie stiamo bene, viviamo in pace. Ho un amico che dice che se vuoi che tua moglie ti ami, devi farle provare pena per te. Sai cosa fa lui, papà? Quando parte per altre città lontane, al ritorno ha sempre medicine diverse in valigia, usate a metà. E questa è la prima cosa che la moglie nota e si preoccupa. "Niente" dice lui, il mio cuore è peggiorato un po', ho avuto mal di testa, mi hanno dato la medicina, è passato. Adesso dammi del tè caldo e scuro".

La moglie dimentica tutto e inizia a prendersi cura di lui, non fa più domande. È divertente, vero? Io non riesco a fare così e a volte litighiamo. Hai litigato con mia madre, perché... ?

È interessante che se per miracolo fossimo stati fotografati insieme oggi, avremmo avuto la stessa età... saremmo simili? No, il vino fa il suo lavoro mentre io non voglio che tu te ne vada. Non ti ho ancora detto la cosa più importante. Una settimana fa ero seduto sul vecchio ponte del nostro villaggio e ho visto come veniva abbattuto un altro ponte. Sai, quello stupido paragone è entrato nella mia testa. È solo che uno dei miei amici ha fatto una vigliaccheria di recente e ha rovinato il ponte tra noi.

Prima di far esplodere quel ponte probabilmente non ha nemmeno guardato cosa stava facendo. Invece era necessario guardare. Per l'ultima volta devi vedere le pietre che hai messo l'una sull'altra collegate con il cemento della fede, l'ultima volta devi credere nel sogno con cui hai costruito un arco, devi misurare la distanza che unisce quell' arco. Credimi, papà, non sono stato io a distruggere quel ponte. Dici che dovrei provare a riconciliarmi? Si riconciliano i nemici, papà, invece noi siamo amici che sono appena rimasti su due diverse sponde del ponte distrutto. Un fiume fangoso è rimasto tra noi e ora possiamo solo guardarci da lontano. Allora quel fiume fangoso si prosciugherà. Non si costruisce più un ponte sul fiume in secca.

Bussano alla porta?

Spenzo la luce, Sciura entra.

“Ma non ha mangiato niente?” dice.

“Abbiamo bevuto” dico “Vedi, abbiamo bevuto tutto quello che avevi portato”.

La donna guarda il mio bicchiere poi quello di mio padre, ondeggia la testa non capendo nulla.

“Ho portato due bottiglie... Ho pensato che ce ne fosse bisogno”.

“Perfetto, hai fatto bene, Sciura”.

Raccoglie velocemente il cibo, pago e poi rimango solo. Non spengo la luce. La mia testa sembra essere piena di piombo fuso, i muri ondeggiavano come lo fanno al vento gli alberi di mio padre. Il mio cuore è calmo e riconciliato. Be', ovviamente, è Vahe. Entra senza bussare alla porta, grida solo dal corridoio: “Posso, padre?”. “Vai” rispondo. C'è una ragazza bionda con lui che si presenta subito:

“Sono Marianna, Vahe e io sosterremo l'esame insieme”.

Vahe osserva le bottiglie di vino vuote, poi strizza l'occhio a Marianna.

“Si vede che mio padre si è divertito bene. E con chi?”.

“Con tuo nonno” dico “Oggi era il suo compleanno. Se n’è andato”.

-Chi?

-Tuo nonno, Vahe.

Lui sorride sorpreso e con indulgenza.

Quale figlio capisce suo padre? E perché dovrebbe capire? Sono i padri che devono capire i figli: questa è la loro punizione e la loro felicità allo stesso tempo.

*Traduzione di Yeva Melkonyan,
(Comunicazione interculturale (italiano),
Laurea magistrale, II anno)*

Hovhannes Tumanyan
Հովհաննես Թումանյան

Hovhannes Tumanyan (il 7 febbraio 1869 - il 23 marzo 1923) fu uno dei più grandi scrittori e poeti armeni, un personaggio pubblico. In molte delle sue opere, descrive la vita dei contadini che vivono sotto le leggi patriarcali. Le poesie più famose di Tumanyan come *"Maro"* (1892), *"Sako di Lori"* (1890), la tragedia *"Anush"* (1892) sono dedicate a questo argomento. Molte delle sue poesie, ballate e racconti sono basati sul folklore, come *"La presa di Tmkaberd"* (1905) si basa su un mito popolare, così come le poesie *"Akhtamar"*, *"Parvana"*, *"David di Sassoun"*, la fiaba *"Una goccia di miele"*.

Nel 1899 Tumanyan fondò il gruppo letterario "Vernatun", di cui divennero membro molti famosi scrittori e poeti armeni.

Dal 1912 al 1921 fu presidente dell'Unione degli scrittori armeni del Caucaso. Dopo la sovietizzazione del paese, divenne presidente del Comitato per l'assistenza all'Armenia (1921-22).

ԱԽԹԱՄԱՐ

Ծիծաղախիտ Վանա ծովի
Փոքրիկ գյուղից առափնյա,
Ծովն է մըտնում գաղտագողի
Ամեն զիշեր մի տըղա:

Ծովն է մըտնում առանց նավակ,
Բազուկներով առնացի
Ջուրը ճողփում, լող է տալի
Դեպի կըղզին դիմացի:

Խավար կըղզուց պարզ ու պայծառ
Մի լույս կանչում է նըրան,

Մի վառ փարոս նըրա համար,
Չըմոլորի իր ճամփան:

Միրուն Թամարն ամեն գիշեր
Այնտեղ կըրակ է անում,
Եվ ըսպասում է անհամբեր
Այնտեղ՝ մոտիկ դարանում:

Ծըփում է ծովն ալեծածան,
Ծըփում է սիրտը տըղի.
Գոռում է ծովն ահեղաձայն,
Նա կըռվում է կատաղի:

Եվ Թամարը սըրտատըրոփ
Արդեն լըսում է մոտիկ
Ջըրի ճողփյուն, ու ողջ մարմնով
Միրուց այրվում է սաստիկ:

Լըռեց: Ծովի խավար ափին
Կանգնեց սև-սև մի ըստվեր...
Ահա և նա... իրար գըտան...
Կասկածավո՞ր լուռ գիշեր...

Միայն ալիքը Վանա ծովի
Մեղմ դիպչում են եզերքին.
Եվ հեղհեղուկ հեռանում են
Շըշունջներով անմեկին:

Նըրանք ասես փըսփըսում են...
Ու աստղերը կամարից
Ակնարկելով բամբասում են
Լիրք, անամոթ Թամարից...

Բամբասում են կուսի սըրտում...
Ժամ է արդեն... ու կըրկին
Մինն ալեկոծ ծովն է մըտնում,
Մյուսն աղոթում եզերքին...

Բայց մի անգամ չարկամ մարդիկ
Նըրանց գաղտնիքն իմացան,
Լույսը հանգցրին սև ու սաստիկ
Մի մութ գիշեր դիվական:

Մոլորվեցավ խավար ծովում
Լողորդ տըղան սիրահար,
Ու բերում է հողմը, բերո՛ւմ
Հառաչանքներն— «Ա՛խ, Թամա՛ր...»:

Մոտ է ձայնը. սև խավարում,
Ժայռերի տակ սեպացած,
Ուր ամեհի ծովն է գոռում,
Մերթ կորչում է իլացած,
Ու մերթ լըսվում ուժասպառ.
«Ա՛խ, Թամա՛ր...»:

Առավոտյան ծովը ծրփաց,
Ափը ձրգեց մի դիակ,
Նըրա շուրթին, պաղ, կարկամած,
Ասես մեռած ժամանակ
Սառել էին երկու բառ.
«Ա՛խ, Թամա՛ր...»:

Այն օրվանից սըրա համար
Կըղզին կոչվեց Ախթամար:

AKHTAMAR

Da un piccolo villaggio sulle sponde
del ridente lago di Van,
ogni notte un ragazzo
entra in acqua di nascosto.

Senza barca né vela
entra nell'acqua grigia,
nuota a bracciate vigorose
verso l'isola di fronte.

Dall'isola oscura una luce lo chiama
viva e chiara:
un faro acceso per lui
lo guida nella notte.

Ogni notte, Thamar la bella
accende un fuoco, laggiù,
poi aspetta fremente
nelle tenebre delle rocce.

Il mare gonfio palpita,
palpita il cuore del ragazzo,
il mare urla terribilmente,
lui lotta furiosamente.

Ed ecco, Thamar la bella sente
con cuor tremante in fiamme
l'acqua che schizza così vicino
e il fuoco consuma il suo corpo.

Silenzio. Sulla riva oscura
si profila un'ombra nera.

Eccolo. Nella notte misteriosa
gli amanti si raggiunsero sulla spiaggia.

Le onde del lago di Van
s'infrangono dolcemente sulla riva,
si allontanano e tornano
con una melodia furtiva.

Sembra che sussurrino,
e le stelle dall'alto
calunniano l'impudica
e svergognata Thamar.

Calunniano la vergine.
È giunta l'ora. Il ragazzo
raggiunge di nuovo il mare,
la bella prega sulla riva.

Ma un giorno i malvagi
saputo il loro segreto,
spengono la luce
nella notte nera e maledetta.

Perso nel mare buio
l'amante nuota,
e il vento diffonde nel lago
il sospiro del ragazzo: "Ah! Thamar!..."

La voce è vicina nel buio oscuro,
sotto le rocce dove urla il mare,
la voce diventa muta
e a volte si sente flebile: "Ah! Thamar!..."

Al mattino il mare sulla riva
rigetta un cadavere,
sulle sue labbra fredde
due parole congelate:
“Ah! Thamar!...”

Da quel giorno per questo
l'isola si chiama: “Akhtamar!”

*Traduzione di Yeva Melkonyan,
(Comunicazione interculturale (italiano),
Laurea magistrale, II anno)*

Ալդա Մերինին (1931-2009) իտալացի գրող և բանաստեղծուհի է։ Նրա ստեղծագործությունները շատ այլ իտալացի գրողների, ինչպիսիք են Մանգանելլին, Պազոլինին և Քվադիմոդոն, հիացմունքի առարկա են դարձել։ Մերինին հատուկ է բուռն, կրքոտ և առեղծվածային գրելաոճը։ Նրա դրամատիկ ստեղծագործությունների մեծ մասը ծնվել է հոգեբուժարանում անցկացրած տարիներին (1964-1970), իսկ իր «Մեկ այլ ճշմարտություն. տարօրինակի օրագիրը» պոեմը համարվում է մերինիական արվեստի գլուխգործոցը։

Հեղինակը իր առաջին բանաստեղծությունները հաճախ ձևում էր ընկերներին և մտերիմներին։ Մերինիի բանաստեղծություններում ամփոփված են սիրո, կարոտի, երբեմն ափսոսանքի ու սեփական եսի զգացումների շուրջ նուրբ դիտարկումները։

ABBIAMO LE NOSTRE NOTTI INSONNI...

I poeti conclamano il vero,
Potrebbero essere dittatori
O forse anche profeti,
perché dobbiamo schiacciarli
contro un muro arroventato?
Eppure i poeti sono inermi,
l'algebra dolce del nostro destino
Hanno un corpo per tutti
E una universale memoria,
Perché dobbiamo estrarli
Come si sradica l'erba impura?
Abbiamo le nostre notti insonni,

le mille malagevoli rovine
e il pallore delle estasi di sera,
abbiamo bambole di fuoco
così come Coppelia
e abbiamo essere turgidi di male
che ci infettano il cuore e le reni
perché non ci arrendiamo...
Lasciamoli al loro linguaggio, l'esempio
del loro vivere nudo
ci sosterrà fino alla fine del mondo
quando prenderanno le trombe
e suoneranno per noi.

ՄԵՆՔ ՄԵՐ ԳԻՇԵՐՆԵՐՆ ՈՒՆԵՆՔ ԱՆՔՈՒՆ

Բանաստեղծները գովերգում են ճշմարիտը.
Ու գուցե նրանք լինեին բռնապետ
Եվ ինչո՞ւ ոչ՝ անգամ մարգարե՜,
Այնժամ ինչո՞ւ ենք մենք գամում նրանց
Ի դեմ ճարճատող-այրվող պատերի...
Իսկ գուցե անպաշտպա՞ն են պոետները
Եվ կամ մեր նախախնամություն կոչվածի քա՛ղցր հաշվարկն
են.
Որ մարմինն են կազմում մեր բոլորիս
Եվ ունեն անեզր հիշողություն.
Այնժամ ինչո՞ւ պետք է մենք արմատախիլ անենք նրանց
Պիղծ, արատավոր խոտերի նման.
Մենք մեր գիշերներն ունենք անքուն,
Բույլ-հազարավոր այրվածքներ դաժան.
Եվ հափշտակության դժգունությունը երեկոների...
Մենք հրե խամաճիկներ ունենք այրվող,
Ճիշտ ինչպես այն արծնապակե աչքերով աղջնակը.
Եվ ունենք ցավից փքված արարածներ,

Որ վարակում են մեր սիրտն ու մեջքը,
Քանզի անձնատուր չենք լինում իրենց...
Ուրեմն թողնենք նրանց խոսել սեփական լեզվով.
Մորեմերկ ապրելու իրենց օրինակը
Մեզ կյանք է տալու աշխարհի վերջին,
Երբ կորցնելով փառքի շեփորներն իրենց՝
Հավերժ տրվելու են մեր անուրջներին....

*Թարգմանությունը՝ Ազնեսա Հակոբյանի
(«Բտալերեն լեզու և գրականություն», քաղաքավրիատ, IV
կուրս)*

A E. P.

Tu eri la verità, il mio confine,
la mia debole rete
ma mi sono schiantata
contro l'albero del bene e del male,
ho mangiato anch'io la mela
della tua onnipresenza
e ne sono riuscita
vuota di ogni sapienza,
perché tu eri la mia dottrina
e il calice della tua vita
sfioriva tutte le rose.
Ora ti sei confusa
con gli oscuri argomenti della lira
ma invano soffochi la tua voce
nelle radici-spirali degli alberi,
invano getti gemiti
da sotto la terra,
perché io verrò a cercarti

scavero il tuo frammento,
madre, cercherò negli spiriti
quello più chiaro e più fermo,
colui che aveva i tuoi occhi
e la tua limpida voce
e il tuo dolce coraggio
fatto soltanto di stelle.

Է. Պ. -ին *

Դու ճշմարիտն էիր, սկզբնաղբյուրը իմ,
գարշապարը իմ.
Ծնկած եմ սակայն
կենաց ու մահու այս ծառի դիմաց,
ուր նույնպես կերա պտուղն անմոռաց
գոյությանդ համայն:
Ու անգաղափար այդժամ մնացի,
քանզի դու էիր դատողությունս.
ու սուրբ սկիհը քո բովանդակ կյանքի
թառամեցնում էին կարմիր վարդերը:

Մոլորված ես դու հիմա
անհայտ նոտաներից քնարի,
և դողդոջ ձայնդ ահա
Իզուր ձուլվում է ծառերի
Պարուրածն արմատներին,
ընձյուղում է ողբդ հողերում,
քանզի ես կգամ քեզ որոնելու,
անվերջ պեղելու հուզմունքդ անգին,
Մայր իմ, կփնտրեմ ուրվականներում
ամենաջինջ ու կայուն Մեկին,

* Էմիլիա Պայնելլի, Ալդա Մերինիի մայրը

ով քո աչքերը պիտի ունենա
ու ձայնը քո անմեկին,
քաջությունը քո անբիծ,
Որ ստեղծված է միայն աստղերից:

*Թարգմանությունը՝ Հայկ Պողոսյանի
(«Իտալերեն լեզու և գրականություն», բաղալավրիատ,
IV կուրս)*

Մավատորե Քուազիմոդո
Salvatore Quasimodo

Մավատորե Քուազիմոդոն (1901-1968) իտալական հերմետիզմի գրականության ճանաչված ներկայացուցիչներից է, որը կարողացավ յուրօրինակ գրական ստեղծագործություններ կերտել՝ սկսելով տեխնիկական կրթությունից ու հասնելով մինչև Գրականության Նոբելյան մրցանակի (1959 թ.): Քուազիմոդոյի պոեզիան անվերջ շարժման մեջ է՝ հավասարապես անցյալի ու ներկայի, ավանդականի ու ժամանակակիցի, ապրելու ցավի ու հույսի միջև:

ANGELI

Perduta ogni dolcezza in te di vita,
il sogno esalti; ignota riva incontro
ti venga avanti giorno
a cui tranquille acque muovono appena
folte d'angeli di verdi alberi in cerchio.

Infinito ti sia; che superi ogni ora
Nel tempo che parve eterna,
riso di giovinezza, dolore,
dove occulto cercasti
il nascere del giorno e della notte.

ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐ

Ամփոփած քո մեջ կյանքի ողջ քնքշությունը
Անուրջն ես փառաբանում՝
օտար գետափին այն օրը քեզ
պատահած հանդիպման...
Ուր ջրերն են անծուփ տատանվում՝

Կանաչ ծառերի գմբեթից թափվող
հրեշտակներից խոնված:

Ասես անբավ մեկը լինես, որ կլլում է ամեն պահը
հարակայուն ժամանակի,
Եվ ծիծաղը գարուն հասակի ու ցավի...
Ուր ծածուկ փնտրեցիր
Սերումը օրվա և մթի:

*Թարգմանությունը՝ Հայկ Պողոսյանի
(«Իտալերեն լեզու և գրականություն», բաղալարիատ,
IV կուրս)*

Անտոնիա Արսլան
Antonia Arslan

Անտոնիա Արսլանը հայկական ծագմամբ իտալացի գրող, քանաստեղծուհի և էսսեիստ է: Պաշտոնապես համալսարանում երկար ժամանակ դասավանդել է իտալական ժամանակակից գրականություն: Հանրությանը հայտնի է հատկապես հայոց ցեղասպանության հիշատակին նվիրված իր մի շարք ստեղծագործություններով ու էսսեներով:

BALLATA CAUCASICA

Chi c'è ancora lassù sulle cime?

Sono loro, i fantasmi degli arcieri di Van

Sfilano nelle nebbie di novembre.

Si trascinano nella neve sporca, gli stracci brillano di lumini di ghiaccio,

e camminano, camminano

verso quella luce lontana – ghiacciata – senza consolazione.

Non si sa dove vanno

Da dove vengono.

Chi c'è ancora lassù sulle cime?

Sono loro, i fantasmi degli arcieri di Van

Non c'è donna che li accompagni
né madre.

Non ci sono più le sorelline danzanti

nei crepuscoli dorati

o le coppe d'oro massiccio

sono sepolte e luccicano invano

in ombre sconosciute.

**Chi c'è ancora lassù sulle cime?
Sono loro, i fantasmi degli arcieri di Van**

Livida la terra li sostiene
nel loro andare infinito,
ma oltre le catene del male
cuore si lega a cuore
e brucia, brucia per sempre.

**Chi c'è ancora lassù sulle cime?
Sono loro, i fantasmi degli arcieri di Van**

ԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ԲԱԼԼԱԴ

**Ուքե՞ր են դեռ այնտեղ՝ երկնահաս գագաթներին.
Ոգիներն են նրանք Վանա նետաձիգների:**

Շարաքայլում են նոյեմբերյան մշուշներում,
Քարշ գալիս հողախառն ձյուններում՝ սառույցներն ասես
լապտերներ
իրենց ցնցոտիներին:
Ու քայլում են անմխիթար
քայլում դեպի հեռու լույսը սառցափայլ:
Եվ ո՞վ գիտի՝ ուր են գնում,
որտեղից են գալիս:

**Ուքե՞ր են դեռ այնտեղ՝ երկնահաս գագաթներին.
Ոգիներն են նրանք Վանա նետաձիգների:**

Տիկնայք էլ չկան՝ նրանց ուղեկցող
և ոչ էլ մայրերը:
Քույրերն էլ չկան ոսկեզօծ մթնշաղներում պարող:

Եվ եռացող խառնարաններում
չկան տաք գինու գավաթները:
Երկարաձիգ ոսկեշղթաներն
ամփոփված պսպղում են ընդունայն
Անհայտ շիրիմներում:

**Ուլքե՞ր են դեռ այնտեղ՝ երկնահաս գագաթներին.
Ոգիներն են նրանք Վանա նետաձիգների:**

Նրանց է պահում հողը մահագույն
Հավերժի երթում:
Բայց չարիքի կապանքներից անդին
Սրտերը միմյանց են բաղիյուսված
և վառվում-բոցկլտում են առմիշտ:

**Ուլքե՞ր են դեռ այնտեղ՝ երկնահաս գագաթներին.
Ոգիներն են նրանք Վանա նետաձիգների:**

*Թարգմանությունը՝ Հայկ Պողոսյանի
(«Իտալերեն լեզու և գրականություն», բաղալավրիատ,
IV կուրս)*

Ալդո Պալազեսկի
Aldo Palazzeschi

Ալդո Պալազեսկին (1885-1974) իտալացի հայտնի գրող, բանաստեղծ է: Ծնվել է 1885 թվականին Ֆլորենցիայում: Երիտասարդ տարիներին զբաղվել է դերասանական արվեստով: Հետագայում Պալազեսկին թողնում է թատերական գործունեությունը և ամբողջովին նվիրվում պոեզիային: 1905 թվականին նա հրատարակում է բանաստեղծությունների առաջին գիրքը՝ «Սպիտակ ձիերը»: Պալազեսկիի ստեղծագործությունները շատ խորհրդավոր են և այլաբանական: Պալազեսկին նաև համագործակցել է «Պոեզիա» ամսագրի հետ և հրատարակել մի շարք այլ ստեղծագործություններ:

CHI SONO?

Son forse un poeta?

No, certo.

Non scrive che una parola, ben strana,
la penna dell'anima mia:
“follia”.

Son dunque un pittore?

Neanche.

Non ha che un colore
la tavolozza dell'anima mia:
“malinconia”.

Un musico, allora?

Nemmeno.

Non c'è che una nota
nella tastiera dell'anima mia:
“nostalgia”.

Son dunque... che cosa?

Io metto una lente
davanti al mio cuore
per farlo vedere alla gente.
Chi sono?
Il saltimbanco dell'anima mia.

Ո՞Վ ԵՄ ԵՄ

Թերևս պոե՞տ:
Ոչ, իհարկե,
Գրիչն իմ հոգու գրում է մի բառ տարօրինակ միայն՝
«Խենթություն»:
Ուրեմն նկարի՞չ եմ:
Ոչ էլ նկարիչ:
Գունապնակն իմ հոգու գեթ մի գույն ունի միայն՝
«Մեղամաղձություն»:
Երաժի՞շտ եմ ուրեմն:
Ամեննի՜ն:
Ստեղնաշարն իմ հոգու գեթ մի հնչյուն ունի միայն՝
«Կարոտ»:
Հոգուս հայելին բաց է բոլորին, արտացոլանքը հասու է
մարդկանց:
Ի վերջո՞ւ վ եմ ես:
Լարախաղացն եմ սեփական հոգուս:

*Թարգմանությունը՝ Միլենա Ավետիսյանի
(«Իտալերեն լեզու և գրականություն» բաժնի մագիստրոս)*

Անտոնիա Պոցցի
Antonia Pozzi

Անտոնիա Պոցցին (1912-1938) ծնվել է 1912 թվականին Միլանում: 1930 թվականին ընդունվել է Միլանի համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետ, որտեղ ընկերացել է բանաստեղծ Վիտտորիո Մերենիի և իր սերնդի այլ գրողների հետ: Սկսել է ստեղծագործել երիտասարդ հասակից: 1938 թվականին նա աշխատել է Corrente ամսագրում: 1938 թ. դեկտեմբերի 2-ին նրան անգիտակից վիճակում գտան Միլանի արվարձաններից մեկում. Անտոնիան ինքնասպանություն էր գործել: Ընտանիքը հրաժարվեց ընդունել, որ դա ինքնասպանություն է՝ նրա մահը վերագրելով թոքաբորբին:

Անտոնիա Պոցցին համարվում է իտալական ժամանակակից գրականության ամենաինքնատիպ բանաստեղծներից մեկը: Իր կյանքի ընթացքում նա գրել է 300 բանաստեղծություն, որոնք տպագրվել են մահվանից հետո:

SE QUALCUNA DELLE MIE PAROLE

Se qualcuna delle mie parole
ti piace
e tu me lo dici
sia pur solo con gli occhi
io mi spalanco
in un riso beato
ma tremo
come una mamma piccola giovane
che perfino arrossisce
se un passante le dice
che il suo bambino è bello.

ԹԵ ԻՄ ԽՈՍՔԵՐԻՑ ՈՐԵՎԷ ՄԵԿԸ...

Թե իմ խոսքերից որևէ մեկը
Քեզ հաճո լինի
Եվ դա երևա
Լոկ քո աչքերում,
Ես կպարուրվեմ
Երկնային խինդով:
Բայց նաև դողով.
Ասես նորաթուխ ամոթխած մայրիկ,
Ով շիկնում է, երբ մի անծանոթ
Իր փոքրիկին ասում է անուշիկ:

*Թարգմանությունը՝ Միլենա Ավետիսյանի
(«Իտալերեն լեզու և գրականություն» բաժնի մագիստրոս)*

Կառլո Միքելշտադեր
Carlo Michelstaedter

Կառլո Միքելշտադերը (1887-1910) ծնվել է Գորիցիայում: Նրա հայրը տեղի գրական մշակութային միության նախագահն էր և մշտապես որդուն ուղղորդել է դեպի գրականության աշխարհ: Կառլոն ընդունվում է Վիեննայի համալսարանի մաթեմատիկայի բաժինը, բայց շուտով տեղափոխվում է արվեստի և մշակույթի քաղաք Ֆլորենցիա, որտեղ էլ սկսում է իր ստեղծագործական գործունեությունը: Նա մասնագիտանում է հունարեն և լատիներեն լեզուներում, զբաղվում փիլիսոփայության և հռետորաբանության ուսումնասիրությամբ: Միքելշտադերի համար կյանքը կյանքի բացակայությունն է:

1910 թվականի աշնանը Կառլոն վերցրեց լիցքավորված ատրճանակը, որը պահում էր տանը և երկու կրակոցով ինքնասպանություն գործեց: Նրա ինքնասպանության պատճառը բանավեճերի առարկա է դարձել. ոմանք դա համարում են իր փիլիսոփայության բնական եզրահանգում, իսկ մյուսները՝ հոգեկան հիվանդության արդյունք:

NIENTE DA ASPETTARE

Niente da aspettare

Niente da temere

Niente chiedere – e tutto dare

Non andare

Ma permanere.

Non c'è premio – non c'è posa.

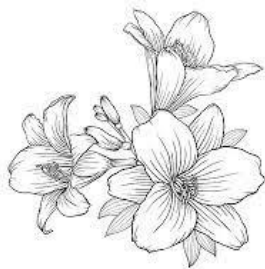
La vita è tutta una dura cosa.

ՈՉ ՄԻ ՍՊԱՍՈՒՄ

Ոչ մի սպասում,
Ոչ մի վախ,
Ոչինչ չխնդրել և ամեն ինչ տալ,
Զգնալ, այլ մնալ,
Ոչ մի հատուցում, ոչ էլ գեթ հանգիստ,
Կյանքն ամբողջովին դարձել է խրթին:

*Թարգմանությունը՝ Միլենա Ավետիսյանի
(«Իտալերեն լեզու և գրականություն» բաժնի մագիստրոս)*

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
ՊՈՐՏՈՒԳԱԼԵՐԵՆԻՑ ՀԱՅԵՐԵՆ

TRADUÇÃO DO PORTUGUÊS
PARA O ARMÊNIO

Ալբերտո Բրագան (1851-1911) պորտուգալացի ականավոր գրողներից է, լրագրող, մի շարք գրական ստեղծագործությունների՝ պատմվածքների, թատերական պիեսների հեղինակ։ Եղել է Լիսաբոնի արդյունաբերական ինստիտուտի քարտուղար և թողել է լրագրողական զգալի ժառանգություն՝ համագործակցելով մի շարք պարբերականների հետ։ Նրա ստեղծագործություններում մեծ վարպետությամբ արտացոլվել են պորտուգալական միջավայրին հատուկ վարքն ու բարքը, որոնց մեջ առանձնահատուկ տեղ են զբաղեցնում գյուղական կյանքն ու ավանդույթները։

ԵՐԿՆՔՈՒՄ Է

Մի սերժանտ դիպուկահար, որը լուսաբացից առանց հանգստի ոտքով անցել էր ութ լիգա, մտավ ճանապարհի եզրին գտնվող մի պանդոկ և հարցրեց, թե արդյոք մոտակայքում է ապրում Մարիա Լա Կորդեյը։

Պանդոկապանը պատկառանքով կանգնեց զինվորի առջև, ապա դուրս գալով դռնից, ձեռքը երկարելով՝ ցույց տվեց.

- Ա՛յ այնտեղ է, աջ կողմում։ Բացե՛ք դարպասը և նե՛րս մտեք։

- Շնորհակալ եմ։ Բարի գիշեր, - զինվորականը շնորհակալություն հայտնեց և փութաց պանդոկապանի ցույց տված ուղղությամբ։

....

Ճանապարհի պատեզրին մի փայտե դարպաս կար. բացելով դարպասը և անցնելով սաղարթախիտ ծառերով շրջապատված մթամած մի արահետով՝ նրա աչքին զարնվեց համեստ, կաղնիների դալար ճյուղերի մեջ թաքնված մի սպիտակ տնակ։

Կողքին բանջարանոց կար. ամենախորքում՝ բարդու հովանու տակ, քարե լվացարան, որտեղ բյուրեղյա ջրի շիթ էր ցայտում: Երկու ծառերի միջև մի պարան էր կապված, որի վրա փռած երեխայի սպիտակ հագուստները արևի ճառագայթների ներքո էլ ավելի ճերմակաթույր էին երևում: Տան անկյունում դեպի վեր էր խոյանում խաղողի որթատունկը, որի միջից փայլվում էին ճանապարհի պսպղուն փոշով ծածկված խաղողի հատիկների մուգ փնջերը:

Ծխնելույզից ծխի մի սպիտակ քուլա անխռով բացվում և տարբալուծվում էր օդում: Մեկհարկանի սպիտակ տունը կարծես թաղված լիներ բլրի մութ ստորոտում: Իսկ բլրի գագաթին սոճիների անվրդով և մեղմիկ անտառը թավշե կանաչ ընդարձակ վարագույրի պես փակում էր հորիզոնը:

Այս տանն ապրում էր գեղեցկադեմ մի կին իր երկու երեխաների հետ:

Ինձ կին... Քսանհինգ տարեկանում դառնալու էր այրի և միայնակ մեծացնելու էր երկու մանկահասակ երեխաներին, որոնք նրա միակ սփոփանքն էին: Առաջնեկը, որին հոր անունով կոչել էին Միգել, յոթ տարեկան էր: Կրտսերն ընդամենը տասնմեկ ամսական էր և ծնվել էր հոր՝ Ղրիմի աղետալի պատերազմ մեկնելուց կարճ ժամանակ անց:

Ընթրիքից անմիջապես հետո մայրը Միգելին կանչեց իր մոտ, և որպեսզի չաղմկի ու չարթնացնի երեխային, բացեց աշխարհագրական քարտեզն ու ասաց.

- Նայի՛ր, որդի՛ս, որտե՞ղ է քո սիրելի հայրիկը:

Փոքրիկը լայն բացեց աչքերը և ժպտալով պատասխանեց.

- Պատերազմում: Փու՛մ-փու՛մ:

- Դե՛, ապա տե՛ս, թե որտեղ է նա:

Ապա երեխայի ձեռքը բռնելով՝ փակեց նրա երեք պստիկ մատները և ցուցամատը տարավ ու սահեցրեց բոլոր այն երկրներով, որոնցով անցել էր հայրը: Երեխայի մատը սահում էր՝ բարձրանալով ու իջնելով սարեր ու հովիտներ, անցնելով հարթավայրերի և ծովի ափերերի վրայով: Փոքրիկը թոթո-

վում էր մայրիկի արտաբերած բոլոր անունները: Հասնելով
Ղրիմ՝ կանգ առավ:

Բարձրացրեց փոքրիկ շեկ գլուխը և հայացքն ուղղեց աշ-
տանակի լույսին, որպեսզի պարզի լուսավորության աստիճա-
նը: Ապա ձեռքը տարավ դեպի լուսամփոփը և քաշեց իր
կողմը:

- Թո՛ղ լուսամփոփը, որդի՛ս:
- Հիմա, հիմա,- բացականչեց Միգելը՝ մոռալը կախելով:
- Թո՛ղ, որդի՛ս, խնդրում էր մայրը:
- Ես ուզում եմ տեսնել հայրիկին:

Եվ նորից գլուխը հակեց քարտեզի վրա՝ գննող հայացքով
փնտրելով ինչ-որ մի կետ:

Քնած փոքրիկ երեխան գրկին՝ մայրը նայեց մահճակալի
վերևում կախված խաչապատկերին և սկսեց ցածրաձայն ա-
ղոթել. արցունքի երկու խոշոր կաթիլներ դողալով սահեցին
մատղաշ կոպերից:

- Հայրիկն այստե՞ղ է,- հարցրեց Միգելը:
- Այո՛, որդի՛ս, այստեղ է:
- Պատերազմո՞ւմ:
- Այո՛, թանկագի՛նս, պատերազմում:

Միգելը զարմացավ և նայելով Ղրիմին՝ բացականչեց.

- Ես ուզում եմ գնալ պատերազմ և համբուրել հայրիկին:
- Ա՛խ, որդի՛ս:
- Ի՞նչ է պատերազմը, մայրի՛կ:
- Չգիտեմ, Միգե՛լ: Հայրիկդ մեզ կասի, երբ վերադառնա,

լա՞վ:

Հաջորդ օրը՝ ընթրիքից անմիջապես հետո, երբ փոքրիկն
արդեն քնած էր մոր գրկում, Միգելը խնդրեց.

- Ես նորից եմ ուզում տեսնել հայրիկին:

Եվ սկսեց կամաց-կամաց փնտրել քարտեզի վրա: Հասնե-
լով Ղրիմին՝ զվարթ բացականչեց.

- Ա՛յ, այստեղ է նա:

Հաջորդ օրը՝ մթնշաղին, դուռը թակեցին: Տեսնես՝ ո՞վ կլինի, Տե՛ր Աստված: Միգեղի մայրը նույնիսկ դողաց ներքին տազնապից: Վերցրեց մանկանը և գնաց տեսնելու, թե ով է: Միգեղը վստահաբար գնաց մոր կողքով, բայց, այնուամենայնիվ, զգեստի փեշերից բռնված:

- Երևի հայրիկն է,- ասաց նա:

Դուռը բացվեց, և աստղագարդ գիշերվա մեջ նշմարվեց զինվորի հաղթանդամ մարմինը: Լուսնի պայծառ լույսը ամբողջությամբ ընկել էր հոգնածությունից երկփեղկված և արևից այրված երկար ու խիտ բեղերով դեմքին: Զինվորական համազգեստի կոճակները փայլում էին:

- Այստե՞ղ է ապրում տիկին Մարիա Լա Կորդեյը,- հարցրեց նա՝ հագուստի թևքով սրբելով ճակատից ծորացող առատ քրտինքը:

- Ես եմ,- պատասխանեց Միգեղի մայրը:

- Դուք Միգեղ Լա Կորդեյի կի՞նն եք:

- Հայրիկն է,- կողքից ասաց Միգեղը՝ խոշոր կապույտ աչքերը հառելով զինվորին:

- Ը՛մ..., տիկի՛ն ...

Զինվորը շփոթված, հուսահատ նայեց շուրջը և շարունակեց.

- Ը՛մմ, Միգեղը, դիպուկահար 26-ը, իմ սիրելի ու քաջ ընկերը...

- Հը՞, - կմկմաց խեղճ կինը:

Սերժանտը ցուցամատը մեկնեց դեպի երկինքը և մոտենալով դռանը՝ շարունակեց.

- Մահացավ:

Եվ իսկույն նետվեց դեպի դուրս, քանզի քաջություն չունեիր այդ դժբախտ տեսարանի մասնակիցը դառնալու: Նա չկարողացավ մնալ, որովհետև համարձակությունը տեղի տվեց. նա, ով կովի ամենաթեժ պահին անգամ դիմակայել էր ամենամեծ վտանգները:

Ընթրիքից հետո Միգելը կրկին ցանկացավ տեսնել հայրիկին: Բացեց քարտեզը և հասնելով Ղրիմին՝ ասաց.

- Ա՛յ, աստեղ է նա:

- Այլևս այդտեղ չէ, որդի՛ս,- պատասխանեց մայրը՝ լաց լինելով:

Փոքրիկը նայեց նրան և հարցրեց.

- Այսի՞նքն:

- Երկնքում է:

- Երկնքո՞ւմ: Ուրեմն, կփնտրեմ երկինքը:

Եվ երկար ժամանակ մնաց քարտեզի վրա կռացած՝ փնտրելով երկինքը, փնտրելով իր հայրիկին, մինչև փոքրիկ շիկահեր գլուխը կախվեց գրքի վրա և քնեց:

*Թարգմանությունը՝ Հերմինե Բաղդասարյանի
(«Իսպաներեն լեզու և գրականություն» բաժնի
մագիստրոս)*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԱԲԱՆ , <i>Հասմիկ Բաղդասարյան</i>	3
PREFACIO , <i>Hasmik Baghdasarián</i>	7
PREFAZIONE , <i>Hasmik Baghdasaryan</i>	11

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՀԱՅԵՐԵՆԻՑ, ԱՆԳԼԵՐԵՆԻՑ ԻՍՊԱՆԵՐԵՆ ԵՎ ԻՍՊԱՆԵՐԵՆԻՑ ՀԱՅԵՐԵՆ	15
---	----

Vahan Totovents , La oración de perdón <i>Traducido por Hasmik Margarián</i>	17
--	----

Avetik Isahakián , La canción nacional <i>Traducido por Sona Mkhitarían</i>	21
---	----

William Saroyan , Los granados <i>Traducido por Anush Sukiasián</i>	26
---	----

Stepan Zoryan , El abuelo y la nieta <i>Traducido por Mariné Vardanián</i>	39
--	----

Soghomón Tehlirian , El procedimiento judicial de Soghomón Tehlirian (la estenografía) <i>Traducido por Sona Mkhitarían</i>	45
--	----

San Gregorio de Narek , Oda al Nacimiento <i>Traducido por Armine Manukyan</i>	53
--	----

Armín (Arminé Sargsián) , Poemas <i>Traducido por Anahit Margaryan-Antonyan</i>	56
---	----

Ղոն Խուան Մանուել , Այն մասին, թե ինչ պատահեց մի թագավորի և իր նախարարի հետ <i>Թարգմանությունը՝ Մերի Մարգարյանի</i>	62
--	----

Գոնսալո Գուարչ , Բաց նամակ Ղարաբաղի Հանրապետության նախագահ մեծարգո պարոն Արայիկ Հարությունյանին <i>Թարգմանությունը՝ Սոնա Մխիթարյանի</i>	69
---	----

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԻՏԱԼԵՐԵՆԻՑ ՀԱՅԵՐԵՆ ԵՎ ՀԱՅԵՐԵՆԻՑ ԻՏԱԼԵՐԵՆ	74
---	----

Ուգո Վոլլի , Արվեստը և ցեղասպանությունը <i>Թարգմանությունը՝ Արաքսյա Ստեփանյանի</i>	76
--	----

Մարմոտա թագուհին (խալալական ժողովրդական հեքիաթ)	
<i>Թարգմանությունը՝ Արաքսյա Ստեփանյանի</i>	81
Գաբրիելե դ'Անունցիո , Հացի պահոցը	
<i>Թարգմանությունը՝ Մարիամ Բսկանդարյանի</i>	93
Vardges Petrosyan , La conversazione di mezzanotte	
<i>Traduzione di Yeva Melkonyan</i>	100
Hovhannes Tumanyan , Akhtamar	
<i>Traduzione di Yeva Melkonyan</i>	112
Ալդա Մերինի , Մենք մեր զիշերներն ունենք անքուն	
<i>Թարգմանությունը՝ Ազնեսա Հակոբյանի</i>	118
Ալդա Մերինի , Է. Պ.-ին	
<i>Թարգմանությունը՝ Հայկ Պողոսյանի</i>	121
Սավլաստորե Քուսգիմոդո , Հրեշտակներ	
<i>Թարգմանությունը՝ Հայկ Պողոսյանի</i>	123
Անտոնիա Արսլան , Կովկասյան բալլադ	
<i>Թարգմանությունը՝ Հայկ Պողոսյանի</i>	125
Ալդո Պալացեսկի , Ո՞վ եմ ես	
<i>Թարգմանությունը՝ Միլենա Ավետիսյանի</i>	128
Անտոնիա Պոցցի , Թե իմ խոսքերից որևէ մեկը	
<i>Թարգմանությունը՝ Միլենա Ավետիսյանի</i>	130
Կառլո Միքելջտադեր , Ոչ մի սպասում	
<i>Թարգմանությունը՝ Միլենա Ավետիսյանի</i>	132
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՊՈՐՏՈՒԳԱԼԵՐԵՆԻՑ ՀԱՅԵՐԵՆ....	134
Ալբերտո Բրազա , Երկնքում է	
<i>Թարգմանությունը՝ Հերմինե Բադդասարյանի</i>	136

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՌՈՍՄԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ԱՍԲԻՈՆ

ԾԱՂԻԿ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅԱՆՑ

FLOR DE TRADUCCIONES
FIORE DI TRADUZIONI

Կազմող՝ Հասմիկ Բաղդասարյան

Համակարգչային ձևավորումը՝ Կ. Չալաբյանի
Կազմի ձևավորումը՝ Ա. Պատվականյանի
Հրատ. սրբագրումը՝ Ա. Գույումջյանի

Տպագրված է «ՔՈՓԻ ՓՐԻՆԹ» ՍՊԸ-ում:
Ք. Երևան, Խոբեհացի 4-րդ նրբ., 69 տուն

Ստորագրված է տպագրության՝ 11.03.2022:
Չափսը՝ 60x84 ¹/₁₆: Տպ. մամուլը՝ 8.875:
Տպաքանակը՝ 100:

ԵՊՀ հրատարակչություն
ք. Երևան, 0025, Ալեք Մանուկյան 1
www.publishing.ysu.am